

SBORNÍK

ZÁPADOČESKÉHO MUZEA V PLZNI

HISTORIE
XXII

Západočeské muzeum v Plzni, p. o.
2022

Redakční rada:

Odpovědný redaktor:

Mgr. Luděk Krčmář, Západočeské muzeum v Plzni

Výkonný redaktor:

Mgr. Jiří Fák, Muzeum a galerie severního Plzeňska v Mariánské Týnici

Členové:

JUDr. Vilém Knoll, Ph.D., doc., Fakulta právnická Západočeské univerzity v Plzni

Mgr. Jan Lehner, Západočeské muzeum v Plzni - Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech

Mgr. Jindřich Mleziva, Západočeské muzeum v Plzni

Adresa:

Redakce Sborníku Západočeského muzea v Plzni - Historie

Luděk Krčmář

Západočeské muzeum v Plzni

Kopeckého sady 2, 301 00 Plzeň

e-mail: lkrcmar@zcm.cz

Příspěvky procházejí recenzím řízením

Obsah:

Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni <i>Luděk Krčmář</i>	5
Kaplička v Kornaticích, její původ a patroni <i>Martina Skalová</i>	26
Šéfredaktor Adolf Srb (1850–1933) <i>Petr Brož</i>	32
Kriminalita ve vybraných příměstských obcích města Plzně na přelomu 19. a 20. století <i>Marie Kučerová</i>	46
Per aspera ad astra? Houževnatý boj Marie Lábkové za splnění snu <i>Karel Řeháček</i>	56
Opravy kostela Panny Marie Sněžné v Rokycanech za totality v kontextu církevní politiky a lokální administrace věcí církevních <i>Jan Lehner</i>	64

Uctívané sochy a obraz v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v Plzni

Luděk Krčmář

Muzeum církevního umění plzeňské diecéze prezentuje ve své expozici řadu mimořádně cenných uměleckých děl sakrálního umění. Vynikají mezi nimi především sochy a obrazy, které jsou v přízemní části muzea řazeny nikoliv chronologicky, ale jako logický celek věnovaný historickým a svatým osobám a některým dějům ze života svatých a dějin spásy člověka. Představení jsou apoštolové, světci, Panna Marie a život Krista. Další obrazy a sochy pak zdobí především prostor obrazárny a klenotnice v prvním patře objektu¹.

Mezi těmito vystavenými předměty se nachází i několik výjimečných soch a jeden obraz, kterým byla navíc prokazována i mimořádná úcta věřících v poutních místech či místech zvláštní zbožnosti, či je možné takovouto úctu podle určitých indicií hypoteticky předpokládat anebo si jich všímá literatura zabývající se poutními místy a místy zvláštní zbožnosti. Tato umělecká díla jsou především předmětem bádání kunsthistoriků. Samotný příběh milosti je při umělecko-historickém bádání předmětem zájmu jen okrajově, či vůbec. Ani jejich popisky v samotné expozici, tento akcent, z důvodu přemíry textu, neuvádějí. A proto si tento příspěvek klade za cíl představit tato díla jako předmět zbožné úcty věřících, poutníků a procesí ve svém původním svatostánku. Tyto informace tak představují tato díla nejen jako vzácné umělecké památky, ale i jako předměty zbožné úcty našich věřících předků, která pro ně byla zásadní a prvořadá, protože se stali projevem Boží přítomnosti.

Zvláště doba baroka přinesla v našem prostředí uctívání milostných soch, obrazů, ostatků svatých, studánek s léčivou vodou či míst zjevení. Milostné obrazy a sochy tvoří v katolické církvi specifickou skupinu, která je hierarchicky vyzdvížena nad ostatní a požívá velké úcty věřících. V našem prostředí byl nejrozšířenější mariánský kult. Poutní místa vznikala nejčastěji jako důsledek zázračných projevů, uzdravení či záchrany života. Motivem putování procesí i jednotlivců na poutní místa byla víra ve vyslyšení proseb (potřebný déšť, ochrana proti moru apod.), víra v uzdravení nebo poděkování za Boží pomoc. Často zřejmě navazovala na starší poutní tradici, protože řada milostných soch z poutních míst na popisovaném území je středověkého původu.² Mariánský kult a středověký původ patří mezi základní specifika popisovaných uctívaných soch a obrazu v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze.

Socha Ukřižovaného Krista z Horního Slavkova

Současný kostel sv. Jiří je pozdně gotická stavba na místě staršího sakrálního objektu³. Svým charakterem patří jeho areál v Čechách do nepočetné skupiny tzv. kostelních hradů (obr. 1). V úctě věřících zde bývala především gotická milostná socha Panny Marie. Dle kostelního inventáře z roku 1763 byly v kostele kromě jiných i vedlejší oltáře Pražského Jezulátka, Panny Marie Škapulířové (okolo roku 1684, od roku 1726 s milostnou sochou Panny Marie) a Panny Marie Chlumské.⁴ Nejnovější soupisová literatura o poutních místech a uctívaných sochách či obrazech si také všímá zdejší sochy Ukřižovaného Krista (obr. 2).⁵ Jedná se o jednu z nejvýznamnějších soch kostela. Krucifix s gotickou řezbou Ukřižovaného Krista z doby okolo roku 1500 (jinde 1520)⁶ byl původně umístěn v lodi u triumfálního oblouku. V expozici je socha datována do konce 15. století.⁷ Od roku 1788 byl umístěn pod přístřeškem při jižní straně lodi. Byl zřejmě předmětem zvýšené úcty, jak dokazuje dobová fotografie (obr. 3). Přístřešek je na nich ozdoben květinami a jeho stěny řadou obrázků (Ježíš Kristus, Panna Marie, apod.) včetně dvou kopií slavného poutního obrazu Panny Marie Pomocné. Význam místa umocňují i zachycené berle, dané sem na památku jako votivní dar.⁸ Při požáru kostela v roce 1964 ohořely postavy Krista končetiny,⁹ popis v expozici uvádí

1 KRČMÁŘ, Luděk, *Srdečně Vás vítáme. Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Plzeň 2012, nestránkováno; ENGLER, Václav, *Po stopách víry františkánským klášterem. Průvodce stálou expozicí Muzea církevního umění plzeňské diecéze*. Plzeň 2019, nestránkováno.

2 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020, s. 8–9.

3 Blíže ke kostelu PROKOP, Vladimír – SMOLA, Lukáš, *Sokolovsko. Umění, památky a umělci do roku 1945*. Sokolov 2014, s. 99–120; GNIRS, Anton, *Topographie der Historischen und Kunst-denkmale in Böhmen. Der politische Bezirk Elbogen*. Prag 1927, s. 246–277; VALENČÍK, Michal, 2020: *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice*. <http://www.znicenekostely.cz/> (5. 11. 2020); KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech I*. Praha 1977, s. 417–418; KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Jan, *Ohrožené kostely*. Plzeň 2007, s. 24–27.

4 Blíže ke zdejší úctě shrnuje KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Sokolovsku*. Sokolov 2020, s. 16–18.

5 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Sokolovsku*. Sokolov 2020, s. 18.

6 Blíže k soše PROKOP, Vladimír – SMOLA, Lukáš, *Sokolovsko. Umění, památky a umělci do roku 1945*. Sokolov 2014, s. 114–115; GNIRS, Anton, *Topographie der Historischen und Kunst-denkmale in Böhmen. Der politische Bezirk Elbogen*. Prag 1927, s. 260, 261; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech I*. Praha 1977, s. 418.

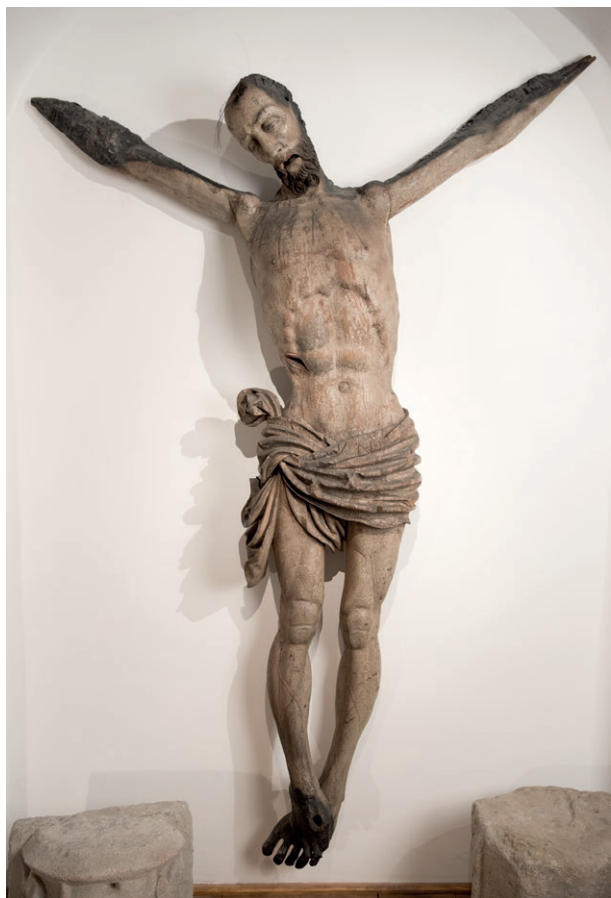
7 Autorem popisky sochy je Ing. arch. Jan Soukup. Polychromovaná socha z lipového dřeva je majetkem plzeňského biskupství.

8 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Sokolovsku*. Sokolov 2020, s. 18.

9 PROKOP, Vladimír – SMOLA, Lukáš, *Sokolovsko. Umění, památky a umělci do roku 1945*. Sokolov 2014, s. 115.

Obr. 1 – Horní Slavkov, kostel sv. Jiří, 2019. Foto L. Krčmář.

Obr. 2 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Ukřižovaného Krista z Horního Slavkova, 2019. Foto V. Marian.

Obr. 3 – Horní Slavkov, kostel sv. Jiří, kříž se sochou Ukřižovaného Krista pod přístřeškem při jižní části lodi, před 1945. Převzato z VALENCÍK, Michal, 2020: Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice. <http://www.znicenekostely.cz/> (5. 11. 2020).

její poškození při ničení kostela v 50. letech 20. století. Poničený gotický klenot našťastí nepotkal osud jiných, ukradených památek a je dnes vystaven v prvním patře expozice Muzea církevního umění plzeňské diecéze nad schody do obrazárny v části věnované boření a ničení kostelů v období totality.

Socha Panny Marie z Lochotína

Mariánská socha typu Assumpta (obr. 4) je historicky spojena především s kostelem Nanebevzetí Panny Marie (obr. 5) v Lochotíně v Doupovských horách. Původně gotický dřevěný farní kostel pocházel zřejmě z první poloviny 14. století. Během husitských válek v první polovině 15. století se zdejší obyvatelé přiklonili k víře podobojí. S příchodem pánů ze Sparnecku před rokem 1532 se zde rozšířilo luteránství. Po bitvě na Bílé hoře byl Lochotín rekatolizován.¹⁰ Oltář kostela zdobila pozdně gotická socha Panny Marie Lochotínské, jejíž vznik je kladen některými autory do období okolo roku 1510.¹¹ V expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze je popiskou datována do období okolo 1480 (lipové dřevo, polychromie).¹² Sochu vede v patrnosti i základní současná soupisová literatura o poutních místech a uctíváních sochách či obrazech.¹³

V roce 1730 byl kostel zasažen bleskem a zcela shořel. Socha ležící v troskách tvářící k zemi se ale našla plameny nepoškozená a proto začala být považována za zázračnou. Zachránění z ohně patří mezi nejčastější topoi, která se vyskytují v legendách spojených s milostnými obrazy a sochami v Čechách.¹⁴ Dva roky pak trvala výstavba nového barokního

Obr. 4 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Panny Marie z Lochotína, 2020.
Foto V. Marian.

poutního chrámu.¹⁵ Jiní autoři však kladou vznik nového kostela do let 1728–1731, pak následovalo pořízení jeho vnitřního vybavení. Slavnostní vysvěcení kostela, jehož stavbu inicioval tehdejší vlastník panství Valeč hrabě Johann Ferdinand Kager z Globenu, proběhlo v roce 1735. Uvedený požár dřevěného kostela, snad po zásahu bleskem, je pak kladen již do období třicetileté války. Z kostela měla být zachráněna jen socha Panny Marie.¹⁶ Lochotín se stal nejslavnějším poutním místem Doupovských hor, které přitahovalo zástupy mariánských poutníků. Každoročně sem chodívalo na svátek Narození Panny Marie 8. září osm až čtrnáct procesí z okolí. Tento den stávaly po obou stranách cesty ke kostelu stánky s votivními předměty, svíčkami, a sladkostmi.¹⁷ Socha Madony byla umístěna v nise na hlavním oltáři v bohatém akantovém rámu, zdobeném oválnými medailony s vyobrazením Čtrnácti svatých pomocníků,¹⁸ jak zachycuje historická fotografie z roku 1910 (obr. 6). V té době byla ještě opatřena korunkou¹⁹ jak hlava Panny Marie, tak Ježíška. Později byla umístěna na jeho tabernáklu (už bez korunek) a středová nika byla zakryta kopií obrazu Madona della Sedia italského renesančního malíře Rafaela Santiho. Obraz nechala na své náklady namalovat paní Weber, manželka ředitele školy, která žila jako poustevnice v lese u silnice do Albeřic²⁰ (obr. 7). Zvýšenou mariánskou úctu v lokalitě pak podtrhoval po pravé straně triumfálního oblouku protějškový postranní oltář Panny Marie. V roce 1895 byla

10 Blíže k dějinám kostela a lokality SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt. Fünftehnter Band. Elbogner Kreis*, Praha 1847, s. 173; TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993, s. 17, 136–137, 139–143; VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarská*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarka.cz/> (5. 11. 2020); BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Doupovska II*. Chomutov 2004, s. 45–48.

11 Například VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarská*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarka.cz/> (5. 11. 2020).

12 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

13 Například ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha 1999, s. 87, 239; ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011, s. 108, 295; ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divotvůrkyně Přešticka. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 30; KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992, s. 11; BOHÁČ, Zdeněk a kolektiv, *Poutní místa v Čechách*. Praha 1995, s. 227–228; KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 34.

14 ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011, s. 106, 108.

15 BOHÁČ, Zdeněk a kolektiv, *Poutní místa v Čechách*. Praha 1995, s. 227; ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divotvůrkyně Přešticka. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 30.

16 Například SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt. Fünftehnter Band. Elbogner Kreis*, Praha 1847, s. 173; TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993, s. 136; VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarská*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarka.cz/> (5. 11. 2020); BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Doupovska II*. Chomutov 2004, s. 46.

17 BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Doupovska II*. Chomutov 2004, s. 47.

18 VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarská*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarka.cz/> (5. 11. 2020).

19 K významu korunování uctívání mariánských soch a obrazů blíže například ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Panna Maria Divotvůrkyně*. Uherské Hradiště 2000, s. 52.

20 TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993, s. 136; BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Doupovska II*. Chomutov 2004, s. 46; VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarská*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarka.cz/> (5. 11. 2020).

Obr. 5 – Lochotín, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 2004. Foto L. Krčmář.

Obr. 6 – Lochotín, kostel Nanebevzetí Panny Marie, interiér kostela směrem k hlavnímu oltáři se sochou Panny Marie, 1910. Převzato z VALENČÍK, Michal, 2020: Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice. <http://www.znicenekostely.cz/> (5. 11. 2020).

Obr. 7 – Lochotín, kostel Nanebevzetí Panny Marie, hlavním oltář se sochou Panny Marie, před 1945. Převzato z VALENČÍK, Michal, 2020: Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice. <http://www.znicenekostely.cz/> (5. 11. 2020).

Obr. 8 – Luka, kostel sv. Vavřince, boční oltář Čtrnácti svatých pomocníků, 2021. Foto L. Krčmář.

na oltáři postavena socha Panny Marie Lurdské a odstraněn z mincí vytvořený obraz Panny Marie.²¹

V roce 1946 byli z Lochotína odsunuti němečtí obyvatelé. Po začlenění Lochotína do nově vzniklého Vojenského újezdu Hradiště v roce 1953 byl kostel církvi zabaven a využíván jako skladiště a postupně zchátral. Dnes je prázdný kostel zabezpečen jen provizorně.²² Socha Madony našla po roce 1953 útočiště v nedalekém původně gotickém a posléze barokně přestavěném kostele sv. Vavřince v Lukách.²³ Byla zde vystavena na oltáři Čtrnácti

svatých pomocníků při levé straně triumfálního oblouku (obr. 8). 19. března 1992 však byla ukradena a prodána do Německa. Naštěstí byla poté zajištěna bavorskou zemskou kriminální policií v Mnichově.²⁴ Odtud se vrátila a byla restaurována. Dnes je tato socha vystavena v Muzeu církevního umění plzeňské diecéze v Plzni v části expozice věnované Panně Marii (severní křídlo ambitu).

Zhlédnutí uctívané sochy je tak mnohem jednodušší, než návštěva samotného poutního kostela, který se pořád nachází ve vojském prostoru.²⁵

Sousoší Korunování Panny Marie z Lozy

Sousoší Korunování Panny Marie (obr. 9) je posledním svědkem slávy poutního kostela Nejsvětější Trojice v Loze²⁶ u Dolní Bělé (okr. Plzeň-sever). První zmínka o kostele je až z roku 1390, jeho původ je však mnohem starší. Kostel byl opravován kolem roku 1480 a 1600. Na počátku 18. století byl stržen. Jako důvod je literaturou uváděna jeho malá velikost, kdy již nedostačoval počtu přicházejících věřících.²⁷ Jinde je však uváděno, že byl zbořen pro

Obr. 9 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, sousoší Korunování Panny Marie z Lozy, 2020. Foto V. Marian.

21 TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993, s. 136; VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarska*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/> (5. 11. 2020); KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Karlovarsku*. V tisku.

22 První pokus o záchranu provedli již dobrovolníci z řad vojska v roce 1987. V roce 1991 se zdevastovaného kostela ujal Klub přátel Doupovských hor, který vyklidil jeho interiér. V roce 1992 zde byl uspořádán hudební večer, hrálo se zde i divadlo. Tyto akce však brzy ustaly a kostel začal bez využití opět chátrat. V průběhu devadesátých let 20. století byla věž kostela zastřešena novou provizorní bání, pokrytou lepenkou. V roce 2018 došlo k provizornímu zabezpečení kostela. Blíže například VALENČÍK, Michal, 2020: *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice*. <http://www.znicenekostely.cz/> (5. 11. 2020); VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarska*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/> (5. 11. 2020); KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Jan, *Ohrožené kostely*. Plzeň 2007, s. 144.

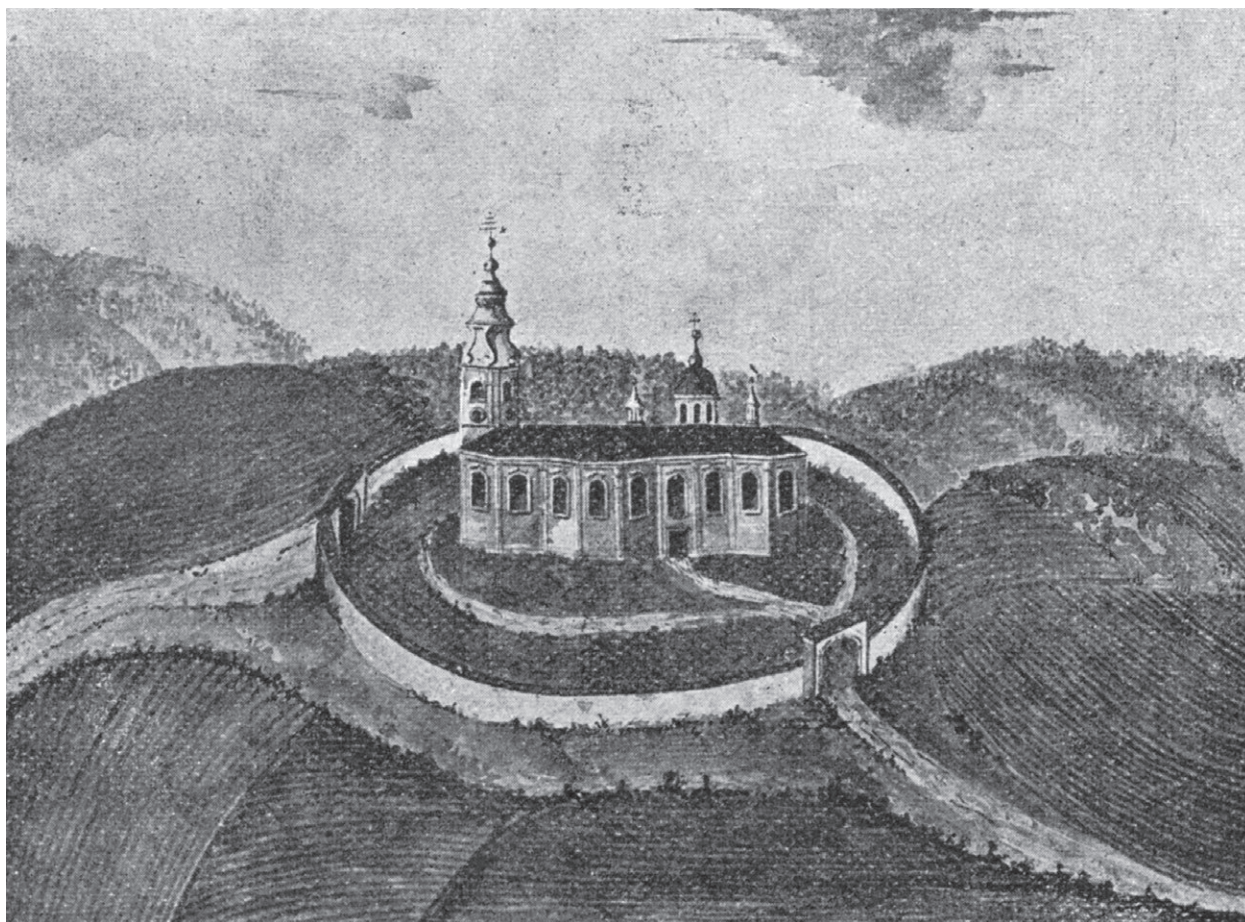
23 Blíže k dějinám kostela a lokality například TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993, s. 163–166, 173–176; VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarska*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/> (5. 11. 2020); KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978, s. 327.

24 TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993, s. 165.

25 KRČMÁŘ, Luděk, *Příběh Madony z Lochotína*. Plzeňský deník 19. 4. 2016, s. 7.

26 Blíže k dějinám kostela a lokality PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 5–7; Státní okresní archiv Plzeň-sever, *Pamětní kniha obce Lozy*. https://www.portafontium.eu/iipimage/30660438/soap-ps_00114_obecloza-1933-1986_0090 (20. 12. 2021), list č. 5–7; ČECHURA, Martin, *Zaniklé kostely Čech*. Praha 2012, s. 141–142; KOČKA, Václav, *Dějiny politického okresu Kralovického. Díl II. Soudní okres Manětínský*. Kralovice 1932, s. 129–132; BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří, *Pamět krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřezska*. Mariánská Týnice 2010, s. 22; BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří, – FOUČEK, Karel, *Severní Plzeňsko II. Domažlice* 1997, s. 89; ŠIROKÝ, Václav, *Manětínsko*. Dolní Bělá 1930, s. 19.

27 PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 6.

Obr. 10 – Loza, kostel Nejsvětější Trojice, podle starého vyobrazení. Převzato z PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 6.

svou zchátralost.²⁸ Kostel nechal zbořit František Jaroslav Vojtěch Kyšperský z Vřesovic, který zde posléze nechal vystavět nový prostorný kostel (obr. 10), vysvěcený 30. června 1730 Janem Mořicem Martinim, metropolitním kanovníkem pražským. 3 000 zlatých přispěl i donátorův bratr Antonín Benedikt a mimo to byla stavba kostela financována i ze sbírek, které učinili rozeslaní sběratelé po celých Čechách.²⁹ Můžeme se jen domnívat, zda za výstavbou větší svatyně a sehnáním obnosu stojí i zvýšená úcta věřících k sousoší.

Význam místa podtrhla přítomnost poustevny v prostoru hřbitova, který se okolo kostela rozkládal. Poustevna zřejmě vnikla až s novým kostelem a obýval ji poustevník Ondřej Dittrich, františkánský terciář, který v ní zemřel 1. dubna 1743. Pak zde zřejmě již poustevníci nepůsobili.³⁰

Stavba kostela nebyla provedena kvalitně, v roce 1785 byl kostel zrušen a zcela zpusťl, roku 1797 už z něj stály jen zbytky zdí. Dnes je v jeho místech zahrada a pastvina, existenci kostela zde

potvrdil drobný archeologický výzkum v roce 2003.³¹ Kostel připomíná i kříž z roku 1888, postavený v těsné blízkosti místa, kde kostel stával.³²

Z poutního kostela se nám zachovalo sousoší Korunování Panny Marie, vystavené původně na jeho hlavním oltáři, které bylo předmětem zdejší úcty. Je uváděno v základní soupisové literatuře poutních míst a uctíváních soch a obrazů³³ a samozřejmě zaujalo i autory popisující jeho uměleckohistorický význam. Je datováno do počátku 16. století (okolo 1520) a zaujme netradiční figurální kompozicí, kdy je postava Krista po levici Boha Otce, tedy na heraldicky důležitějším místě.³⁴ V inventáři z roku 1762 se uvádí, že soška korunované Panny Marie bývala odívána šatečkami a ozdobena stříbrnými penězi, což svědčí o značné oblibě a kultovní

31 ČECHURA, Martin, *Zaniklé kostely Čech*. Praha 2012, s. 142.

32 BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří, *Pamět krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřitzska*. Mariánská Týnice 2010, s. 129–130.

33 ROYT, Jan, „*Imagines miraculosae*“ středověkého původu na Plzeňsku. *Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 879; ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divotvůrkyně Přešticka. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 29; ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Svatá Trojice*. Uherské Hradiště 2005, s. 56–57; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti*. Plzeňsko – příroda, historie, život. Praha 2008, s. 580; KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN*. *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 35; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku*. Kralovice 2014, s. 34–35.

34 Blíže FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. *Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 774; PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 5; Popiska v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze jej datuje do doby okolo roku 1520 (lipové dřevo, polychromie). Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

28 KOČKA, Václav, *Dějiny politického okresu Kralovického. Díl II. Soudní okres Manětínský*. Kralovice 1932, s. 132; ČECHURA, Martin, *Zaniklé kostely Čech*. Praha 2012, s. 141.

29 PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 6.

30 Blíže k poustevně ROŽMBERSKÝ, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji*. Domažlice 2014, s. 56. Zde též vyslovena hypotéza, že poustevna mohla být v místě pozdější školy (čp. 48) ve svahu pod kostelem.

úctě, již se socha v minulosti těšila.³⁵ Další osud sousoší popisuje ve svém díle Václav Kočka: „Jest s velikým podivením, že cisterciáci plášť, od r. 1757 držitelé Lozy, o kostel se nestarali, proto střecha sešla a zřítla se. Správa náboženského fondu, převzavši r. 1785 panství plaské, zakázala vstup do opustlého chrámu, dva zvony a dosti umělecké sousoší sv. Trojice dala přenést do kostela bělského, jemuž také přidělila jmění zrušeného chrámu. Brzy rozpadl se kostel docela“.³⁶

Sousoší se tedy ocitlo v kostele Povýšení sv. Kříže v Dolní Bělé.³⁷ Středověkou stavbu nahradil v letech 1820–1822 nynější klasicistní kostel. Roku 1904 byly „setlelé“ oltáře nahrazeny pseudorománskými oltáři, zhotovenými firmou Krejčíkovou v Praze.³⁸

Obr. 11 – Dolní Bělá, kostel Povýšení sv. Kříže, pravý boční protějškový oltář se sousoším Korunování Panny Marie, černobílý skleněný diapositiv, počátek 20. století. Západočeské muzeum v Plzni, oddělení novějších dějin.

Pravý boční protějškový oltář byl zhotoven „na míru“ sousoší (obr. 11), levý pak zdobila a dodnes zdobí socha Panny Marie Lurdské, rozšiřující mariánskou úctu v lokalitě. Historické fotografie z počátku 20. století zachycují na sousoší jiné korunky než dnes.³⁹ V první řadě jsou korunovány i hlavy Krista a Boha Otce. Panna Maria má císařskou korunu posazenou přímo na hlavě. Zřejmě se jedná o korunky z doby vzniku oltáře. Součástí výklenku oltáře je pak i plastika holubice Ducha svatého, pravděpodobně také z doby vzniku oltáře, která plně ikonograficky naplňuje znázornění sv. Trojice. Sousoší ani oltář v kostele už ji dnes neobsahují. Samotné sousoší je dnes vystaveno v rámci expozice Muzea církevního umění plzeňské diecéze v části věnované Panně Marii.

Socha Panny Marie z Merklína

Původně gotický kostel sv. Mikuláše byl v roce 1690 barokně přestavěn (obr. 12). Dnešní klasicistní tvář získal při další přestavbě po požáru v roce 1817.⁴⁰ V kostele bývala cenná gotická socha Panny Marie (obr. 13), která však donedávna unikala detailnější pozornosti umělecké historie, zvláště pro svůj velmi špatný stav. K jejímu zpracování po umělecko-historické stránce došlo až v polovině 90. let 20. století.⁴¹ Starší literatura určovala stáří sochy až do počátku 16. století,⁴² dnes je její stáří určeno do období let 1355–1360 či okolo roku 1370.⁴³ Do doby kolem roku 1360 je datována i v expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze.⁴⁴

Socha také téměř unikala pozornosti základní soupisové literatury poutních místa a uctívání soch a obrazů a do této literatury byla uvedena poměrně nedávno, i když jako uctívanou ji uvádí už její umělecko-historické zhodnocení z poloviny 90. let 20. století.⁴⁵ Inventář merklínského kostela sv. Mikuláše z roku 1747 uvádí, proč byla socha v úctě: „Altaria sunt sex. Primus maius altare sancti Nicolai episcopi in cuius medio supra tabernaculum prostat statua beatae Mariae Virginis Jesulum in sinistra et sceptrum in dextra gestantis, penes quam voce populi multis ab hinc annis hoc specialiter notatu dignum divulgatur, ac hodie dum observatur, quod in facie utriusque et Jesuli et Mariae maculam a muscis (esto copiosissimae praesertim tempore verno circumvolitent)

35 PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 5; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 774; ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divotvůrkyně Přešticka. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 29.

36 KOČKA, Václav, *Dějiny politického okresu Kralovického. Díl II. Soudní okres Manětínský*. Kralovice 1932, s. 132.

37 Blíže ke kostelu například PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 3–5; PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kralovickém*. Praha 1912, s. 1–3; KOČKA, Václav, *Dějiny politického okresu Kralovického. Díl II. Soudní okres Manětínský*. Kralovice 1932, s. 121–122; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech I*. Praha 1977, s. 291.

38 PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909, s. 5.

39 Dnešní korunka je považována za barokní práci, viz Blíže FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 774.

40 Blíže ke kostelu například HOSTAŠ, Karel – VAŇEK, Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Přeštickém*. Praha 1907, s. 37–38; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978, s. 374; FOUČEK, Karel – KAREL, Tomáš, *Jižní Plzeňsko I*. Domažlice 1999, s. 81.

41 FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 640–642. Socha je v dějinách výtvarného umění velmi cenná, protože předznamenává bohaté umění v podobě krásných Madon, viz. SOUKUP, Jan, *Kostely sv. Mikuláše ve vikariátu Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2021, č. 10, s. 31.

42 HOSTAŠ, Karel – VAŇEK, Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Přeštickém*. Praha 1907, s. 38; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech*. Praha 1957, s. 472.

43 FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 640; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978, s. 374.

44 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

45 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020, s. 74; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 640.

Obr. 12 – Merklín, kostel sv. Mikuláše, 2017. Foto L. Krčmář.

Obr. 13 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Panny Marie z Merklína, 2020. Foto V. Marian.

numquam contrahat.⁴⁶ V překladu: „Je šest oltářů. První hlavní oltář sv. Mikuláše biskupa, v jehož středu nad svatostánkem stojí socha Panny Marie s Ježíškem v levé a žezlem v pravé ruce, o níž si lidé už dlouhá léta povídají tuto zvláštní a pozoruhodnou věc, a je to patrné dosud, že totiž na tvářích obou, Ježíška i Marie, nikdy nejsou mušince, ačkoli jich obzvláště na jaře kolem létá spousta.“ Podle zápisu faráře Lišky z 18. února 1817 byla socha při požáru vynesena ven a tím zachráněna.⁴⁷

Nekvalitně polychromovaná socha Panny Marie s Ježíškem byla původně korunována císařskými korunkami, Marie držela v druhotně přidělané ruce žezlo a Ježíšek říšské jablko (obr. 14). V roce 1994 byla Národní galerií zrestaurována, ale s malým ohledem na její kultickou funkci. Dodatečné opravy a barvy byly tvrdě odstraněny.⁴⁸ Dnes je socha vystavena v rámci expozice Muzea církevního umění plzeňské diecéze v části věnované Panně Marie.

Obr. 14 – Merklín, socha Panny Marie. Převzato z KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978, s. 374.

46 Státní okresní archiv Plzeň-jih, *Liber memorabilium I*. <https://www.portafortium.eu/chronicle/soap-pj/00223-fara-merklin-1727-1869> (23. 12. 2021), nestránkováno; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530)* III. Praha 1996, s. 642.

47 Státní okresní archiv Plzeň-jih, *Liber memorabilium I*. <https://www.portafortium.eu/chronicle/soap-pj/00223-fara-merklin-1727-1869> (23. 12. 2021), nestránkováno; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530)* III. Praha 1996, s. 640, 642.

48 SOUKUP, Jan, *Kostely sv. Mikuláše ve vikariátu Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2021, č. 10, s. 31.

Zvýšenou náboženskou úctou v merklínském kostele v období baroka podtrhuje i zdejší bratrstvo sv. Jana Nepomuckého, zmiňované při jeho rušení v roce 1783 v rámci reformy Josefa II.⁴⁹

Obraz Panny Marie z Poleně

V původně gotickém kostele Všem svatých (původně Panny Marie) v Poleni (obr. 15)⁵⁰ býval v úctě pozoruhodný obraz Panny Marie Poleňské (obr. 16). Obraz je ve zkratce uváděn v základní soupisové literatuře poutních míst a uctívání soch a obrazů.⁵¹ Po stránce uměleckohistorické byl původně obraz pokládán za dílo lombardské školy, dnes je připisován slavnému malíři Lucasi Cranachovi staršímu (1472–1553).⁵² Popis v expozici jej datuje do roku 1520 (tempera na dřevě).⁵³

Podle zápisu poleňského faráře V. Smíška (1749–1776) ve farní pamětní knize přinesl z Itálie neznámý vojín za třicetileté války do blízkého Kobzova mlýna.⁵⁴ Další záznamy a místní tradice k tomu doplňují, že v Itálii byl zachráněn z hořícího kostela. Zřejmě se stal jakýmsi talismanem vojenského pluku. Po skončení války se vojáci vraceli do svých domovů. Jeden z těchto vojáků byl velmi nemocný a zanechán v Kobzově mlýně (dodnes zachovalá usedlost čp. 16 ve vsi Mlýnec), kde se jej ujala a ošetřovala mlynářka Kobzová. Voják se ve mlýně záhy uzdravil a obraz nechal mlynářce Kobzové jako odměnu. Kobzová, žena pobožná, měla obraz doma (jinde v mlýnici) zavěšený, ale ve snech mívala vidění, že se obraz na zdi houpá a že Madona prosí, aby kostelu byl darován. Těchto vidění Kobzová uposlechla a na faru poleňskou obraz donesla.⁵⁵ Podle

jiné podobné varianty příběhu byl onen voják Francouz. Obraz měla ve svém vlastnictví jakási mladá Francouzka a její milý byl odvelen do armády a v boji těžce raněn a chystal se naposledy vydechnout v Kobzově mlýně. V poslední chvíli se však nenadále uzdravil, vrátil se ke své Francouzce a ta z vděčnosti poslala svoji Madonu do Kobzova mlýna s přáním, aby byla věnována na oltář kostelíka v Poleni.⁵⁶ Uvádí se též, že byl v té neklidné době ukryt zakopáním v poli. V poleňské pamětní knize je z té doby zápis, svědčící o záhadném nálezu obrazu „který byl zakopán v poli, jež vydalo poklad“. Na oltář kostela se měl obraz dostat v roce 1624.⁵⁷ Jinde se ale uvádí, že obraz však byl po dobu delší než padesát let jen opřen o oltář, proto tehdejší faráři na něj, patrně kvůli původu obrazu, nehleděli jako na církevní majetek. Teprve v době pozdější

49 VANIŠOVÁ, Hana, Náboženské bratrstvo svatého Prokopa v Nezdicích (1756–1784). Západočeské archivy 2015, č. 6, s. 34; KRČMÁŘ, Luděk, Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze. Přestice 2020, s. 74.

50 Blíže ke kostelu například VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Klatovském*. Praha 1899, s. 138–141; Státní okresní archiv Klatovy, *Pamětní kniha městečka Poleně*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00891-mesto-polen-1921-1934> (22. 12. 2021), s. 33–48; KOKAISL, Petr – KOKAISLOVÁ, Pavla, *Kostely a kaple v klatovském okrese. 1. díl: Bývalý politický okres Klatovy*. Praha 2013, s. 305; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 121–122.

51 ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. Druhé, doplněné a přepracované vydání*. Praha 2011, s. 294, 299, 320; ROYT, Jan, *Poutní místa na Šumavě. Šumava, příroda – historie – život*. Praha 2003, s. 450–451; KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svata Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 201–202; KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992, s. 25; KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 48.

52 Blíže například KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svata Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 201–202.

53 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Obraz je majetkem plzeňského biskupství.

54 KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svata Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 201–202.

55 ANONYM, 2021: *Obraz Madona s dítětem*. <https://www.polen/obraz.htm> (18. 9. 2012); ANONYM, 2021: *Poleň*. <https://kaplicky.cesty.in/polen> (5. 6. 2021); KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 48.

Obr. 15 – Poleň, kostel Všem svatých, 2007. Foto B. Hořínek.

byl na oltáři důstojně umístěn.⁵⁸ Byl nazýván „Pokladnicí milosti“ a putovali k němu o mariánských svátcích poutníci.⁵⁹ Zajímavostí je, že se jakási kopie obrazu objevuje již v inventářích měšťanů Starého Města pražského, přesněji jen jedenkrát v roce 1664.⁶⁰

Jak velké úctě se obraz těšil, vyplývá ze záznamu faráře Smíška ve farní pamětní knize: „Nestačila by tato kniha, kdybych chtěl všechny milosti od blahoslavené Matky Boží zde věřícím vyprošené v ní vypočítati. Dosvědčují to zbožné dárky v té době k oltáři zavěšené, vypravují o tom obětiny z vosku, třebas jen některé ze

56 ANONYM, 2021: *Poleň*. <https://kaplicky.cesty.in/polen> (5. 6. 2021).

57 ANONYM, 2021: *Navždy ztracená příležitost*. https://www.cesty.in/navdy_ztracena_priležitost_-_kostel_v_poleni (1. 1. 2021); ANONYM, 2021: *Poleň*. <https://kaplicky.cesty.in/polen> (5. 6. 2021).

58 ANONYM, 2012: *Kostel Všem svatých*. <https://www.polen/kostel.htm> (18. 9. 2012); KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 48; KOKAISL, Petr – KOKAISLOVÁ, Pavla, *Kostely a kaple v klatovském okrese. 1. díl: Bývalý politický okres Klatovy*. Praha 2013, s. 305.

59 ROYT, Jan, *Poutní místa na Šumavě. Šumava, příroda – historie – život*. Praha 2003, s. 450–451; KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992, s. 25; KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 48.

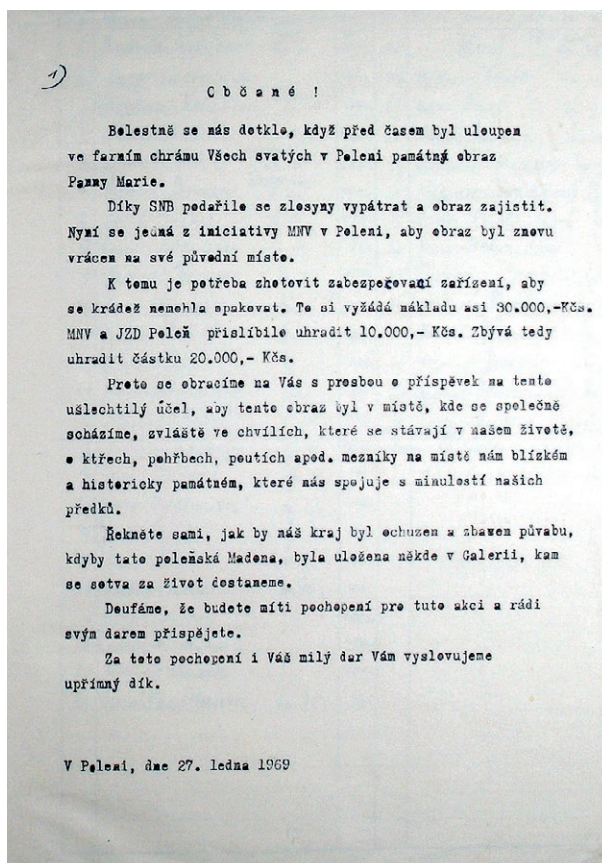
60 ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století. Druhé, doplněné a přepracované vydání*. Praha 2011, s. 293–294.

Obr. 16 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, obraz Panny Marie z Poleně, 2020. Foto V. Marian.

všech, neboť nespočetné voskové oběti byly rozlity na svíce.⁶¹ Obraz byl nejdříve na hlavním oltáři až do dob faráře Smiška, který jej dal kolem roku 1755 přenést na postranní oltář.⁶² V roce 1774 nechal pro obraz zhotovit vedlejší mariánský oltář chudenního hejtman Václava Podivína Holeček. Jedná se o barokní oltář v suchu klatovského stolaře Fliega.⁶³ Obraz byl v úctě ještě na počátku čtyřicátých let 20. století: „Úcta k zázračné Madoně poleňské trvá v okolním obyvatelstvu dosud, ale co do vroucnosti a rozsahu se nyní nemůže měřit s dřívější úctou.“⁶⁴ Obraz byl v roce 1929 odborně zrestaurován a přenesen na novou desku akademickým malířem Jindřichem Hlavínem. Záchrana obrazu iniciovaná poleňským farářem Emilem Pruknerem stála 2 300 Kč. V roce 1936 byl obraz převezen do Prahy za účelem „reprodukcce péči umění milovného poleňského faráře Emila Pruknera.“⁶⁵ Znalec umění prof. dr. Antonín Matějček obraz bedlivě prozkoumal a zjistil, že obraz je podle všech znaků dílem slavného Lucase Cranacha

- 61 KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svátá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 202.
- 62 Státní okresní archiv Klatovy, *Pamětní kniha městečka Poleně*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00891-mesto-polen-1921-1934> (22. 12. 2021), s. 37.
- 63 VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Klatovském*. Praha 1899, s. 139.
- 64 KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svátá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 202.
- 65 Státní okresní archiv Klatovy, *Pamětní kniha obce Poleně*. https://www.portafontium.eu/iipimage/30460217/soap-kt_00891_mesto-polen-1914-1945_0010 (22. 12. 2021), s. 113; KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svátá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 202.

Obr. 17 – Prosebný list ke sbírce na zabezpečovací zařízení do kostela v Poleně, 27. ledna 1969. Převzato z Státního okresního archivu Klatovy, *Kronika MNV v Poleně okres Klatovy*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021).

staršího a konstatoval, že se jedná o dílo s vysokou uměleckou hodnotou a že se řadí k nejkrásnějším Madonám, které tento malíř namaloval. Datoval jej do doby brzy po roce 1518.⁶⁶

V předvečer druhé světové války v roce 1938 byl obraz uschován do schránky a v průběhu druhé světové války byla zhotovena v ateliéru profesora Bohuslava Slánského v Praze přesná kopie obrazu, aby byl originál uchráněn od sběratelské vášně okupantů. Kopie byla na oltář vsazena asi až v roce 1944, originál, který byl v bezpečné úschově v Jindřichově Hradci se na oltář opět navrátil v roce 1947.⁶⁷ Tento originál býval v kostele až do roku 1967, a to i přes snahy Národní galerie v Praze obraz získat. Ještě v té době plnil obraz v kostele „vážnou funkci“. Věřilo se, že obraz vyplní všechna přání milenců, kteří se před ním společně pokloní, a že manželství uzavřená u oltáře jsou vždy trvale šťastná.⁶⁸

- 66 KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svátá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 202; ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011, s. 320.
- 67 Kopii nechal patron kostela František Černín hrabě z Chudenic za účasti faráře O. Kofra, blíže viz Státní okresní archiv Klatovy, *Kronika MNV v Poleně okres Klatovy*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021), s. 159–160, 166–167.
- ANONYM, 2021: *Navždy ztracená příležitost*. https://www.cesty.in/navzdy_ztracena_priležitost_-_kostel_v_poleni (1. 1. 2021).
- 68 Státní okresní archiv Klatovy, *Kronika MNV v Poleně okres Klatovy*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021), s. 158, 167; ANONYM, 2021: *Navždy ztracená příležitost*. https://www.cesty.in/navzdy_ztracena_priležitost_-_kostel_v_poleni (1. 1. 2021).

V uvedeném roce 1967 byl v noci 5. září obraz odcizen a měl být odvezen do ciziny. 10. června 1968 byl obraz navrácen, ale i přes snahy místních (včetně sbírky na zabezpečení kostela proti krádeži, obr. 17) nebyl nakonec do Poleně navrácen, zůstal v klatovském muzeu a odtud byl zapůjčen do Národní galerie v Praze.⁶⁹ Zajímavá slova k zamyšlení při jednání v roce 1968, kde bude obraz dále uchováván, pronesl podle kroniky státní prokurátor: „Jak by vypadala kultura, kdybychom tak vzácné unikáty, jako tento nalezený obraz, všichni v obavách, přenesli a umístili někam v museích, nebo galeriích? Pak taková všechna místa, byla bez zájmu, bez povšimnutí, bez kultu a ani by nebyl tím plněn úkol, týkající hodnoty náboženské, hodnoty pravosti originálu.“⁷⁰ Na prázdný oltář byla nejdříve postavena jakási socha a až téměř po roce byla oltář osazen výše uvedenou kopií obrazu, zhotovenou v druhé světové válce.⁷¹ Ta se zde nachází dodnes (obr. 18).

Obr. 18 – Poleň, kostel Věch svatých, levý boční oltář s kopií obrazu Panny Marie, 2022. Foto L. Krčmář.

Obraz Poleňské Madony se stal v roce 2012 součástí expozice Muzea církevního umění plzeňské diecéze, kde je mu vyčleněno zvláštní místo v „klenotnici“, přesněji v kapli klášterní nemocnice. Opustil ji pouze v roce 2014 kvůli zrestaurování.

Socha Panny Marie a socha sv. Josefa ze Seče

Původně gotický a později barokně přestavěný kostel Nanebevzetí Panny Marie v Seči⁷² (obr. 19) byl místem mimořádné úcty hned k několika sochám. Seč je tak uváděna v základní soupisové literatuře poutních míst a uctíváních soch a obrazů.⁷³ K lokalitě se váže místní pověst o vzniku zdejšího mariánského kultu a názvu vsi. Velmi dávno prý vzal povozník zboží, přšelo a místní brod na Svatovintířském (Podhrázkém) potoce nešlo překročit. Tak čekal a modlil se, ale voda stále stoupala. Když už celý zoufalý začal koně obracet, zjevila se nad ním Panna Maria a řekla: „Sečkej!“ Pak dodala: „Steč!“ Voda začala náhle ustupovat, záplava záhy pominula a vůz mohl pokračovat. Zvěst o tomto zázraku se pak začala rychle šířit.⁷⁴

Předmětem úcty a cílem tradičních slavných poutí byla v Seči zázračná gotická socha Madony (obr. 20), vysoká 158 centimetrů, pocházející z 3. čtvrtiny 14. století (někdy je přímo uváděn rok 1375).⁷⁵ Na starších fotografiích je zachycena i s císařskými korunami jak na hlavě Panny Marie, tak na hlavě Ježíška a s nověji doplněným žezlem (obr. 21). Bývala ozdobou hlavního baldachýnového oltáře z doby barokní výstavby kostela na počátku 18. století (dostavěn roku 1737) (obr. 22), který je starší literaturou

- 72 Blíže ke kostelu například FAKTOR, František, *Popis okresu Blavického*. Praha 1887, s. 106–108; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85–88; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 296–297; KAREL, Tomáš – FOUD, Karel, *Jižní Plzeňsko II*. Domažlice 2000, s. 139–141; KAREL, Tomáš, *Věž kostela Panny Marie v Seči*. Dějiny staveb 2006, s. 183–191; SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 149–151; SOUKUP, Jan, *Kostely Nanebevzetí Panny Marie, vikariát Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2012, č. 7, s. 6–7; KOLEKTIV, *Popis školního okresu Plzeňského*. Plzeň 1896, s. 152.
- 73 BOHÁČ, Zdeněk a kolektiv, *Poutní místa v Čechách*. Praha 1995, s. 241–242; KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992, s. 26; KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svatá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatothorské 1942, č. 6, s. 135; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti*. Plzeňsko – příroda, historie, život. Praha 2008, s. 585; KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 51–52; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Blavicku*. Genius loci českého jihu 10. Blavice 2015, s. 122–124; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 114–116; ROYT, Jan, *„Imagines miraculosae“ středověkého původu na Plzeňsku*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996; ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011, s. 51, 61, 64, 281, 288, 295, 296; ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divotvůrkyně Přestice. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 30; RYNEŠ, Václav, *„Imagines miraculosae“ doby pobělohorské*. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189; ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Panna Maria Divotvůrkyně*. Uherské Hradiště 2000, s. 149.
- 74 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 114.
- 75 Po stránce umělecko-historické zpracována například v FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 619, 636, 855–859. Rok 1375 uvádí KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992, s. 26.

69 Podrobně krádež a další události rozebírá kronikář v Kronice MNV v Poleni okres Klatovy, viz Státní okresní archiv Klatovy, *Kronika MNV v Poleni okres Klatovy*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021), s. 131–132, 158–168.

70 Státní okresní archiv Klatovy, *Kronika MNV v Poleni okres Klatovy*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021), s. 157.

71 Osudy kopie obrazu jsou popsány v kronice takto: „Po náhlé smrti p. faráře O. Kofrovi, bylo vše po knězi porůznu (nábytek) prodáváno a jelikož fara zůstala prázdná, hospodyně Barbora Ouřadová pro ochranu, odvezla kopii z fary do svého nového bydliště – Klenčí u Domažlic, ale po několika letech tuto kopii vrátila zpět do Poleně k Sedláčkům čp. 31. Mladý pan Sedláček pak po roce obraz kopie donesl do fary, k nynějšímu správci duch. správy Karlu Morzynciovi“. Blíže viz Státní okresní archiv Klatovy, *Kronika MNV v Poleni okres Klatovy*. <https://www.portafontium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021), s. 166–167.

Obr. 19 – Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, 2015. Foto L. Krčmář.

nazýván oltář „Panny Marie spomocnice.“⁷⁶ V expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze je datována do doby okolo 1350 (lipové dřevo, polychromie).⁷⁷ Možná byla v úctě zřejmě již na sklonku středověku, jak naznačuje reliéf tzv. Krásné madony na dnes již neexistujícím sečském zvonu z roku 1526 (obr. 23),⁷⁸ který lze považovat za zobrazení některé ze zázračných soch vznikajících okolo roku 1400. Ikonograficky však reliéf se sochou ne zcela koresponduje – Panna Maria zde podává Ježíškovi jablko. Zvon pro zdejší kostel ulil mistr Jiljí Konvář z Plzně.⁷⁹

Tradici slavných poutí zřejmě podmínil dar votivního obrazu Panny Marie, který do kostela daroval Kryšof Rudolf ze Svárova v roce 1659. Od té doby byla Seč poutním místem. Na sklonku 19. století byl obraz nalezen v zuboženém stavu v kostnici a byl rozluštěn nápis na něm. Nápis zněl: „Krystoff Rudolff nejstarssy Karel ze Swarowa na Hradissti Wildsstejně G. M. Cz. Slavných Saudůw Dworzského a Komorního Radda Diediczny thier Hieter kralowstwi Czeskeho. Katerzina Eleonora Karlova z Swarowa rozena z Klenoweho a z Janowitz paní na Bessynech Kolynczy a Nemilkowě. Tento obraz gest od nas tuto nadepsaných manželův w toto mjesto dany pozedně ke cti a chwale Negswětęgssy Rodiczky Boží a pro pamatku utikagicze se czastokrate k zazracnému obrazu neb statui kostelyczka tohoto, že patrně a zgewně rzycty můžem, kterak w potrzebách nassych wssely ke pomoczy w trápeních potesseny w nemoczech pozdraveny a in Sumo we wsselikých

nedostaczych nassych hojného Božského požehnaní skrze orodování týž panenky dlíce w tomto swatem mjestě sou sobě vždy uprosyly a dosahly z czeož buď gmeno Boží a tež královný ragské pochwaleno Amen. Letha Paně 1659. 18. dne mesycze Brzezna.“⁸⁰ Z textu jasně nevyplývá, zda kostelu darovali i samotnou sochu, jak uvádí někteří autoři.⁸¹ Nejspíše zde už nějakou dobu byla. Bloviský děkan ve farníských relacích z let 1676–1677 uvádí, že zázračná socha stála na hlavním oltáři a nazývá ji Pannou Marií Nanebevzatou. Do Seče v té době přicházeli lidé na svátky sv. Josefa, Na Zvěstování a na Nanebevzetí, přičemž 400–500 lidí přistupovalo ke svátostem.⁸²

Obr. 20 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Panny Marie ze Seče, 2020. Foto V. Marian.

76 KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech* 3. Praha 1980, s. 297; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkově v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 87; SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 149; FAKTOR, František, *Popis okresu Bloviského*. Praha 1887, s. 107.

77 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

78 FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 855.

79 CHVÁTAL, Tomáš – KRČMÁŘ, Luděk, *Obrazy z dějin českého zvonařství*. Domažlice 2006, s. 54–55, 150. Zvon nesl nápis „O SANCTA MARIA MATER GRACIE EGIDIUS P. 1526“, viz FAKTOR, František, *Popis okresu Bloviského*. Praha 1887, s. 108.

80 FAKTOR, František, *Popis okresu Bloviského*. Praha 1887, s. 108, s. 107–108; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkově v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85; RAUŠAR, František, *Kulturní vývoj Bloviska*. Plzeň 1933, s. 15.

81 ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divočvůrkyně Přesticka. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 30; KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992, s. 26; KURANDA, Miroslav, *Z Prahy do Staré Boleslavi Svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kaplíček a Svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha a Stará Boleslav 2009, s. 90; KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svátá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1942, č. 6, s. 135.

82 RYNEŠ, Václav, *„Imagines miraculosae“ doby pobělohorské*. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189.

Obr. 21 – Socha Panny Marie ze Seče. Převzato z FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530)* III. Praha 1996, s. 857.

Obr. 22 – Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, hlavní oltář se sochou Panny Marie, 1917. Západočeské muzeum v Plzni, oddělení novějších dějin. Foto F. Macháček.

Obr. 23 – Zvon z roku 1526 ze Seče, 1917?. Západočeské muzeum v Plzni – oddělení novějších dějin. Foto F. Macháček.

Obr. 24 – Dřevčice, Sečenská kaple, 2022. Foto L. Krčmář.

V roce 1691 Jan Rudolf z Morzinu pán na Lukavici, obnovil sečský kostel a ustanovil mimo jiné, že k němu musí chodit o větších mariánských svátcích procesí z Dolní Lukavice vedené zdejším farářem, který tu pak měl vypomáhat v duchovních funkcích. Samostatný farář začal v Seči působit až v roce 1701, před tím byl kostel filiální k Blovicím.⁸³ V matrikách a farních knihách je socha nazývána „Zázračná rodička Boží“ (1700), „Rodička Boží Sečská“ či „Zázračná Panna Marie sečská“ (1722). Je též nazývána „Zázračná černá Marie Sečská“ (Diva Nigra Setschensis, roku 1716), není však známo proč.⁸⁴ Sečské Madoně byla věnována i jedna z kaplí na Via Sancta z Prahy do Staré Boleslavi. Dosud stojí na okraji Dřevčic (obr. 24), jejím stavebníkem byl Humprecht Jan Černín z Chudenic (zasvěcená invokací litanie: „Potěšení Zarmoucených“). Obraz této kaple se zachoval na rytině v Tannerově díle Via Sancta (obr. 25), kde je také zmíněna mariánská modlitba, která byla v kapli uvedena: „Vesel se královno Sečenská! Potěšení zarmoucených, nejmilosrdnější Matko naše, Panno Marie, pro kterouž všemohoucí Bůh také v Seči mnohé z rozličných příčin zarmoucené lidi vyslyšev, milostivě jich potěšiti, a to, čehož sobě žádali, jim uděliti ráčil, skrze ty všechny ctnosti a dobré skutky, kteréž jsi po poslání Ducha svatého na tomto světě k větší cti a slávě boží k potěšení, k naučení a k dobrému příkladu vši křesťanské církve až do své smrti činila, prosím tebe potěš mně ve všech mých úzkostech, zvláště pak v hodinu smrti mé, ať mohu silně a náležitě

Obr. 25 – Kolorované zobrazení obrazu z niky Sečenské kaple, TANNER, Jan, *Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslawě*,... Praha 1685. Převzato z <https://aleph.nkp.cz> (17. 1. 2022).

doufati, že umru v milosti boží. Čehož k vyžádání a k tvé cti říkám: Zdravas Maria.⁸⁵

Ve farářských relacích z let 1700–1701 je socha opět uváděna s tím, že je uctívána od „nepaměti.“⁸⁶ Socha se objevuje i v soupisové mariánské literatuře. Její ilustrace zdobí například knihu *Marianische Lust-Garten, welcher uns die gnadenreiche Bildtmützen Unser Lieben Frauen im Königreich Böhmen mit schönen gebetleinen vorgestellt ausgehend im Jahr 1717* (Prag 1724). Socha je uvedena v přehledu milostných zobrazení Panny Marie (včetně rytiny) v kapitole O rozličných zázračných a milostných obrazech Blahoslavené Panny v Království Českém v rukopisu Vincencia a S. Guilelma nazvaném *Nová záře Maryánská ... to jest krátké připomenutí Starožitného, Milostného a velice Nábožného obrazu Blahoslavené Panny Marie, Matky Boží, který se tohoto našeho věku při farním kostele Svatého Štěpána nachází, od starodávna na Rybníčku řečeném* (Praha 1687, Knihovna Národního muzea).

83 ŠLÉGL, Adolf, *Politický okres Přestický. II. Část zvláštní*. Přestice 1925, s. 42; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85; ROŽMBERSKÝ, Petr – HAJŠMAN, Jan – MACHOVÁ, Veronika, *Dolní a Horní Lukavice*. Plzeň 2004, s. 43.

84 ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 88; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 115.

85 TANNER, Jan, *Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslawě, K Neydustogněssj Rodičce Božj Panně Maryi : Čtyřicetj a čtyřmi krásnými Stawuňky, podlé počtu Litanye Lauretánské Tytulj, gegjmi Obratzy w Čechách slawněssjmi ozdobená: Ale před tjm dáwno S^o. milého Wáclawa, Dědiče Českého na Smrt obgezdem, a potom Těla Přenessenjm posvěcená : Nynj také malowánjm Žiwota, a Zázraků gebo okrásslená*. Praha 1685; KURANDA, Miroslav, *Z Prahy do Staré Boleslavi Svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kapliček a Svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha a Stará Boleslav 2009, s. 90–91; ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011, s. 63–64.

86 RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189.

Obr. 26 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha sv. Josefa ze Seče, 2020. Foto V. Marian.

Je zobrazena na nástěnných malbách z let 1686–1698 v ambitech poutního kostela v Římově a na závěsných obrazech z roku 1686 ambitu kláštera v Hájku.⁸⁷ Význam místa překračoval hranice českého království. Do Seče přicházeli v 18. a 19. století procesí nejen z regionu ale i poutníci a procesí z Bavorska i Rakouska. Po roce 1918 však poutní tradice postupně upadla.⁸⁸

V letech 1937–1938 byla socha zrestaurována a nově polychromována, k dalšímu restaurování došlo v roce 1956. Roku 1978 byla zapůjčena na celostátní výstavu „Karel IV. a jeho doba“, konanou na Pražském hradě a dva roky byla v Národní galerii v Praze při výstavě české gotiky. Národní galerie slíbila výrobu její kopie, ale nedošlo k tomu. Počátkem 90. let minulého století si sochu vyhlídli zloději a zabalili ji do koberce. Už ji ale nestihli odnést, takže socha byla několik let považována za ztracenou.⁸⁹ Od roku 2012 zdobí expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze v části věnované Panně Marii.

V sečském kostele ale bývala v úctě ještě jedna socha, které je dnes zřejmě součástí expozice Muzea církevního umění plzeňské diecéze, v části věnované Ježíši Kristu (východní křídlo ambitu). Farářské relace z let 1676–1677 uvádějí také úctu k zázračné soše sv. Josefa, vystavené na vedlejším oltáři. Dále uvádí, že sem přicházeli lidé i na svátek sv. Josefa. Farářské relace z let 1700–1701 ji vzpomínají opět s tím, že je jako ostatní sochy uctívána od „nepaměti.“⁹⁰ Snad se jedná o sochu tohoto světce (obráz. 26) z doby okolo roku 1480 (lipové dřevo, polychromie),⁹¹ vysokou 81 centimetrů,⁹² která zdobila jako součást sousoší Narození Páně boční protějškový oltář z doby barokní výstavby kostela.⁹³ Její starší fotodokumentace ji zachycuje ještě se svatozáří (obráz. 27) a atributem lilie (Ježíšek už se fotografií ze 70. let 20. století nenachází). Podle jiné starší teorie nepocházela socha dříve než ze čtvrtého desetiletí 17. století, kdy u nás započala vzrůstat úcta k tomuto světci.⁹⁴ V tom případě by se ale jednalo o zatím neznámou sochu. Zbýlé

Obr. 27 – Seč, kostel Nanebevzetí Panny Marie, sousoší Narození Páně. Převzato z KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 297.

sochy ze sousoší Narození Páně totiž nejsou při té příležitosti zmiňovány a v roce 1722 je zmiňován samostatný oltář sv. Josefa.⁹⁵ Na rozdíl od známé Panny Marie Sečské si základní soupisová díla poutních míst a uctívaných soch a obrazů této sochy příliš nevšímají.⁹⁶

Pro úplné představení zdejší mimořádné úcty je nutné ve zkratce zmínit i další sochu. Farářské relace ze 17. století zmiňují i zázračnou sochu sv. Anny. Podle nich byla socha původně umístěna v dřevěné kapli na hřbitově, ale když kaple vyhořela, byla přenesena do kostela. Jednalo se zřejmě o gotickou sochu světice z doby po roce 1410, která byla do roku 1990 na dalším bočním oltáři na epistolní straně, zmiňovaném již v roce 1725. V tomto roce byla odcizena a dosud nebyla nalezena.⁹⁷ K uctívání soše se vázala i pověst o požáru kostela (před rokem 1674), který sice celý shořel, ale socha zůstala uprostřed plamenů zázračně bez pohromy.⁹⁸

87 ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011, s. 51, 60–61, 281.

88 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020, s. 115; SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 151; KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svátá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1942, č. 6, s. 135.

89 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020, s. 115; SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 150; SOUKUP, Jan, *Kostely Nanebevzetí Panny Marie, vikariát Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2012, č. 7, s. 7; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 855.

90 RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189.

91 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je majetkem plzeňského biskupství.

92 Z umělecko-historického hlediska blíže viz FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 724–725.

93 KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 297.

94 RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189.

95 ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 87.

96 KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 52; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Bloviceku*. Genius loci českého jihozápadu 10. Blovice 2015, s. 124; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020, s. 116; RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189.

97 Blíže například KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012, s. 52; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020, s. 115–116; RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 189; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 618–678, s. 858–859; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85, 88; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 297; SOUKUP, Jan, *Kostely Nanebevzetí Panny Marie, vikariát Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2012, č. 7, s. 7; FAKTOR, František, *Popis okresu Bloviceho*. Praha 1887, s. 107.

98 SCHIEBL, Jaroslav, *Plzeň v pověstí, legendě, tradici a škádlivce. Díl III*. Plzeň 1934, s. 135; HAVLÍČ, Vladimír, *Pověsti z kraje pod Radyní*. Plzeň 2003, s. 436; ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85.

Rovněž je nutné zmínit i existenci „obrazu Svatohorského“, zmiňovaného v roce 1722, který ještě více vyzdvihuje význam poutního kostela v Seči a připomíná velmi silný kult Panny Marie Svatohorské na jižním Plzeňsku.⁹⁹

Mimořádný význam poutního místa v Seči ještě více umocňuje i poutníky i procesími (například od kostela v Seči) navštěvovaná kaple sv. Barbory s údajně léčivým pramenem jihovýchodně od obce. O chod místa se staral i místní poustevník.¹⁰⁰

Socha Panny Marie ze Srbic

Nad Srbicemi se nachází cenný románsko-gotický kostel sv. Víta (obr. 28). Upraven byl v 16. století.¹⁰¹ Na hlavním oltáři zde byla vystavena gotická socha Panny Marie z doby okolo roku 1510 (obr. 29).¹⁰² Pak byla druhotně umístěna na děkanství v blízké Kolovči a dnes je vystavena v Muzeu církevního umění

plzeňské diecéze, v části věnované Panně Marii. Podle starší fotodokumentace a popisů dříve socha držela žezlo a byla opatřena novější polychromií (obr. 30). Sochy si všímá i současná literatura, která se věnuje problematice poutních míst a míst zvláštní zbožnosti regionu.¹⁰³ Je totiž považována za předlohu své slabší varianty, uctívání milostné sochy Panny Marie v kostele Zvěstování Panny Marie v Kolovči. Nebo může mít pro svou podobu k této soše jiný vztah.¹⁰⁴ Zda byla i srbské soše prokazována úcta se zatím nepodařilo zjistit. Význam místa podtrhuje i existence zdejší poustevny.¹⁰⁵

Obr. 28 – Srbsice, kostel sv. Víta, 2019. Foto L. Krčmář.

99 ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřbech a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 87; KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 9.

100 Blíže například KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 117–118; ROŽMBERSKÝ, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji*. Domažlice 2014, s. 85–86.

101 Blíže ke kostelu například VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Domažlickém*. Praha 1902, s. 110–114; ŠINDELÁŘ, Jan, *Dějiny Kolovče a okolí*. Domažlice 2014, s. 207–210; KÚMPEL, Bohuslav a kolektiv, *Církevní umění na Chodsku*. III. vydání. Domažlice 1945, s. 79–84; KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980, s. 393–394.

102 Zhodnocení sochy po umělecko-historické stránce FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 792–793.

Obr. 29 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Panny Marie ze Srbic, 2020. Foto V. Marian.

Obr. 30 – Socha Panny Marie ze Srbic. Převzato z KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978, s. 90.

103 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Domažlicku*. Domažlice 2019, s. 86–88.

104 Blíže k této uctívání soše a jejím osudům souhrnně KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Domažlicku*. Domažlice 2019, s. 55. Sochy srovnává například KÚMPEL, Bohuslav a kolektiv, *Církevní umění na Chodsku*. III. vydání. Domažlice 1945, s. 57; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství*. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 792; VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Domažlickém*. Praha 1902, s. 112.

105 Blíže ROŽMBERSKÝ, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji*. Domažlice 2014, s. 87.

Socha Panny Marie v naději z Žerovic

Expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze kráší i nepřehlédnutelná robustní socha Panny Marie v naději (v části expozice věnované životu Panny Marie, obr. 31), vysoká 142 centimetrů a pocházející ze 70. let 15. století.¹⁰⁶ V expozici Muzea církevního umění plzeňské diecéze je datována do doby okolo 1350 (lipové dřevo, polychromie).¹⁰⁷ Bývala druhotně umístěna až do roku 1981 ve výklenkové kapli Panny Marie (obr. 32) v hradbě domu čp. 8 na návsi v Žerovicích.¹⁰⁸

V pozdně gotickém období se k zobrazení Panny Marie v naději jako matce Krista nejednou vázala zbožná úcta. Mohlo tomu být i v případě této sochy, jejíž původní umístění je neznámé.¹⁰⁹ Snad zdobila původně nějaký sakrální prostor ve Švihově nebo v původním kostele Nanebevzetí Panny Marie v Přesticích.¹¹⁰ Socha má uříznuté obě ruce, zřejmě z důvodu jejího odívání. Chybí i korunka, pro kterou byla seříznuta hlava sochy. Na historické fotografii ze žerovické kaple korunku má a má rovněž přidělané i novější paže (obr. 33). Její odívání¹¹¹ a korunování naznačuje, že mohla být v minulosti předmětem zbožné úcty.¹¹²

K soše se váže místní lidové vyprávění. Na počátku 19. století sloužila na zdejším hospodářství děvečka, do které se zamiloval nejmladší syn hospodáře. Jejich vztah nezůstal bez následků, a když selka zjistila, že je děvečka těhotná, vyhnala ji ze statku. Zamilovaný syn se vydal do světa, kde se chtěl zbavit své viny. Po několika letech se vrátil a přinesl domů sošku Panny Marie v naději. Převzal hospodářství a na paměť této události nechal pro přinesenou sošku postavit kapličku ve zdi statku, aby měl svou vinu stále na očích.¹¹³

Obr. 31 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Panny Marie v naději z Žerovic, 2020. Foto V. Marian.

Obr. 32 – Žerovice, kaple Panny Marie, 2017. Foto L. Krémář.

Obr. 33 – Žerovice, Socha Panny Marie v naději v nice kaple Panny Marie, před 1981. Převzato z BĚL, Jiří, *Kapličky, kaple a kostely na Přesticku*. Přestice 2006, s. 80.

106 Z uměleckohistorického hlediska blíže FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 722–724. Regionální badatelé bez jakékoliv opory datují sochu jako italskou práci až do 16. století, viz BĚL, Jiří, *Kapličky, kaple a kostely na Přesticku*. Přestice 2006., s. 79.

107 Autorem popisky je Ing. arch. Jan Soukup. Socha je ze sbírek Západočeského muzea v Plzni.

108 BĚL, Jiří, *Kapličky, kaple a kostely na Přesticku*. Přestice 2006., s. 79.

109 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 145; FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 722.

110 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 145.

111 K významu korunování uctívání mariánských soch a obrazů blíže například ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Panna Maria Divotvůrkyně*. Uherské Hradiště 2000, s. 53–62.

112 KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přestice 2020, s. 145.

113 BĚL, Jiří, *Kapličky, kaple a kostely na Přesticku*. Přestice 2006., s. 79.

Ohlas úcty k soše Plzeňské Madony

Na závěr příspěvku je nutné zmínit alespoň ve stručnosti i doklady úcty ke známé uctívání Plzeňské Madoně, které jsou vystaveny v rámci expozice Muzea církevního umění Plzeňské diecéze.

V patře galerie muzea je umístěna oboustranná korouhev s vyobrazením sv. Václava a Plzeňské Madony s městským znakem (obr. 34). Nechal ji zhotovit plzeňský arciděkan a nejvýznamnější barokní propagátor kultu Plzeňské Madony Jan Alexius Čapek u plzeňského malíře Jana Maxmiliána Seeblumera v roce 1672. Korouhvi se prezentoval průvod poutníků z Plzně k hrobu sv. Václava ve svatovítské katedrále v oktávu svátku sv. Václava 5. října 1672. Hlavním organizátor procesí byl právě plzeňský arciděkan Jan Alexius Čapek. Na praporci je Plzeňská Madona zobrazena v aureole slunečních paprsků, Panna Maria i Ježíšek jsou zdobeny barokními korunami. S malbou je spojována legenda, podle které nebyl malíř schopen zachytit podobu Panny Marie, která svůj vzhled proměňovala. Proto práci postoupil svému údajně schopnějšímu synovi Františku Karlovi Seeblumerovi, kterému se ale také nedařilo přesnou podobu Madony zachytit. Jedná se tak o topos nezachytitelnosti svatého prototypu v obraze, který se mu přiblížil jen nápodobou. Tento zázračný jev měl zřejmě iniciační úlohu pro záměr sepsání knihy zázraků *Miracula magnae Dei matris Mariae*, kde je uveden a kterou sepsal Jan Alexius Čapek v roce 1672.¹¹⁴ Výtvarnou kvalitu díla převyšuje jeho historická hodnota, kdy je cenným dokladem barokní zbožnosti, reálných reprezentačních ambicí města Plzně.¹¹⁵

Obr. 34 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, Plzeňská Madona na oboustranné korouhvi s vyobrazením sv. Václava a Plzeňské Madony, 2022. Foto V. Marian.

114 JINDRA, Petr, *Oboustranná korouhev s vyobrazením sv. Václava a Plzeňské madony*. Nad slunce krásnější. Plzeňská madona a krásný sloh. Plzeň 2020, s. 388–389. Zde uvedena i další literatura.

115 Popiska v expozici, jejímž autorem je Ing. arch. Jan Soukup. Zde je rozvedena myšlenka, že oproti toporné postavě světce je Plzeňská Madona namalována o poznání lépe. To připouští domněnku, že se jedná opravdu o dílo Seeblumerova syna Františka Karla, podle dobových zpráv talentovanějšího plzeňského malíře.

Pro úplnost je nutné ještě uvést i sochu Panny Marie z kostela sv. Jakuba Většího v Pomezí nad Ohří z doby kolem 1410–1420 (obr. 35),¹¹⁶ která je vystavena v Muzeu církevního umění v Plzni v části věnované Panně Marii. Socha je dnes považována za repliku Plzeňské Madony.¹¹⁷ Zda i této soše byla prokazována úcta, není známo a dostupná literatura ji neuvádí.

Obr. 35 – Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni, socha Panny Marie z Pomezí nad Ohří, 2022. Foto V. Marian.

116 Popiska v expozici, jejímž autorem je Ing. arch. Jan Soukup, ji datuje na začátek 15. století. Socha je ze sbírek Západočeského muzea v Plzni.

117 OTTOVÁ, Michaela, *Madona z Pomezí nad Ohří*. Nad slunce krásnější. Plzeňská madona a krásný sloh. Plzeň 2020, s. 322–323; OTTOVÁ, Michaela – MUDRA, Aleš, *Katalog gotického sochařství na území historického Chebska*. Umění gotiky na Chebsku. Cheb 2009, s. 152–153. Zde uvedena i další literatura.

Prameny

- Státní okresní archiv Klatovy, *Kronika MNV v Poleni okres Klatovy*.
<https://www.portafortium.eu/chronicle/soap-kt/00188-obec-polen-1953-1991> (22. 12. 2021).
- Státní okresní archiv Klatovy, *Pamětní kniha městečka Poleně*.
<https://www.portafortium.eu/chronicle/soap-kt/00891-mesto-polen-1921-1934> (22. 12. 2021).
- Státní okresní archiv Klatovy, *Pamětní kniha obce Poleně*.
https://www.portafortium.eu/iipimage/30460217/soap-kt_00891_mesto-polen-1914-1945_0010 (22. 12. 2021).
- Státní okresní archiv Plzeň-jih, *Liber memorabilium I*.
<https://www.portafortium.eu/chronicle/soap-pj/00223-fara-merklin-1727-1869> (23. 12. 2021).
- Státní okresní archiv Plzeň-sever, *Pamětní kniha obce Lobzy*.
https://www.portafortium.eu/iipimage/30660438/soap-ps_00114_obec-loza-1933-1986_0090 (20. 12. 2021).

Literatura

- ANONYM, 2012: *Obraz Madona s dítětem*. <https://www.polen/obraz.htm> (18. 9. 2012).
- ANONYM, 2012: *Kostel Věch svatých*. <https://www.polen/kostel.htm> (18. 9. 2012).
- ANONYM, 2021: *Navždy ztracená příležitost*. https://www.cesty.in/navzdy_ztracena_priležitost_-_kostel_v_poleni (1. 1. 2021).
- ANONYM, 2021: *Poleň*. <https://kaplicky.cesty.in/polen> (5. 6. 2021).
- BĚL, Jiří, *Kapličky, kaple a kostely na Přešticku*. Přeštice 2006.
- BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Doupovska II*. Chomutov 2004.
- BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Doupovska od A do Ž*. Chomutov 2005.
- BOHÁČ, Zdeněk a kolektiv, *Poutní místa v Čechách*. Praha 1995.
- BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří, *Paměť krajiny V. Soupis drobných památek Dolnobělska a Hornobřízka*. Mariánská Týnice 2010.
- BUKAČOVÁ, Irena – FÁK, Jiří, – FOUĐ, Karel, *Severní Plzeňsko II*. Domažlice 1997.
- ČECHURA, Martin, *Zaniklé kostely Čech*. Praha 2012.
- ENGLER, Václav, *Po stopách víry františkánským klášterem. Průvodce stálou expozicí Muzea církevního umění plzeňské diecéze*. Plzeň 2019.
- FAJT, Jiří – CHLÍBEC, Jan, *Sochařství. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III*. Praha 1996, s. 618–878.
- FAKTOR, František, *Popis okresu Blovičského*. Praha 1887.
- FOUĐ, Karel – KAREL, Tomáš, *Jižní Plzeňsko I*. Domažlice 1999.
- GNIRS, Anton, *Topographie der Historischen und Kunst-denkmale in Böhmen. Der politische Bezirk Elbogen*. Prag 1927.
- HAVLIC, Vladimír, *Pověsti z kraje pod Radyní*. Plzeň 2003.
- HOSTAŠ, Karel – VAŇEK, Ferdinand, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Přeštickém*. Praha 1907.
- HRACHOVÁ, Hana – MAŘÍK, Karel, *Blovičko a Spálenopoříčko na starých pohlednicích a fotografiích*. Hostivice 2013.
- CHVÁTAL, Tomáš – KRČMÁŘ, Luděk, *Obrazy z dějin českého zvonařství*. Domažlice 2006.
- JINDRA, Petr, *Oboustranná korouhev s vyobrazením sv. Václava a Plzeňské madony*. Nad slunce krásnější. Plzeňská madona a krásný sloh. Plzeň 2020, s. 388–389.
- KAREL, Tomáš, *Věž kostela Panny Marie v Seči*. Dějiny staveb 2006, s. 183–191.
- KAREL, Tomáš – FOUĐ, Karel, *Jižní Plzeňsko II*. Domažlice 2000.
- KOČKA, Václav, *Dějiny politického okresu Kralovického. Díl II. Soudní okres Manětínský*. Kralovice 1932.
- KOKAISL, Petr – KOKAISLOVÁ, Pavla, *Kostely a kaple v klatovském okrese. 1. díl: Bývalý politický okres Klatovy*. Praha 2013.
- KOLEKTIV, *Popis školního okresu Plzeňského*. Plzeň 1896.
- KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech*. Praha 1957.
- KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 1*. Praha 1977.
- KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 2*. Praha 1978.
- KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 3*. Praha 1980.
- KOLEKTIV, *Umělecké památky Čech 4*. Praha 1982.
- KOUTECKÁ, Helena, *Stručný místopis mariánské úcty v Čechách a na Moravě*. Praha 1992.
- KOVAŘÍK, Petr, *Studánky a prameny Čech, Moravy a Slezska*. Praha 1998.
- KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svatá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1942, č. 6, s. 134–135.
- KRAJČA, Antonín, *Mariánská poutní místa v zemích českých*. Svatá Hora, Časopis mariánský a věstník Matice svatohorské 1943, č. 10, s. 201–202.
- KRČMÁŘ, Luděk, *V Poleni stojí dva kostely vedle sebe*. Plzeňský deník, 19. 2. 2005, s. 26.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti*. Plzeňsko – příroda, historie, život. Praha 2008, s. 578–589.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Putování je IN. Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti plzeňské diecéze*. Plzeň 2012.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Srdčně Vás vítáme. Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni*. Plzeň 2012.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na severním Plzeňsku*. Kralovice 2014.

- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Bloviceku*. Genius loci českého jihozápadu 10. Blovice 2015, s. 114–126.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Příběh Poleňské madony*. Plzeňský deník 12. 5. 2015, s. 7.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Příběh Madony z Lochotína*. Plzeňský deník 19. 4. 2016, s. 7.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Domažlicku*. Domažlice 2019.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Sokolovsku*. Sokolov 2020.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti jižního Plzeňska na území plzeňské diecéze*. Přeštice 2020.
- KRČMÁŘ, Luděk, *Poutní místa a místa zvláštní zbožnosti na Karlovarsku*. V tisku.
- KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Jan, *Ohrožené kostely*. Plzeň 2007.
- KÜMPEL, Bohuslav a kolektiv, *Církevní umění na Chodsku*. III. vydání. Domažlice 1945.
- KURANDA, Miroslav, *Z Prahy do Staré Boleslavi Svatou cestou podél čtyřiačtyřiceti kaplíček a Svatováclavskou cestou ze Staré Boleslavi do Prahy*. Praha a Stará Boleslav 2009.
- OTTOVÁ, Michaela, *Madona z Pomezí nad Ohří*. Nad slunce krásnější. Plzeňská madona a krásný sloh. Plzeň 2020, s. 322–323.
- OTTOVÁ, Michaela – MUDRA, Aleš, *Katalog gotického sochařství na území historického Chebska*. Umění gotiky na Chebsku. Cheb 2009, s. 125–287.
- PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa Království českého, Arcidiecéze pražská, Díl III., Vikariáty Kralovický, Vlašimský a Zbraslavský*. Praha 1909.
- PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kralovickém*. Praha 1912.
- PROKOP, Vladimír – SMOLA, Lukáš, *Sokolovsko. Umění, památky a umělci do roku 1945*. Sokolov 2014.
- RAUŠAR, František, *Kulturní vývoj Bloviceka*. Plzeň 1933.
- REMEŠOVÁ, Věra, *Ikonografie a atributy svatých*. Praha 1991.
- ROYT, Jan, *Poutní místa na Šumavě*. Šumava, příroda – historie – život. Praha 2003, s. 449–456.
- ROYT, Jan, „*Imagines miraculosae*“ středověkého původu na Plzeňsku. Gotika v Západních Čechách (1230–1530) III. Praha 1996, s. 879.
- ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Praha 1999.
- ROYT, Jan, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*. Druhé, doplněné a přepracované vydání. Praha 2011.
- ROYT, Jan, *Posvátná místa a milostné obrazy a sochy v západních Čechách a na Šumavě*. Divotvůrkyně Přešticka. 300 let obrazu a poutí. České Budějovice 2012, s. 15–38.
- ROŽMBERSKÝ, Petr, *Něco o kostele, pohřebch a poustevníkovi v Seči*. Jižní Plzeňsko 2003, č. 1, s. 85–90.
- ROŽMBERSKÝ, Petr – HAJŠMAN, Jan – MACHOVÁ, Veronika, *Dolní a Horní Lukavice*. Plzeň 2004.
- ROŽMBERSKÝ, Petr – KRČMÁŘ, Luděk, *Poustevníci, poustevny a pouště v Plzeňském kraji*. Domažlice 2014.
- RYNEŠ, Václav, „*Imagines miraculosae*“ doby pobělohorské. Český lid 1967, roč. 54, č. 3, s. 182–193.
- SANKOT, Jiří – ČERVENKA, Vladimír, *Jižní Plzeňsko*. Baroko v Plzeňském kraji. Plzeň 2016, s. 104–165.
- SCHIEBL, Jaroslav, *Plzeň v pověsti, legendě, tradici a škádliuvc*. Díl III. Plzeň 1934.
- SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreich Böhmen: statistisch-topographisch dargestellt. Fünftehnter Band. Elbogner Kreis*, Praha 1847.
- SOUKUP, Jan, *Kostely Nanebevzetí Panny Marie, vikariát Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2012, č. 7, s. 6–7.
- SOUKUP, Jan, *Kostely sv. Mikuláše ve vikariátu Plzeň-jih*. Zpravodaj plzeňské diecéze 2021, č. 10, s. 30–31.
- ŠINDELÁŘ, Jan, *Dějiny Kolovče a okolí*. Domažlice 2014.
- ŠIROKÝ, Václav, *Manětínsko*. Dolní Bělá 1930.
- ŠLÉGL, Adolf, *Politický okres Přeštický. II. Část zvláštní*. Přeštice 1925.
- ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Panna Maria Divotvůrkyně*. Uherské Hradiště 2000.
- ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Svatá Trojice*. Uherské Hradiště 2005.
- TANNER, Jan, *Swatá Cesta Z Prahy do Staré Boleslawě, K Neydustogněssj Rodičce Božj Panně Maryi : Cztyřidcýti a čtyrmi krásnými Stawuňky, podle počtu Litanye Lauretánské Tytulů, gegjmi Obrazy w Čechách slawněssjmi ozdobená: Ale před tjm dáwno S°. milého Wáclawa, Dědiče České-ho na Smrt obgezdem, a potom Těla Přenessenjm poswěcená : Nynj také malowánjm Žiwota, a Zázraků geho okráslená*. Praha 1685.
- TRÄGER, Gertrud, *Kreis Luditz. Denkmäler im Egerland*. Eichstätt 1993.
- VALENČÍK, Michal, *Ohrožené památky (kostely, kaple a kapličky v České Republice)*. Praha 2006.
- VALENČÍK, Michal, 2020: *Poškozené a zničené kostely, kaple a synagogy v České republice*. <http://www.znicenekostely.cz/> (5. 11. 2020).
- VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Klatovském*. Praha 1899.
- VANĚK, Ferdinand – HOSTAŠ, Karel, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Domažlickém*. Praha 1902.
- VANIŠOVÁ, Hana, *Náboženské bratrstvo svatého Prokopa v Nezdicích (1756–1784)*. Západočeské archivy 2015, č. 6, s. 25–36.
- VYČICHLO, Jaroslav, 2020: *Památky a příroda Karlovarska*. <http://www.pamatkyaprirodakarlovarska.cz/> (5. 11. 2020).

Revered statues and a painting in the exposition of the Museum of Religious Art of Pilsen Diocese in Plzeň

The Museum of Religious Art of Pilsen Diocese in Plzeň presents a number of extremely valuable pieces of sacral art in its exposition. The exhibited objects also include several exceptional statues and one painting, which were also used to show extraordinary reverence by the faithful in the places of pilgrimage or special piety, or are assumed to be so according to certain indications. This article presents these works as objects of devotional veneration by the faithful, pilgrims and processions in their original shrines. They are the statue of the Virgin Mary of Lochotín, worshipped in the Church of the Assumption of the Virgin in the today's almost extinct village of Lochotín, the sculptural group of the Coronation of the Virgin from the extinct Church of the Holy Trinity in Loza, the statue of the Virgin Mary worshipped in the Church of St. Nicholas in Merklín, the painting of the Virgin Mary of Poleň by Lucas Cranach the Elder, worshipped in the Church of All Saints in Poleň, and the statue of the Virgin Mary of Seč and of St. Joseph worshipped in the Church of the Assumption of the Virgin in Seč. Mentioned also are the statue of Our Lady of Hope from Žerovice and the statue of Crucifixion of Christ from Horní Slavkov, which are assumed to have also been revered highly by the believers. For the sake of completeness, the article also mentions the echo of reverence paid to the statue of Pilsen Madonna (as shown on a banner from Plzeň bearing her painting and a replica in the form of a statue of the Virgin Mary from Pomezí nad Ohří).

Kaplička v Kornaticích, její původ a patroni

Martina Skalová

Obec Kornatice se nachází 11 km jižně od Rokycan a 6 km jihozápadně od Mirošova, v údolí Kornatického potoka. Kornatice zároveň sousedí od severu a západu s rozsáhlým lesním masivem kozelského polesí,¹ který zahrnuje zámek Kozel, Hádky i Kamínky.²

Lidé, žijící před staletími ve zdejší vesnici, se snažili, tak jako i v jiných vesnicích, zakomponovat do svého okolí prvky a objekty, které zdůrazňovaly smysl jejich života. Na význačných místech se začaly stavět různé křížky, kaple, kapličky, Boží muka či pomníky. Ty se většinou nacházely při cestách, na křižovatkách, nebo uprostřed obcí. Můžeme říci, že historie těchto objektů byla po generace předávána jen ústním podáním, které je dnes z velké části zapomenuto.

Jedním z takových objektů je bezesporu i kaplička, stojící na návsi v Kornaticích. O jejím historickém původu nevíme vůbec nic. Není znám letopočet, kdy a kým byla postavena, zda například stojí na místě, které by mělo zvláštní význam už od středověku, a dokonce není znám ani patron, světec či ochránce, kterému byla v minulosti zasvěcena. Místní obyvatelé začali pátrat po původu kapličky až počátkem 21. století a jejich badatelské úsilí skončilo neúspěchem.³ Prověřeny byly záznamy ve Státním

okresním archivu v Rokycanech, ve Státním oblastním archivu v Plzni, v Západočeském muzeu v Plzni, dále v Muzeu Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech, na Vikariátu v Rokycanech, v Národním památkovém ústavu v Plzni, v Etnologickém ústavu AV ČR, ve Státním oblastním archivu v Praze – fond Velkostatek Štáhlavy, v Archivu Metropolitní kapituly u sv. Víta v Praze, v Archivu Národního muzea v Praze – Eichlerova topografická sbírka a v Národním archivu v Praze – Josefský katastr.

Obec Kornatice v minulosti patřila pod farní obec Mešno, kde je uváděn kostel Nejsvětější Trojice (od roku 1352). Kornatice společně s Mešnem, Kakejcovem, Nevidem a částečně i Příkoscemi spadaly jako přífařené osady pod tento kostel a patronátní právo nad kostelem v Mešně měla Metropolitní kapitula u sv. Víta v Praze. Logicky se zdálo, že nejpravděpodobnějším zdrojem informací o původu kapličky bude archiv farního kostela v Mešně, avšak ten se nedochoval.⁴ Pokud nebylo nalezeno nic v historických pramenech, ani odborné literatuře, bylo nutné obrátit se na historické mapy, díky nimž bychom mohli alespoň přibližně datovat vznik kapličky v Kornaticích.

První důležitou mapou je Müllerova mapa Čech (1720), která poskytuje nejrozsáhlejší údaje o krajině Čech na počátku 18. století.⁵

Obr. 1 – Obec Kornatice na Müllerově mapě Čech (1720).⁶

1 Foud, Karel, *Vesnice Plzeňského kraje, okres Rokycany*. Klatovy 2016, s. 94.

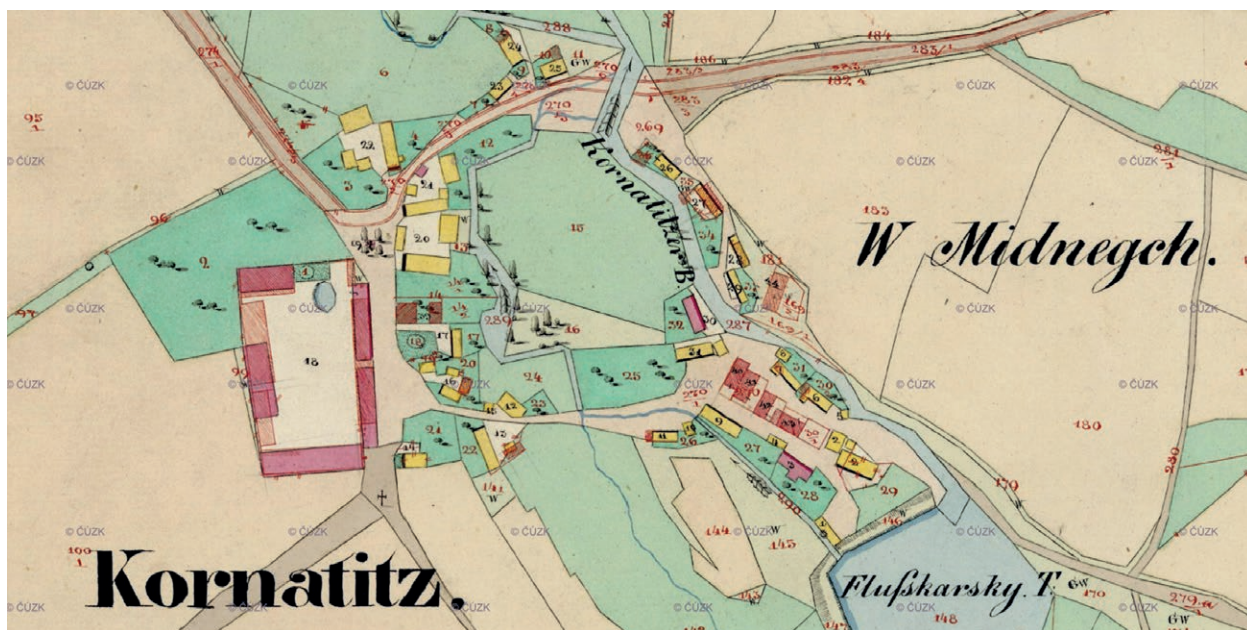
2 Anderle, Jan, *Tvrze kozelského polesí*. Plzeň 1996, s. 4.

3 Badatelé, kteří se snažili dohledat v historických pramenech informace o původu kapličky v Kornaticích jsou: Vladislav Strejček, Mgr. Martina Skalová, Mgr. Ivana Szobonyová a MUDr. Luděk Bouchner.

4 Učitelstvo okresu Rokycanského. *Politický a školní okres Rokycanský*. Brno 1898, s. 142–143.

5 *Stránky Oldmaps* [on-line]. Dostupné z URL: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=mul [cit. 2020-11-16].

6 *Stránky Oldmaps* [on-line]. Dostupné z URL: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=mul [cit. 2020-11-16].

Obr. 2 – Originální mapa Stablního katastru (1878)

Obr. 3 – Obec Kornatice – indikační skica na mapě Stablního katastru Čech, výřez.⁷

Z vyobrazení Müllerovy mapy Čech jasné vyplývá, že v obci Kornatice není zakreslena žádná kaple či kaplička. Z mapy naopak lze vyčíst, že v Mešně stojí kostel (viz výše).

Kornatická kaplička se objevuje až na mapě Stablního katastru Čech z let 1826–1843.

Na obr. 3 je již zcela zřetelně vidět na návsí, na pozemku pč. 19 nespalný objekt drobného obdélného půdorysu, který je označen křížkem. Jedná se zcela jistě o kapličku. Z katastru lze vyčíst, že se jedná o nevelkou zděnou stavbu, obklopenou čtyřmi vzrostlými stromy. Vlevo od kapličky, v jihozápadní části, je zaznamenán vrchnostenský dvůr štáhlavského panství. Jedná se o rozlehlý, ze čtyř stran uzavřený statek s nádvořím obdélného tvaru.⁸ Jižně

od velkostatku je vidět i kříž na rozcestí u dvora, který byl údajně postaven roku 1911, jak uvádí Letopisy obce Kornatice 1921–1969.⁹ Kříž na rozcestí u dvora je zakreslen rovněž na II. vojenském mapování – Františkovo z let 1836–1852.

Z výše zjištěných poznatků lze předpokládat, že kaplička vznikla pravděpodobně někdy na přelomu 18. a 19. století, možná v první třetině 19. století. Tuto teorii potvrzuje i Karel Foud z NPÚ v Plzni, který se domnívá, že to dokonce mohlo být v rozmezí let 1800–1838.¹⁰ Zmínka o možném stáří kapličky pochází i ze spisu ze Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, Pasportizace okresů západočeského kraje okres Rokycany, kde se vznik kapličky klade do 1. poloviny 19. století. Spis popisuje kapličku jako drobnou obdélnou stavbu s polokruhovým závěrem, trojúhelným štítem s obloučky po stranách. Ve štítu vybrána nika. Vstup obdélný s vyřezávanou zárubní. Zvonička je vztyčena na hřebenu střešy, interiéru kapličky nepřístupný.¹¹

I přesto, že obec Kornatice má k dispozici pečlivě vedené kroniky a zejména Letopisy obce Kornatice z let 1921–1969 jsou velmi podrobné a poskytují cenné informace o historii a krajině zdejší obce, o kapličce se zmiňují pouze čtyřikrát. Poprvé v souvislosti s jejím umístěním: „Proti usedlosti čp. 5 na vyvýšeném prostranném místě stojí stará kaplička, k níž scházívají se občané

⁷ Stránky Oldmaps [on-line]. Dostupné z URL: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=mul [cit. 2020-11-16].

⁸ Foud, Karel, *Vesnice Plzeňského kraje, okres Rokycany*. Klatovy 2016, s. 95.

⁹ *Letopisy obce Kornatice 1921–1969*, s. 28–29. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].

¹⁰ Tuto teorii potvrzuje Mgr. Karel Foud v e-mailu, který zaslal kronikářce obce Kornatic Mgr. Ivaně Szobonyové v říjnu 2020.

¹¹ Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze, *Pasportizace okresů západočeského kraje, okres Rokycany*, zpracovali Dr. D. Líbal, M. Heroutová. 1980.

Obr. 4 – Kaplička na návsi v Kornaticích (1942).¹⁷

Poslední zmínka o kapličce pochází ze 40. let 20. století. Dozvídáme se zde, že dne 1. 4. 1942 o šesté hodině ranní naposledy vyzváněl Josef Krpejš „klekání“ a rozloučení zvonku s občany. Toho dne byl zvonek ze zvonice sňat, neboť ho Němci potřebovali pro válečnou výrobu. Ke škodě je, že ti, co zvon z kapličky sejmuli, nezapsali datum, kdy a kým byl zvon ulit. Hlas zvonu byl důležitý, neboť oznamoval úmrtí našich předků z obce a doprovázel je na jejich poslední cestě. Zvonívali jím naši předkové z pověrčivosti proti mrakům a krupobitím, šturmovalo se jím při požárech, anebo se jím zvonilo při různých slavnostech. Zvuk zvonu také ohlašoval čas ranního vstávání, čas polední a večerní.¹⁶

Ve sbírce fotografií Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech se nachází fotografie kapličky v Kornaticích právě z roku 1942. Je zde vidět zděná stavba se střechou, na jejímž vrcholu je věžička ještě se zvonem, po stranách kapličky stojí dvě mohutné lípy (obr. 4).

Vidíme zde i informační tabule (jedna stojící u lípy, druhá vlevo u vchodu do kapličky), které sem byly umístěny v roce 1933. V trojúhelném štítu je vybrána nika a v ní je umístěn světec, možná patron, kterému byla kaplička zasvěcena. Prameny, kroniky, ani literatura neposky-

tuji žádné informace o tom, zda vůbec byla kaplička zasvěcena nějakému patronovi, či světci, ale při bližším zkoumání fotografie (obr. 4) můžeme vypořizovat, že v nise je pravděpodobně umístěn buď sv. Jan Nepomucký, nebo sv. Florián. Osudy kapličky v Kornaticích v 50.–80. letech 20. století nejsou nijak příznivé. Kaplička chátrala a nikdo se o ni nestaral. Pan František Šilhánek z čp. 18, si pamatuje, že v 60. letech 20. století byl zazděný vchod a chyběla celá zadní stěna. Ta byla opravena až v 80. letech 20. století, v době, kdy se dostavěl místní krámk. Ze stavby krámk zbyly cihly, a tak se zadní stěna kapličky zazdila a nahodila se maltou. Interiér kapličky byl už v této době prázdný. Kříž i skleněné předměty, které sem nainstaloval v roce 1933 Martin Šroub, se ztratily. Pravděpodobně s postupným chátráním kapličky od 50. let do 80. let 20. století byly předměty zcizeny. Stejně záhadně se ztratila i soška světce, která byla umístěna v nise nad vchodem. Paní Marie Zikmundová z čp. 7, která se o kapličku v současné době stará, se domnívá, že soška umístěná v nise ve 40. letech 20. století, byla pravděpodobně sv. Florián, což by bylo i logické. Z historie obce víme, že vesnici postihlo několik požárů a sv. Florián byl patronem hasičů, kominíků, zedníků, kamnářů, kovářů a vojáků.¹⁸

Fotografie kapličky, kde je vidět nika se světce (obr. 4), však přece jen vede k myšlence, zda se ve skutečnosti nejednalo o sv. Jana Nepomuckého. Nejčastěji bývá zobrazován jako kanovník či kněz s krátkým vousem, stojí nebo klečí, může i ležet na hladině

12 *Letopisy obce Kornatice 1921–1969*, s. 28–29. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].

13 *Letopisy obce Kornatice 1921–1969*, s. 98–99. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-24].

14 *Letopisy obce Kornatice 1921–1969*, s. 98–99. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-24].

15 Marie Zikmundová z čp. 7 a František Šilhánek z čp. 18 (Kornatice, 2020).

16 *Letopisy obce Kornatice 1921–1969*, s. 193. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-24].

17 Sběrka fotografií MBH Rokycany, inv. č. 012026/3; F00448/3.

18 Rulíšek, Hynek, *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*. Nakladatelství Karmášek, 2006.

Obr. 5 – Panna Marie
s Ježíškem v nice kapličky.
Foto M. Skalová 12. 11. 2020.

Obr. 6 – Plochohrobový interiér
kapličky.
Foto M. Skalová 6. 7. 2020.

řeky. Většinou je oblečen v klerice, rochetě a almuci s biretem v ruce nebo na hlavě. Má svatozář s pěti hvězdami a v rukou drží krucifix a palmu.¹⁹ Z ikonografického vyobrazení sv. Jana Nepomuckého se lze domnívat, že ve výklenku kapličky se mohl nacházet v roce 1942 právě tento nejznámější světec. I přesto, že postava světce je po přiblížení fotografie velmi nezřetelná, rozmazaná a nejsou vidět ani atributy či symboly, které bývají zobrazovány společně se svatým, je zřejmé, že socha ve výklenku má na hlavě tmavou pokrývku hlavy (biret) a je zahalena do tmavého pláště (almuce),

který splývá přes ramena. Pod pláštěm má socha bílé roucho sahající po kolena (rocheta).

Kaplička na návsi v Kornaticích se dočkala prvních oprav až po revoluci v roce 1989. Kronika obce uvádí, že v roce 1992 byla kaplička opravena, nabílena a Josef Zikmund z čp. 7 nechal zhotovit nad vstupní dveře nápis „Bůh žehnej!“.²⁰ V této době soška, ať se již jednalo o sv. Floriána nebo sv. Jana Nepomuckého, byla ztracena. Kornatičtí se proto rozhodli, že do niky nad vstupní dveře umístí novou sošku. Nechali tedy vyrobit sádrový odlitek Panny Marie s Ježíškem v náručí. Sošku zhotovil Pavel Tajovský, místní chatař z Mydlné. Josef Zikmund opatřil dřevěný kříž a obrazy Ježíše Krista a Panny Marie, které nechal umístit do interiéru kapličky, a jsou zde k vidění dodnes.

19 Royt, Jan. *České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů*. Havlíčkův Brod, 1991. s. 30–31; Rulíšek, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*. Nakladatelství Karmášek, 2006.

20 *Kronika obce Kornatice 1973–2000*, rok 1992, s. 270. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].

Kornatická kaplička byla v roce 1992 po opravách a s nově vybaveným interiérem s liturgickými předměty vysvěcena.

K další renovaci kapličky došlo v roce 2009 a tímto zásahem dostala svoji nynější podobu – bílo-žlutá fasáda, kterou člení lesénový řád opatřený schematicky vyvedeným zubořezem. Poblíž kapličky se nachází i pomník, který byl vybudován v roce 1925 a připomíná šest kornatických mužů, kteří padli v první světové válce.²¹ Vzrostlé lípy, které stojí vedle pomníku, byly zasazeny 7. 4. 1926.²² Po dokončení oprav byla kaplička dne 29. 8. 2009 vysvěcena a zároveň byla uctěna i památka padlých vojáků z první světové války.²³

Obr. 7 – Zsvěcení kapličky sv. Markétě z Antiochie.
Foto L. Bouchner 6. 7. 2020.

Obr. 8 – Kaplička na návsi v Kornaticích.
Foto M. Skalová, 12. 11. 2020.

Obr. 9 – Zadní strana kapličky na návsi v Kornaticích.
Foto M. Skalová, 6. 7. 2020.

21 Foud, Karel. *Vesnice Plzeňského kraje, okres Rokycany*. Klatovy 2016. s. 95.

22 *Letopisy obce Kornatice 1921–1969*, s. 70–71. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-24].

23 *Kronika obce Kornatice 2001–2015*, rok 2009, s. 140. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].

Prameny

Letopisy obce Kornatice 1921–1969. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].
Kronika obce Kornatice 1973–2000, rok 1992. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].
Kronika obce Kornatice 2001–2015, rok 2009. [on-line]. Dostupné z URL: portafontium.cz [cit. 2020-11-16].
 Sbírka fotografií MBH Rokycany, inv. č. 012026/3; F00448/3.

Literatura

Foud, Karel, *Vesnice Plzeňského kraje, okres Rokycany*. Klatovy 2016.
 Anderle, Jan. *Tvrze kozelského polesí*. Plzeň 1996. ISBN 978-80-87170-28-1.
 Učitelstvo okresu Rokycanského. *Politický a školní okres Rokycanský*. Brno 1898.
 Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů v Praze. *Pasportizace okresů západočeského kraje, okres Rokycany*, zpracovali Dr. D. Líbal, M. Heroutová. 1980.
 Rulíšek, Hynek. *Postavy, atributy, symboly: Slovník křesťanské ikonografie*. Nakladatelství Karmášek, 2006.
 Royt, Jan. *České nebe: Soupis nejznámějších mariánských poutních míst v Čechách a na Moravě, českých a moravských zemských patronů*. Havlíčkův Brod: Okresní vlastivědné muzeum, 1991.

Elektronické zdroje

Stránky Oldmaps [on-line]. Dostupné z URL: http://oldmaps.geolab.cz/map_root.pl?lang=cs&map_root=mul [cit. 2020-11-16].
Stránky Catholica [on-line]. Dostupné z URL: ŽIVOTOPISY SVATÝCH (catholica.cz) [cit. 2020-11-30].
Stránky Getsemany [on-line]. Dostupné z URL: Markéta Antiochijská | Getsemany [cit. 2020-11-30].
Stránky Břevnovského kláštera [on-line]. Dostupné z URL: Svatá Markéta Antiochijská (brevnov.cz) [cit. 2020-11-30].

Chapel in Kornatice, its origin and patrons

The chapel in Kornatice in the Rokycany district is a small sacral building standing in the middle of the village square. None of the local inhabitants of the village know when and by whom the chapel was built or whether it had its patron, to whom it was dedicated. This paper tries to trace the history of the building, or the patron saint to whom it was dedicated, with the help of historical sources, literature and, above all, historical maps. The paper also describes the exterior and interior of the chapel and repairs that were carried out after 1989 and contains memories of local eyewitnesses. In conclusion, it shows that the locals are very fond of the chapel, so they had it dedicated to St. Margaret of Antioch in 2020.

Šéfredaktor Adolf Srb (1850–1933)

Petr Brož

Adolf Srb (1850 Rokycany–1933 Rokycany) byl český novinář, redaktor, publicista a archivář, autor historických monografií a memoárů. Významný rokycanský rodák a čestný občan města, vlastenec a aktivní bojovník za česká národní a politická práva. Tento článek se zaměřuje na ucelený a podrobnější popis biografie a mnohostranné činnosti Adolfa Srba. Přibližuje tak dlouholetou, veřejnosti málo známou, a ještě méně ceněnou, práci celonárodní. Využita byla především metoda syntézy dostupné literatury a archivních a muzejních pramenů, zvláštní pozornost je věnována jeho vztahu k rodným Rokycanům a také představení sbírky pozůstalosti Adolfa Srba, uložené v Muzeu Dr. B. Horáka v Rokycanech.

Obr. 1 – Portrétní fotografie Adolfa Srba ve starším věku, s podpisem. Ateliér V. Hajšman, Rokycany. Ze sbírek MBH, inv. č. 015834/7.

Rodina Srbových v Rokycanech

Adolfův otec František Srb (1823–1889) pocházel ze Smečna¹ u Slaného. Po studiích pracoval v letech 1839–1850 jako hospodářský úředník panské správy pro Metropolitní kapitolu u sv. Víta v Praze, která v relativní blízkosti Smečna vlastnila hned tři velkostatky (Klobuky, Vraný [s Pozdní] a Chrástany). Když se František Srb 1. 7. 1850 ženil ve Spáleném Poříčí s Emilií Skopcovou, je již uváděn jako úředník státní správy – c. k. okresního hejtmánství v Rokycanech.² O pár měsíců později, dne 27. 9. 1850, se jim v Rokycanech v domě čp. 78³ v dnešní Srbově ulici narodil prvorozený syn Adolf.

Krátce po Adolfově narození se rodina přestěhovala z Rokycan do Spáleného Poříčí, k rodině Adolfovy matky Emilie na spálenopoříčský zámek čp. 1,⁴ kde její otec Tomáš Skopec pracoval jako lesmistr⁵ poříčského panství (které patřilo pražské metropolitní kapitule, pro kterou předtím František Srb pracoval). Nejpozději roku 1852 nastoupil František Srb do funkce kontrolora u c. k. berního úřadu v Blovicích, kam se jistě i přestěhoval, avšak není jisté, zda i s rodinou. Nicméně v Blovicích se Srbovým v roce 1853 v domě č. IX narodil syn Emil⁶ (budoucí nadporučík). Ještě předtím, v roce 1852, také zde přišla na svět dcera Aloisie⁷ v domě č. XIII, která však roku 1854⁸ zemřela na zámku ve Spáleném Poříčí. Dle dosavadních zjištění se zdá, že pobyt Srbových v Blovicích byl poměrně krátký na zanechání dalších stop v relevantních archiváliích v SOkA Plzeň-jih se sídlem v Blovicích, kterých se navíc z daného období nedochovalo mnoho. Skopcovi na spálenopoříčském velkostatku zřejmě zůstali do podzimu roku 1865, kdy Tomáš Skopec odešel do výslužby. Ještě téhož roku se přihlásil

- 1 Státní oblastní archiv v Praze, Sběrka matrik a průvodního listinného materiálu Středočeského kraje, Děkaný úřad Smečno, matrika narozených 1814–1839, sign. Smečno 15, fol. 44.
- 2 Státní oblastní archiv v Plzni (SOA Plzeň), Sběrka matrik západních Čech: Spálené Poříčí 13 (1829–1879), fol. 58. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30068441/spalene-porici-13_0590-o.
- 3 Muzeum Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech (MBH), pozůstalost Adolfa Srba – Opis křestního listu A. Srba (1877), inv. č. 030147/4.
- 4 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Očkovací vysvědčení A. Srba (1851), inv. č. 030156/4.
- 5 SOA Plzeň, pracoviště Klášter, Vs Spálené Poříčí, inv. č. 25, K 25, fol. 8v.
- 6 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech: Blovice 17 (1848–1858), fol. 148. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30060338/blovice-17_1480-n.
- 7 Tamtéž, fol. 106.
- 8 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech: Spálené Poříčí 17 (1844–1889), fol. 34. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30068445/spalene-porici-17_0360-z.

Obr. 2 – Rodinná fotografie sourozenců Srbových – zleva: Eduard Srb, Emilie Srbová (Karlíková), František Srb, Emil Srb, Adolf Srb a Josef Srb. Ateliér J. Benda, Praha. Cca 80. léta 19. století. Ze sbírek MBH, inv. č. 014961.

k pobytu v Praze na Malé Straně čp. 44, odkud se následně přestěhoval do čp. 272, kde roku 1877 zemřel.⁹

V roce 1855 se rodina Srbových již nastálo přestěhovala do Rokycan. V lednu 1856 se do rodiny, opět v domě čp. 78, narodilo čtvrté dítě – dcera Emilie¹⁰. Ta se později provdala za advokáta a okresního starostu, významného čestného rokycanského měšťana, JUDr. Huga Karlíka. Roku 1857 se jim narodil syn František¹¹ v domě čp. 125 (budoucí úředník). Další tři synové se Srbovým narodili v domě čp. 83, v dnešním Rokycanově domu osvěty na Masarykově náměstí, kde tou dobou také pravděpodobně rodina bydlela. Byli to – roku 1859 Benedikt¹² (zemřel při porodu), roku 1861 Josef¹³, budoucí inženýr mirošovských dolů a posléze ředitel dolů v Libušíně a vrchní báňský inspektor dolu

Schöller¹⁴ (Pražská železářská společnost). Působil také jako člen okresního výboru ve Slaném a jako hospodářský ředitel velkostatku ve Vraném.¹⁵ Roku 1863 přišel na svět syn Eduard,¹⁶ který se rovněž zapsal mezi významné rokycanské měšťany: a to zejména jako úředník místní samosprávy (později i ředitel okresních úřadů), dále jako autor odborných publikací z oboru práva, hospodářství a samosprávy, a v neposlední řadě také jako vydavatel a šéfredaktor novin Rokycanské listy (1897–1901), vůbec prvního periodika vycházejícího v Rokycanech. Deváté a poslední dítě Srbových – syn Karel¹⁷ se narodil v listopadu 1865, v domě čp. 78, avšak zanedlouho zemřel.

František Srb byl vlastencem tvrdého jádra a v tomto duchu také vychovával svou početnou rodinu. Ve známost vstoupil již za svého působení ve státní správě, a to zejména díky horlivému zakládání českých spolků v Rokycanech (jako c. k. úředník nemohl být v politické straně). Kvůli těmto aktivitám byl v hledáčku vyšších úřadů, na druhou stranu mu to přineslo značnou oblibu mezi obyvatelstvem, neboť za starostování Františka Mudry (1850–1860) si rokycanská obecní správa „vedla docela po německu. Fr. Mudra byl nepřitelem všeho českého. Když se pak rozproudil

9 Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 546, obraz 567. *Databáze pobytových přihlášek (konskripce) pražského policejního ředitelství z let 1850–1918* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/index.php?action=link&ref=czarch:CZ-100000010:874&karton=546&folium=567>.

10 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech: Rokycany 14 (1847–1856), fol. 307. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067898/rokycany-14_3070-n.

11 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech: Rokycany 17 (1856–1864), fol. 52. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067901/rokycany-17_0520-n.

12 Tamtéž, fol. 106.

13 Tamtéž, fol. 150.

14 KESTNER, Karel, Ing. *Josef SRB*. Webová stránka *Malodoly kladensko-slánsko-rakovnické pánev* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <https://malodoly.netstranky.cz/osobnosti-revuru/ing-josef-srb.html>.

15 *Slanský obzor: Ročenka Musejního spolku v Slaném*. Slaný: nákladem Musejního spolku v Slaném, 1898, 6(1). Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:60a70986-6394-4477-9dee-dd013423d100>, s. 83.

16 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech: Rokycany 17 (1856–1864), fol. 240. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067901/rokycany-17_2410-n.

17 SOA Plzeň, Sběrka matrik západních Čech: Rokycany 16 (1856–1864), fol. 55. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067900/rokycany-16_0550-n.

národní ruch, musil odstoupiti.¹⁸ Vlasteneckou činnost Fr. Srba např. také dokládá dopis z roku 1862 od Františka Jaroslava Vacka Kamenického, blovického vlasteneckého kněze a básníka, ve kterém Františka Srba ctí jako upřímného a obětavého vlastence.¹⁹ U rokycanského c. k. berního úřadu pracoval František Srb do roku 1864, než došlo ke zřízení okresních samospráv. Poté opouští státní službu a nastupuje do významné funkce v místní správě – stává se tajemníkem okresního zastupitelstva. Vliv na to jistě mělo celkové uvolnění od politického absolutismu a germanismu, které pozvolna nastávalo v průběhu 60. let 19. století, po vydání Říjnového diplomu. Ve funkci okresního tajemníka setrval František Srb až do konce života. Okresní zastupitelstvo v červnu 1889 dokonce přichystalo celodenní oslavu k jeho padesátiletému úřednickému jubileu²⁰ a za svoji záslužnou činnost byl ve většině obcí rokycanského okresu vyznamenán čestným občanstvím, jak se dozvídáme z dobového tisku.²¹ Nedlouho poté, koncem srpna téhož roku, František Srb umírá. Pochován byl do rodinné hrobky na bývalém hřbitově u kostela Nejsvětější Trojice v Rokycanech. V nekrolozích je uváděn jako vlastenec prosazující české národní zájmy, vynikající pracovník, veterán samosprávných úřadů, je vyzdvihován zejména jeho značný přínos v oblasti hospodářské pro okres Rokycanský a Blovický.²²

Letmo zmiňme ještě několik dalších domů a míst, se kterými je rodina Srbových v Rokycanech spjata. Fitzova vila čp. 64/III (na náměstí 5. května u vlakového nádraží) byla původně vystavěna jako rodinný dům Františka Srba,²³ než ji v roce 1869 odkoupilo Mirošovské kamenouhelné těžárstvo, které si zde zřídilo své úřední sídlo. Právě u mirošovských dolů později pracoval (1887–1902) jako horní inženýr Josef Srb.²⁴ Roku 1903 odkoupil budovu vysoký představitel těžárstva Johann Fitz, který ji užíval jako rodinnou vilu. Pro zajímavost, František Srb měl v 70. letech 19. století propachtovány panské průmyslové podniky (hamry) v okolí Spáleného Poříčí – v Hořehledech a Mitoově.²⁵ Další významnou rokycanskou vilou, s jejíž výstavbou je jméno Františka Srba spjata, je bývalá Babánkova vila čp. 187/II (která stála naproti zimnímu stadionu, zbourána roku 2010). Tu nechal František Srb postavit koncem 19. století pro Huga Karlí-

Obr. 3 – Portrétní fotografie Františka Srba, tajemníka rokycanského okresního zastupitelstva. Ateliér J. Benda, Praha. Ze sbírek MBH, inv. č. 015824/2.

- 18 SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1913, s. 10.
- 19 HODEK, Josef, *Dopis Fr. Jar. Vacka Kamenického Fr. Srbovi, okresnímu tajemníkovi v Rokycanech*. Listy filologické: Folia Philologica: časopis pro klasická, středověká a neo-latinská studia, s. 52. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:01d01a49-4b6d-11e1-1586-001143e3f55c>.
- 20 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Pozvánka na slavnost úřednického jubilea pana Františka Srba (1889), inv. č. 030174/2.
- 21 *Feuilleton – František Srb*. Plzeňské listy. Plzeň: J. R. Port, 1889, 25(105), s. 1–2. Dostupné také z: <https://k4.svkpk.cz/search/handle/uuid:e3601410-6c7d-11de-ab94-000d606f5dc6> [cit. 2021-11-29]; také in: *Denní zprávy – František Srb*. Plzeňské listy. Plzeň: J. R. Port, 1889, 25(78), s. 2–3. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:4941950a-3ce9-4e3c-a78e-5ee84101c069> [cit. 2021-11-29].
- 22 *František Srb, tajemník okresního zastupitelstva v Rokycanech, zemřel dne 29. srpna*. Nové plzeňské noviny. 1889(70), s. 2. Dostupné také z: <https://k4.svkpk.cz/search/handle/uuid:5001ed4c-9010-483c-8a11-823516c9bb03> [cit. 2021-11-29]; také in: *Zemřel František Srb, tajemník okr. zastupitelstva v Rokycanech a horlivý vlastenec*. Plzeňské listy. Plzeň, 1889, 25(105), s. 2. Dostupné také z: <https://k4.svkpk.cz/search/handle/uuid:afb8050-6fcf-11de-bccb-000d606f5dc6> [cit. 2021-11-29].
- 23 ŠÁRA, Jan, *Rokycany v minulosti a v přítomnosti*. Rokycany: Historické a kulturní skizy. Rokycany: Propagační sekce Okrašlovacího spolku v Rokycanech, 1935, s. 6.
- 24 KESTNER, Karel, *Ing. Josef SRB*. Webová stránka *Malodolý kladensko-slánsko-rakovnické páne* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <https://malodoly.netstranky.cz/osobnosti-revru/ing-josef-srb.html>.
- 25 SOA Plzeň, pracoviště Klášter, Vs Spálené Poříčí, inv. č. 25, K 25, fol. 240v.

ka,²⁶ manžela jeho dcery Emilie (plán pozemku s parkem z roku 1889 se nachází v SOkA Rokycany²⁷). Objekt později koupil Josef Babánek, zemědělský odborník a ředitel místní zemědělské školy, avšak zanedlouho vilu vykoupila obec a zřídila v ní byt pro vedoucího vedlejší městské válcovny. Eduard (Edvard) Srb s manželkou a s dcerou Annou (která mimochodem pomáhala s administrací Rokycanských listů, jejichž redakce sídlila v Kostelní ulici, dnešní Smetanově, v domě čp. 47²⁸) bydlel v rokycanské vilové čtvrti U kasáren.²⁹ Ta se nacházela v okolí tehdejší Štáhlavské silnice (dnešní ul. Jeřabinová) a stala se součástí později vybudované čtvrti Rašínov. Se jménem Adolfa Srba se později v Rokycanech pojí vila čp. 67/I (na reprezentativní okružní třídě kolem historického jádra města v dnešní Jiráskově ulici), o které budeme hovořit později.

- 26 BOREK, David, Webová stránka *Encyklopedie Rokycan* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: http://encyklopedierokycan.sweb.cz/prazskepredmesti12.htm#_Toc68478815.
- 27 Státní okresní archiv Rokycany (SOkA Rokycany), fond Archiv města Rokycany, III. odd. – Plán zahrady Františka Srba v Rokycanech (1888), kar. 150, inv. č. 2652, sign. XIV/18.
- 28 Ždár: *Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbýhořský, Hořovický, Blovický, Kralovický*. Rokycany, 1931, 30(37–38).
- 29 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Pohlednice adresovaná sl. Anně Srbové (1910), inv. č. 030631/9.

Adolf Srb – život a dílo

Přestože se Adolf Srb narodil v Rokycanech, svá první dětská léta prožil ve Spáleném Poříčí, u své babičky Aloisie Skopcové. Do Rokycan se přestěhoval až s blížícím se nástupem školní docházky, kterou započal elementární třídou na místní hlavní škole, ve školním roce 1855/56.³⁰ Zde mezi jeho učitele patřili: J. Tichý, K. Zamrzla, J. Lodl a F. Karlík.³¹ Po jejím absolvování nastoupil v Rokycanech ve školním roce 1861/62 do prvního ročníku nižší reálné školy, avšak toto studium nemělo dlouhého trvání – pouhých 14 dnů, než se v rodině rozhodlo, že Adolf půjde na studie do Prahy, kde mu ubytování a finance poskytl příbuzní, zejm. JUDr. Adolf Skopec a MUDr. Josef Reisch.³² V říjnu roku 1861 tak nastoupil na C. k. německé státní gymnázium na Malé Straně. Již zde se začal zajímat o veřejný život a při studiích se setkal s problémy kvůli svému vlasteneckému smýšlení a aktivitám, což postupně vyvrcholilo roku 1868, kdy z důvodu účasti na studentských demonstracích³³ musel školu opustit. Do septimy tak přestoupil na plzeňské německé státní gymnázium Das k. k.

Obr. 4 – Fotografie Adolfa Srba v mladém věku. Ze sbírek MBH, inv. č. 015834/1.

Gymnasium,³⁴ ústav silně německý, vedený řádem premonstrátů z Teplé. Úspěšně zde studoval po jeden rok a septimou zakončil svá gymnaziální studia. Od října 1871 do února 1872 ještě absolvoval renomované soukromé Obchodní učiliště Karla Petra Kheila v Praze.³⁵

Hned po studiích se začal věnovat žurnalistice a v roce 1872 byl přijat do redakce velice vlivného pražského deníku *Politik* (německy psaného), se kterým je jeho jméno spjato nejvíce. List vlastnil a vedl Jan Stanislav Skřejšovský, významný novinář a politik staročeské strany, který byl však v té době vězněn za nezaplacení kolků, takže Srb byl do redakce přijat jeho zástupcem, Antonínem O. Zeithammerem, jako mimořádný spolupracovník – zpravodaj ze soudní síně.³⁶ Zanedlouho se pod vedením Skřejšovského vypracoval mezi čelní představitelé *Politik* a stal se také jeho odpovědným redaktorem. Tyto noviny (společně s Národními listy J. Grégra) hrály významnou roli v počátcích české moderní žurnalistiky. Představovaly počátek tradice vydávání politických listů v českém prostředí, která se od 60. do 80. let 19. století rychle vytvářela.³⁷ *Politik* zastával liberálně orientovanou politiku Národní strany (staročeskou) a snažil se o propagaci českých zájmů mezi německy mluvícími spoluobčany (jeho heslo znělo „List německý jen písmem, duchem český“). V roce 1876 se na pokyn Skřejšovského³⁸ Srb přesouvá do Plzně, kde přebírá po A. Houškově redakci *Plzeňských listů*, nejvýznamnějšího západočeského periodika své doby, které v letech 1875–1911 vydával J. R. Port, v jehož domě redakce sídlila. Před odchodem do Plzně se ještě poslední květnové dny v Praze účastnil jako spolupředseda³⁹ velkolepého pohřbu Františka Palackého. Ještě téhož roku (1876) však byla na Srba podána žaloba za politické přečiny, kvůli uveřejnění článku v deníku *Politik*, ve kterém se psalo o finančních podvodech při stavbě drah v Dalmácii a jehož byl Srb odpovědným redaktorem. Došlo tak k tomu, že v listopadu byl Srb odsouzen delegovaným vídeňským porotním soudem ke čtyřem měsícům vězení. Konkrétním důvodem bylo obvinění v článku rakouských ministerských odborných radů a poslance Říšské rady S. M. Ljubíši ze zpronevěry 250 000 zl., čímž dle poroty došlo k urážce na cti žalobců.⁴⁰ Do výkonu trestu nastoupil koncem února 1877 v plzeňské c. k. věznici, která spadala pod dohled presidenta c. k. krajského soudu E. Plitznera. Ten se roku 1878 angažoval na německé straně v plzeňských obecních volbách, ve kterých však zvítězila strana česká, a následně se snažil Srba disciplinárně stíhat, avšak bezúspěšně. Srb navíc o jeho počínání psal v tisku.⁴¹ Roku 1879 Plitzner opustil Plzeň a přesunul se do Kutné Hory. V redakci *Plzeňských listů* setrval Srb celkem tři roky. V tomto plzeňském období se také oženil, a to s Johannou Janečkovou

34 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Vysvědčení A. Srba z prvního semestru VII. ročníku plzeňského gymnázia (1870), inv. č. 030148/4.

35 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Vysvědčení Ad. Srba o studiích (1871/72) na obchodní škole Karla Petra Kheila (1887), inv. č. 030148/5; stejně tak in: SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1913, s. 280.

36 SRB, Adolf, *Z půl století II.: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1916, s. 15.

37 BEDNAŘÍK, Petr, – JIRÁK, Jan – KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace, s. 110.

38 SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1913, s. 153.

39 Tamtéž, s. 153.

40 Národní listy. Praha: Julius Grégr, 12. 11. 1876, 16(313). Dostupné také z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/8420124> [cit. 2021-11-29].

41 SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1913, s. 167; Také viz: MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Předvolání z presidia c. k. krajského soudu v Plzni k výslechu A. Srba (13. 12. 1878), inv. č. 30172/3.

30 SOkA Rokycany, fond Farní škola Rokycany – Výkaz docházky elementární třídy 1855–1856, K83, inv. č. 83.

31 SRB, Adolf, *Mé vzpomínky na Rokycany. Ždár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbýhožský, Hořovický, Blovícký, Kralovický*. Rokycany, 1912, 11(31), s. 2–3.

32 SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1913, s. 14.

33 Tamtéž, s. 140.

(1853 Křimice–1927 Rokycany), dcerou Františka Janečka, osobního knížecího lékaře Lobkoviců v Křimicích, který dříve pracoval jako vrchnostenský lékař na zámku v Konopišti. Sňatek se konal 5. 8. 1877 v knížecí kapli Lobkoviců v kostele Narození Panny Marie v Křimicích.⁴² Z manželství vzešla jediná dcera Helena, narozená roku 1878 v Plzni.

Následně se Srb v červenci roku 1879 stěhuje opět do Prahy⁴³ a navrací se do redakce deníku Politik, na pozici odpovědného redaktora. Od roku 1883 také ještě působil v deníku Česká politika, který nejprve začal vycházet jako pravidelná příloha Politik, ale ještě téhož roku i jako samostatný deník pod názvem Národní politika, ve kterém Srb působil jako šéfredaktor až do roku 1893. V redakci Politik zůstal až do roku 1909 (i poté, co se roku 1907 přejmenoval na Union). Avšak kromě těchto listů Srb působil v mnoha dalších, jako např. v Pokroku, Zlaté Praze, či v Palečku. Kromě článků novinářských psal hlavně o domácí a zahraniční

Obr. 5 – Adolf Srb, ateliérový snímek, sedící na polokřesle s prodlouženou částí zv. chaise-longue, v pozadí vyřezávaný sekretář s hodinami. Ateliér J. Benda, Praha. Ze sbírek MBH, inv. č. 015824/1.

Obr. 6 – Adolf Srb, polopostava sedící v křesle. Z druhé strany fotografie podpis, věnování Jirmanovým a datace 1910. Ateliér Schumpeter, Praha-Královské Vinohrady. Ze sbírek MBH, inv. č. 015824/3.

politice a o politických dějinách.⁴⁴ Od roku 1903 také pravidelně přispíval do Osvěty (1871–1921) V. Vlčka, kterou vedl po smrti F. A. Šuberta⁴⁵ jako odpovědný redaktor v letech 1915–1921. Vedoucí pozice v Osvětě byla Srbovi nabídnuta již v roce 1908, ale protože zapomněl dopis s nabídkou otevřít, dostal redakci F. A. Šubert.⁴⁶ Pro stále se zhoršující vadu zraku, která mu práci komplikovala, byl nucen se redakce vzdát a Osvěta přestala vycházet.

Neopominutelná je také Srbova činnost v nacionálně orientovaných nevládních organizacích, v tzv. národních obranných spolcích, které si za cíl kladly posílení kulturního a politického vlivu českého etnika v jazykově smíšených oblastech Čech a Moravy, zejména v pohraničí (v reakci na všeobecnou germanizaci ze strany rakouských úřadů). Za jejich předchůdce je považována Matice česká, založená již v roce 1831, která však na sebe brzy upoutala pozornost úřadů a posléze byla neustále v podezření z podvratné politické činnosti. Na ni navázala až roku 1872 Česká matice školská, první český obranný spolek a dále na tuto tradici navazují další

42 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Pozvánka na sňatek Adolfa Srba a Johanny Janečkové (1877), inv. č. 30156/1; Také viz: MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Oddací list Ad. Srba a Johanny Srbové, farní úřad Vejprnice (1902), inv. č. 030147/3.

43 Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce, karton 560, obraz 616. *Databáze pobytových přihlášek (konskripce) pražského policejního ředitelství z let 1850–1918* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <http://digi.nacr.cz/prihlasky2/index.php?action=link&ref=czarch:CZ-100000010:874&karton=560&folium=616>.

44 HODEK, Josef, *Adolf Srb. (K šedesátým narozeninám.)*. Brdský kraj: Měsíčník věnovaný zájmům musejním a osvětovým. Rokycany: Městské muzeum v Rokycanech, 1911, 3, s. 36.

45 František Adolf Šubert (1849–1915), český dramatik, prozaik, divadelní historik a novinář. V letech 1883–1900 byl prvním ředitelem Národního divadla, v letech 1907–1908 prvním ředitelem Divadla na Vinohradech.

46 *K 75. narozeninám starého novináře*. Národní listy. Praha: Julius Grégr, 1925, 65(264).

místní spolky, které byly v rychlém sledu zakládány.⁴⁷ V 80. letech 19. století tento trend sílí a pokračuje (a analogicky také vznikají obranné spolky německé). Nejvýznamnějším z českých spolků byla Ústřední matice školská, která se zaměřila výhradně na oblast školství. Vznikla v prosinci roku 1880 jako reakce na činnost německé organizace Deutscher Schulverein.⁴⁸ Předmětem konfliktu byl zejména vyučovací jazyk. Její činnost tak spočívala ve zřizování a v podpoře českých škol, tzv. matičních, které byly zakládány v místech s malým počtem českého obyvatelstva, kde nebylo možné založit školu státní. Jejím prvním předsedou byl F. L. Rieger a Adolf Srb patřil k jejím zakladatelům a prvním členům výboru⁴⁹ (mj. s F. A. Šubertem, Jos. Barákem, Jos. Kořánem ad.). Ostatním oblastem „obranářské činnosti“ (tj. např. zřizování knihoven a národních domů; přednáškové a kulturní činnosti; vydávání a distribuci literatury; agitaci ve prospěch českých kandidátů při volbách; apod.) se věnovaly další obranné spolky – tzv. národní jednoty.⁵⁰ Srb působil ve dvou nejvýznamnějších z nich – roku 1884 stál u zrodu Národní jednoty pošumavské a o rok později, v roce 1885, u zrodu Národní jednoty severočeské.⁵¹ Jejich aktivity měly velký vliv na veřejný život a na utváření české společnosti. V rámci svého celoživotního působení v nich Srb vykonal desítky přednášek po celých Čechách, ve snaze vzbuzovat národní a politické uvědomění. Kromě čestného předsednictví a dalších poct, kterých se mu z jednot později dostalo, se roku 1931 rozhodl rokycanský místní odbor Národní jednoty severočeské přejmenovat na „odbor Adolfa Srba“.⁵² Mimo to Srb kandidoval při všeobecných volbách v březnu 1891 za staročeskou stranu na poslance Říšské rady ve skupině venkovských obcí okresu Rokycanského,⁵³ ale neúspěšně. Jak Srb sám píše, na zvolení neměl šanci a při volbách zvítězil jeho protikandidát Fr. V. Veselý, statkář z Čertous.⁵⁴

Velkou práci Adolf Srb také odvedl na poli publicistickém. Je autorem celé řady monografií (např. *Bohemicae res* (1884); *Boj za naše právo národní* (1888); *Šedesát let politického zápasu o práva národa českého* (1908); *Město Žižkov* (1910)) a memoárů (Spisovatel Josef Vojtěch Sedláček (1879); *Lev XIII., jeho život a působení* (1901); Karel Havlíček Borovský (1906); František Šimáček, jeho život a působení (1910)). Jeho nejvýznamnější a také nejobsaáhlejší dílo jednoznačně představují dvoudílné Politické dějiny národa českého (1899, 1901), ve kterých popisuje historický politický vývoj v českých zemích od roku 1861 do 1899. V době jejich vydání se jednalo o jediné dílo svého druhu a Srb za ně byl patřičně oceňován. Sloužily zejména jako nepostradatelná

pomůcka a hodnotný historický pramen budoucím politickým historikům (vedle děl Josefa Redlicha, Zdeňka V. Tobolky či Ernesta Denise). Jejich první díl je věnován městu Rokycany. Třetí díl zůstal nedokončen, avšak torzo této knihy⁵⁵ (konkrétně šest sešitů) je uloženo ve fondu Národní knihovny, kam se zřejmě dostalo jako povinný výtisk.

Dalším cenným dílem jsou Srbovy vzpomínky, které vyšly jako dvoudílná publikace s názvem „Z půl století“ (1913; 1916) a ve kterých popisuje (kromě Rokycan, Plzně a Prahy) celou řadu veřejně činných osobností a líčí politické, národní a kulturní proudění své doby. Z regionálního hlediska je zvláště zajímavá jeho historicko-kulturní publikace „Svobodné královské město Rokycany“ (1896), která kromě popisu města a okolí obsahuje cenné informace o dobové architektuře, průmyslu, městské samosprávě, činnosti místních spolků a v neposlední řadě také jmenný seznam rokycanských živností a majitelů domů. V roce 1901 stál Srb také u vzniku rokycanského regionálního týdeníku Žďár,⁵⁶ společně s Jos. B. Zápotočným, majitelem moderní rokycanské tiskárny, která Žďár vydávala a s Karlem Horkým, začínajícím novinářem, který byl do redakce přijat právě na doporučení Srba.⁵⁷ Ten ho také v Rokycanech zasvětil do základů novinářské práce a Horký se zanedlouho stal prvním odpovědným redaktorem Žďáru a v této pozici setrval do roku 1903. Poté ještě v Rokycanech, v tiskárně Zápotočného, vydával svůj vlastní časopis *Kramerius* do roku 1906.⁵⁸ Adolf Srb pro Žďár napsal úvodní oslavnou báseň, která vyšla na titulní straně prvního čísla Žďáru (pod pseudonymem S. Žďárský)⁵⁹ a ve které proklamuje vlastenecký program redakce. Dále byl autorem politických statí v prvních číslech týdeníku, podepisován šifrou „S.“. Později ještě ve Žďáru (1926) publikoval sérii pěti fejetonů,⁶⁰ ve kterých humoristicky líčí činnost neoficiálního rokycanského studentského spolku Klabava, aktivního v 60. letech 19. století. Mezi členy tohoto spolku patřili i další budoucí významní místní rodáci a přátelé Srba, jako např.: J. Wunsch (gymn. prof. a cestovatel, průkopník cestopisného žánru v Čechách), G. Erhart (gymn. prof. a ředitel muzea v Kutné Hoře), bratři Karlíkové (Václav, Hugo a Jan), A. Titl (ředitel měšťanské školy v Rokycanech), J. Kellner (ředitel technického ložního velkozávodu v Terstu), či G. Eim (spolužák z rokycanské hlavní školy, rodák ze Štáhlav u Rokycan, novinář a později poslanec Říšské rady).

47 KNÁPKOVÁ, Petra. *České versus německé ochranné spolky*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Studia Moravia I. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 299.

48 Deutscher Schulverein – německý obranný spolek, založený v červnu 1880 na podporu německého národního školství v národnostně smíšených územích, s působností pro celé Předlitavsko. Spolek působil na německo-českém, německo-slovinském a německo-italském národnostním pomezí, avšak těžiště jeho zájmu spočívalo právě v českých zemích.

49 SRB, Adolf. *Z půl století II.: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1916, s. 43.

50 KNÁPKOVÁ, Petra. *České versus německé ochranné spolky*. Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Studia Moravia I. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, s. 300.

51 Počátky obranných spolků a národnostního zápasu mezi Čechy a Němci jsou podrobně popsány např. in: ŘEHÁČEK, Karel. *Národní jednoty pošumavské (1884–1951)*. In: České národní aktivity v pohraničních oblastech první Československé republiky. Olomouc: Filozofická fakulta Univerzity Palackého, 2003, s. 222. ISBN 80-86101-70-3.

52 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Dopis A. Srbovi od Národní jednoty severočeské – odbor Rokycany (1930), inv. č. 029985/4.

53 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Doporučující dopisy pro volbu A. Srba za poslance Říšské rady (1891), inv. č. 030155/1-2.

54 SRB, Adolf. *Z půl století II.: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1916, s. 164.

55 Dle katalogizačního záznamu NK - číslo nár. bibl.: cnb000345869: *Online katalog Národní knihovny ČR* [on-line]. [cit. 2021-7-29]. Dostupné z: https://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000345869&local_base=NKC

56 Žďár. Politický týdeník pro okresy: rokycanský, zbirožský, hořovický, bílovický, a kralovický – nejvýznamnější rokycanský regionální časopis, který si za cíl kladal podporovat české národní hnutí. Navazoval na zaniklé *Rokycanské listy*, první číslo vyšlo 27. září 1901, vycházel vždy v sobotu o šesté hodině večerní. Odpovědní redaktoři: K. Horký (1901–1903), František Jakub, Hyněk Koudelka, Jan F. Hejrovský (1905–1937). Obsah byl ustálen do pravidelných rubrik: na titulní straně politický úvodník, v místě pod ním fejeton, na dalších stranách pak byly uveřejňovány krátké zprávy v rubrikách: Politický přehled, Různé zprávy, Ze světa uměleckého, Dopisy z kraje, Ze soudní síně a Sokolský věstník.

57 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Dopis Karla Horkého A. Srbovi, prosba o přímluvu (1901), inv. č. 030435; také in: MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Dopis Karla Horkého A. Srbovi, poděkování za přijetí (1901), inv. č. 030162/2.

58 Na počátky své žurnalistické kariéry v Rokycanech K. Horký srdečně a s úctou vzpomíná v dopise uveřejněném in: Žďár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbirožský, Hořovický, Blovičský, Kralovický. Rokycany, 1931, 30(37–38).

59 Žďár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbirožský, Hořovický, Blovičský, Kralovický. Rokycany, 1901, 1 (1), s. 1.

60 SRB, Adolf. *Ze studentského života rokycanských studentů v letech šedesátých. Ze vzpomínek Adolfa Srba I. – V. Žďár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbirožský, Hořovický, Blovičský, Kralovický. Rokycany, 1926, 25 (15–19), s. 1–2.*

Mezi přáteli byl Srb oceňován pro svoji nezištnost, pilnost, pracovitost a skromnost. Také byl známý jako skvělý společník a znamenitý vypravěč s výtečnou pamětí (kterou si udržel i v pozdním věku), často je také zmiňováno i jeho kulinářské umění.⁶¹ Mimo jiné byl i velkým příznivcem divadla. Když se roku 1862 otevřelo první české Prozatímní divadlo, byl jeho velkým podporovatelem (v něm působil např. od roku 1864 Jindřich Mošna, který měl blízký vztah k Dobřívu u Rokycan a o kterém Srb píše, že byl virtuosem ve zvaní, tj. v benefičním prodávání vstupenek po domech a hostincích⁶²). O divadle Srb také aktivně referoval – nejen ve svých vzpomínkách a novinových článcích, ale např. i publikací „Upomínka na slavnostní otevření Národního divadla“ (Praha: Otto, 1881).

Národní jednoty pošumavské. V rámci svého pracovního i soukromého života, které byly úzce propojeny, se A. Srb setkával s politickými a literárními předáky své doby. Ve svých vzpomínkách zmiňuje mnoho svých současníků, avšak podrobněji se v nich rozepisuje zejména o několika blízkých spolupracovnících, kterými byli: Gustav Eim; František Jeřábek (dramatik, žurnalista a pedagog); Karel Klostermann (spisovatel, mj. přispíval fejetony do Politik); Karel Sabina (spisovatel, kontroverzní osobnost) a Emanuel Bozděch (dramatik, dramaturg Prozatímního divadla, poté divadelní referent v Politik).

V roce 1925 se Srb nastalo přestěhoval zpět do rodných Rokycan, kam se dříve ubíral na letní prázdniny. S Prahou byl srostlý celou svou bytostí, proto velmi těžce nesl, když se z ní musel pro

Obr. 7 – A. Srb, sedící uprostřed ve skupině u stolu v restauraci. Použito jako pohlednice – novoroční pozdrav, adresovaná A. Srbovi od přátel z Prahy, 1925. Ze sbírek MBH, inv. č. 015834/8.

Roku 1918 přijal Srb další zaměstnání a stává se městským archivářem Královských Vinohrad,⁶³ kde již po delší dobu (v domě čp. 237) bydlel. V této funkci setrval přibližně osm let a od roku 1923 mu byla dokonce udělena zdravotní dovolená (zřejmě kvůli stále se zhoršujícímu zraku), aby mohl dokončit svou práci ve službách Prahy – jednalo se o dokončení a vydání dvoudílné publikace „Politické dějiny národa českého od počátku doby konstituční“ I a II (oba díly vyšly roku 1926 v nakladatelství J. Otto), která představuje přehledové a stručnější přepracování jeho opus magnum. První díl publikace je věnován právě primátoru hlavního města Prahy, JUDr. Karlu Baxovi, který byl mj. také starostou

nepříznivé bytové poměry odstěhovat. Byt, ve kterém strávil dvacet let svého života, byl na základě soudního rozsudku nucen ponechat novému domácímu a jiný vhodný nenašel.⁶⁴ Nejprve v Rokycanech ze zdravotních důvodů setrval na pracovní dovolené a pracoval odtud jako archivář Král. Vinohrad. Později zde zůstal již natrvalo na odpočinku. Bydlel v domě čp. 67/I na Příkopech (dnešní budova soudu v Jiráskově ul.) v rodině své dcery Heleny, provdané za státního městského lékaře MUDr. Václava Jirmana. Tento honosný jednopatrový dům si V. Jirman nechal vystavět roku 1908 dle plánu arch. Jindřicha Alexandra (plzeňský sochař Vojtěch Šíp zhotovil bustu J. E. Purkyně nad hlavní římskou a sochy atlantů po obou stranách vchodu) a provozoval v něm svou zubní a hygienickou ordinaci. Dům zdědil syn Jirmanových Jiří (1901–1953),⁶⁵ další významný rokycanský rodák, profesně působící v Praze – budoucí docent oftalmologie na Univerzitě Karlově (kde pokračoval ve studiích po absolvování rokycanského gymnázia), zakladatel a primář očního oddělení nemocnice na Bulovce

61 SPURNÝ, Bedřich, *Ze vzpomínek na Adolfa Srba*. Národní listy. Praha, 1933, 73(113), s. 3. Také dostupné z: <http://kramerius.kr-olomoucky.cz/search/handle/uuid:b9bc2ed5-435d-11dd-b505-00145e5790ea>.

62 SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba*. Praha: F. Šimáček, 1913, s. 71.

63 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Smlouva archiváře A. Srba s Městským úřadem na Král. Vin. (1915), inv. č. 030150/3.

64 K 75. narozeninám starého novináře. Národní listy. Praha: Julius Grégr, 1925, 65(264).

65 SOA Plzeň, Sbírka matrik západních Čech: Rokycany 41 (1894–1903), fol. 202. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30067925/rokycany-41_2020-n.

Obr. 9 – MUDr. Václav Jirman – lékař v Rokycanech, portrét – vizitka. Ateliér Jos. Fidler, Praha. Ze sbírek MBH, inv. č. 015836/2.

Obr. 8 – Dům čp. 67/I v Jiráskově ulici v Rokycanech. Snímek z období před rokem 1933, kdy byla na budovu umístěna pamětní deska Adolfa Srba. Foto Otto Bureš, Rokycany. Ze sbírek MBH, inv. č. 014989.

a autor odborných publikací z oboru. Pro zajímavost, J. Jirman byl při bombardování Prahy Američany roku 1945 ve své ordinaci těžce raněn a až do své smrti přijížděl každou středu ordinovat do Rokycan.⁶⁶ Rokycanský dům čp. 67/I poté zdědily jeho dvě nezletilé dcery, v roce 1961 vlastnické právo rozhodnutím ONV Rokycany získalo Ministerstvo vnitra a v domě sídlila Veřejná bezpečnost. Od roku 1974 v něm sídlí Okresní soud.

Při příležitosti 75. narozenin Adolfa Srba, v červnu 1925, byla v Rokycanech (v podniku obchodníka R. Šnábla – v domě Korunka čp. 15/I u Masarykova náměstí) uspořádána oslava za přítomnosti mnoha pražských význačných přátel⁶⁷ a také v mnoha celorepublikových denících vyšla připomínka či kratší článek, ve kterých je Srb oslavován jako jeden z nejstarších žijících českých novinářů.⁶⁸ V červnu 1926, při příležitosti 76. narozenin, mu bylo městem Rokycany uděleno čestné občanství.⁶⁹ V tomto

66 HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy IV*. Rokycany: Městská knihovna Rokycany, 1998, s. 34.

67 HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy II*. 2. Rokycany: Městská knihovna Rokycany, 2003, s. 28.

68 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Soubor vybraných novinových článků k 75. narozeninám A. Srba (Žďár; Český směr; České slovo; Prager Presse; Národní listy; Venkov; Národní osvobození) (1925), inv. č. 030175/1–3.

69 SOKA Rokycany, fond 13; AM Rokycany – Kronika čestných měšťanů (1840–1929). *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30760010/soap-ro_00013_mesto-rokycany-1840-1929_0260; také in: *Adolf Srb čestným občanem svého rodiště. Ždár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbirožský, Hořovický, Blovícký, Kralovický*. Rokycany, 1926, 25(25).

Obr. 10 – Adolf Srb (uprostřed) ve společnosti přátel při oslavě svých 75. narozenin. Před koloniálním obchodem Antonína Šnábla čp. 15/I (zv. Korunka) v Rokycanech, 1925. Ze sbírek MBH, inv. č. 030719/3.

období (ve druhé polovině 20. let 20. století) přišel Srb o zrak úplně a byl tak zcela odkázán na péči své dcery. V Rokycanech téměř denně navštěvoval společnost v hostinci U Libuše (který stával v místech dnešní Základní umělecké školy) a až do svých posledních dní oplýval bystrým duchem a výtečnou pamětí.⁷⁰ Právě U Libuše dal Srb v kruhu svých přátel (kam patřili mj. např. učitel J. Königsmark, továrník F. Hirsch ml., či stavitel Š. Wolf) podnět k zhotovení pamětní desky c. k. profesoru Josefu Wünschovi, který městu Rokycany posmrtně odkázal značné finance a pozemky, určené na podporu zejména rokycanského studentstva.⁷¹ Na vlastní náklady pořídili jednoduchou kovovou pamětní desku a k jejímu slavnostnímu odhalení došlo 8. 5. 1932 na Wünschově rodném domě čp. 51/II (ul. Tomáškova, předměstí Na Pátku). Dalším Srbovým oblíbeným rokycanským podnikem bylo lahůdkářství Vavrouškových (v domě čp. 4/I na Masarykově náměstí), kam často chodíval na dopolední svačinu a víno – a právě zde se ak. sochař Václav Koukolíček s úmyslem zhotovit Srbův portrét (Adolf Srb byl však rázně proti⁷²) uchýlil ke lsti a „skryt za přehradou sýrů, salámů, čokolády a jiných lahůdek, postavil si modelovací desku s hroudou hlíny za pult a nikým neprozrazen portrétoval nic netušícího starého pána, zatímco pí. Jirmanová

úmyslně horlivým vyprávěním udržovala hlavu portrétovaného v profilu, jak to sochař potřeboval.“⁷³

V Rokycanech Adolf Srb 14. 4. 1933 zemřel, ve věku nedožitých 83 let. Pohřeb se konal o velikonoční neděli 16. 4. do rodinného hrobu na bývalém obecním hřbitově u kostela Nejsvětější Trojice, kam byl z městské radnice vypraven smuteční průvod. Na poslední pozemské cestě ho doprovodili příbuzní (Jirmanovi, rodina Ed. Srba, Hugo Karlík z Písku), známí, členové městské rady a obecního zastupitelstva, zástupci korporací, důstojnického sboru ad. Po církevních obřadech pronesli záslužnou řeč starosta Josef B. Zápotočný a senátor Jiří Pichl, poté kostelní sbor zapěl „Kde domov můj“, na rozloučenou se starým vlastencem.⁷⁴ Ještě téhož roku, dne 3. 9. 1933, došlo k odhalení pamětní desky Ad. Srbovi, umístěné na přízemní fasádě domu Jirmanových čp. 67/I. Reliéf Srba na pamětní desce je dílem V. Koukolíčka a její pořízení zajistil a inicioval rokycanský odbor Národní jednoty severočeské (jehož byl Koukolíček předseda), jako výraz vděku za zásluhy o české menšiny v pohraničí. Slavnosti se zúčastnilo mnoho významných hostů (zejm. zástupci místních úřadů a organizací), byla doprovázena pěveckým spolkem Zájeb a proslovy pronesli mj. dr. B. Horák a senátor J. Pichl. Po návštěvě Srbova hrobu se zúčastnění přesunuli k domu slavnosti, kde byla z pamětní desky sejmuta rouška v podobě státní vlajky, poté byla deska předána

70 KÖNIGSMARK, Josef, *Za Adolfem Srbem*. Národní politika. 1933, 51(108).

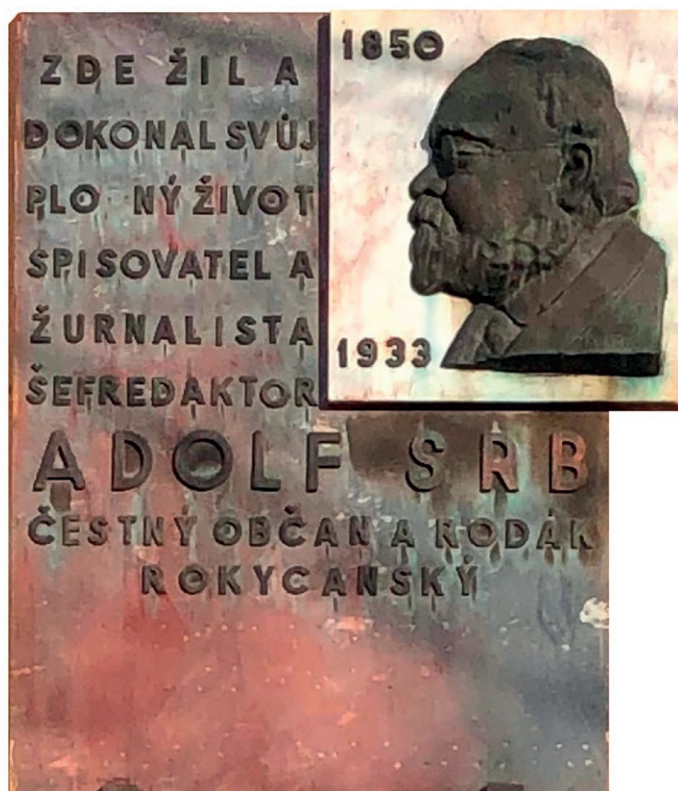
71 SOKA Rokycany, fond č. 13 (AM Rokycany) – Kronika města 4. díl (1919–1937), fol. 161. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30760009/soap-ro_00013_mesto-rokycany-1919-1937_1610; také in: CHALOUPKA, A, *Pamětní deska prof. J. Wünschovi*. Žďár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbýhožský, Hořovický, Blavický, Kralovický. Rokycany, 1932, 31(19).

72 KÖNIGSMARK, Josef, *Za Adolfem Srbem*. Národní politika. 1933, 51(108).

73 HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy I*. Rokycany: Městská knihovna Rokycany, 1996, s. 19–20.

74 SOKA Rokycany, fond č. 13 (AM Rokycany) – Kronika města 4. díl (1919–1937), fol. 169. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30760009/soap-ro_00013_mesto-rokycany-1919-1937_1690.

do opatrovníctví zástupcům města.⁷⁵ Obdélná deska sestává ze dvou druhů kamene – v pravém horním rohu na mramorovém podkladu bronzová plaketa s reliéfní bustou A. Srba z levého profilu (se signaturou „Koukolíček“) a životní datací; na hlavním poli z tmavšího kamene text: „Zde žil a dokončil svůj plodný život spisovatel a žurnalista, šéfredaktor Adolf Srb, čestný občan a rodák rokycanský. [Zasloužil se o Obranné jednoty. N. J. S. Srbův odb. Rokycany]“. Druhá část původního textu v dolní části desky chybí – nejspíše byla odstraněna za německé okupace, možná i z preventivních důvodů, aby nemusela být odstraněna celá deska.⁷⁶ O zasazení pamětní desky NJS jednala s městem již od roku 1931 a původně měla být umístěna (se získaným povolením od majitele domu V. Vavrouška i městské rady) na Srbově rodném domě čp. 78/I – mezi okny v prvním patře nad hlavním vchodem (viz Koukolíčekův situační náčrt uložený v SOkA Rokycany)⁷⁷, avšak nakonec rozhodnuto o jejím zasazení na domě Jirmanových.

Obr. 11 – Pamětní deska Adolfu Srbovi na domě čp. 67/I v Jiráskově ulici v Rokycanech. Stav ke dni 2. 12. 2021. Foto Petr Brož.

Adolf Srb má svou ulici v Rokycanech nepřetržitě od roku 1927, avšak třikrát změnila svou lokalitu. První rokycanská Srbova ulice se nacházela na Plzeňském předměstí – poblíž Černé mohyly Madlonova pluku, zhruba v místech dnešní ul. Alešovy (sahala od bývalého hostince Na Letné čp. 89/III k ulici Na Kamenní⁷⁸). V roce 1940 (na nátlak okresního úřadu, který uložil obci odstranění „nevhodných a neodpovídajících názvů“) došlo k přejmenování Denisovy třídy (dnešní ul. Jeřabinová) na třídu Srbovu, zároveň také přejmenována původní ul. Srbova na ul. U Černého Kříže.⁷⁹ V roce 1946 bylo obnoveno její předválečné pojmenování Denisova a zároveň s tím přejmenována ul. Riegrova na ul. Srbovu (jedná se o ul. z Masarykova náměstí do ul. Smetanovy, ve které stojí rodný dům A. Srba čp. 78/III), která toto označení nese dodnes.

Pozůstalost Adolfa Srba ve sbírkách Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech

Závěrečná kapitola je věnována přehledovému popisu sbírky pozůstalosti Adolfa Srba, která je uložena v Oddělení historie a společenských věd Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech (MBH). S velkou pravděpodobností se jedná o jediný rozsáhlejší soubor osobních autentických předmětů, který se po autorovi dochoval. Několik dalších obdobných předmětů (zejm. korespondence), avšak pouze v počtu jednotlivých kusů, se nachází ve sbírkách dalších paměťových institucí, nejčastěji mezi pozůstalostmi významných osobností. V rokycanské sbírce pozůstalosti A. Srba se celkem nachází 1059 inventurních čísel – sbírkových předmětů.⁸⁰ Tvoří ji výhradně papírový materiál. Katalogizaci sbírky provedl v letech 1999–2000 (na základě původní muzejní dokumentace z 30.–40. let 20. století) kurátor muzea Karel Jindřich. Její hlavní část, kterou tvoří „veškerá Srbova korespondence z doby redaktorství Osvěty“⁸¹ a další dokumenty, byla muzeu darována přímo A. Srbem pravděpodobně mezi lety 1925–1933. O její získání se zasloužil zakladatel muzea B. Horák, který již i dříve předtím cíleně pro muzeum získával např. Srbovy publikace. Druhou hlavní část pozůstalosti muzeum získalo darem doc. Jiřího Jirmana v roce 1936 a z většiny obsahuje další korespondenci A. Srba, ale také osobní dokumenty vztahující se k dalším členům Srbovy rodiny. Malé procento sbírky (v řádu jednotek kusů) bylo později doplněno dary soukromých osob. Obdobný počet předmětů (několik jednotek kusů), evidentně se týkajících a pocházejících od rodiny Srbových, je zařazen mezi jinými sbírkami, konkrétně ve fondech: fotografií, pohlednic, devoční grafiky a uměleckohistorickém.

Obecně lze sbírku rozdělit do pěti hlavních kategorií, a to dle jednotlivých členů rodiny, ke kterým se části sbírky přímo vztahují: Adolf Srb (929 inv. č. / 87,7 % sbírky); Václav Jirman (61 / 5,7 %); František Janeček (58 / 5,5 %); Eduard Srb (7 / 0,7 %); Jiří Jirman (4 / 0,4 %).

Předměty týkající se MUDr. Václava Jirmana (1869 Žďárky – 1936 Rokycany), zetě A. Srba, obsahují z většiny jeho osobní dokumenty (matriční doklady; vysvědčení ze škol (ve Žďárkách, Broumově a v Litomyšli); studijní doklady z lékařské

75 SOkA Rokycany, fond č. 13 (AM Rokycany) - Kronika města 4. díl (1919–1937), fol. 174. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30760009/soap-ro_00013_mesto-rokycany-1919-1937_1740; stejně tak in: *Odhalení pamětní desky redaktoru Adolfu Srbovi v Rokycanech*. Národní politika. Praha, 1933, 51 (čís. 242, odpolední vydání), s. 1. Dostupné také z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?id=8350661&cidpi=15412924> [on-line] [cit. 2021-11-30]; či také in: *Hold památce šéfredaktora a spisovatele Adolfa Srba. Žďár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbirožský, Hořovický, Blovícký, Kralovický*. Rokycany, 1933, 32(35).

76 FIŠER, Marcel, *Webová stránka Socharstvi.info* [on-line]. [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/pametni-deska-adolfa-srba-v-rokycanech/>.

77 SOkA Rokycany, fond Archiv města Rokycany, III. odd. – Zřízení pamětní desky spisovateli Adolfu Srbovi, kar. 323, inv. č. 5067.

78 CIRONIS, Petros, *Rokycanský uličník: Názevy a historický popis ulic a náměstí v Rokycanech*. Rokycany: Státní a okresní archiv v Rokycanech, 2003, s. 83.

79 SOkA Rokycany, fond č. 231 (MěNV Rokycany) - Kronika města 5. díl (1938–1947), fol. 45. *Porta fontium* [on-line] [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30760267/soap-ro_00231_mesto-rokycany-1938-1947_0450.

80 Konkrétní počet vychází z aktuálního stavu digitální databáze muzea ke dni 1. 11. 2021 a byl ověřen fyzickou inventarizací.

81 HORÁK, Bohuslav, *Městské muzeum v Rokycanech*. Rokycany: Historické a kulturní skizy. Rokycany: Propagační sekce Okrašlovacího spolku v Rokycanech, 1935, s. 84–85.

Obr. 12 – Titulní strana a jedna z ilustrací z upomínkové knihy k 75. narozeninám A. Srba, která je výtvarně vyzdobena a naplněna podpisy, pozdravy, oslavnými a oceňujícími upomínkami, verši, básněmi ad. Do knihy přispěla Národní rada československá, řada dalších institucí a desítky přátel A. Srba ze všech společenských kruhů (např. Karel Baxa, Antonín Bebr, František Herites, Josef Holeček, Aleš Kalivoda, Josef Lada, Karel Nejedlý, Karel Rélinsk, Josef Zubatý). Ze sbírek MBH, inv. č. 030113/1.

fakulty C. k. české Karlo-Ferdinandovy univerzity; osvědčení z lékařské praxe od několika pražských klinik; dokumenty ohledně vojenské příslušnosti k c. k. Zeměbraneckému pěšímu pluku č. 12 v Čáslavi), v menším počtu pak korespondenci s MěÚ Rokycany ohledně pohřbu A. Srba. Část vztahující se k Františku Janečkovi (1803 Zlatník–1878 Křimice), tchánovi A. Srba, obsahuje zejména osobní dokumenty a vysvědčení z jeho lékařské praxe (po studii na Karlo-Ferdinandově univerzitě působil v Benešově, ve Slapech, ve Vlašimi, delší dobu v Konopišti jako osobní lékař Lobkoviců a poté v Křimicích), dále také několik dokumentů týkajících se jeho otce Jana Janečka, českého učitele na statku Zlatník (dnešní obec Zlatníky-Hodkovice). V malé části k Eduardovi Srbovi (1863–1945), bratru A. Srba, se nachází několik kusů jeho osobní korespondence a také osobní korespondence jeho dcery Anny. Nejmenší část náleží k doc. Jiřímu Jirmanovi (1901–1953), synovi A. Srba, zahrnuje korespondenci a také překlad veselohry o třech dějstvích „Boj dam aneb souboj v lásce“ (originál „Bataille de dames ou Un duel en amour“ napsali E. Scribe a E. Legouvé, přeložil Jiří Jirman). Představení této komedie, pravděpodobně vycházející z tohoto překladu, uspořádal v rokycanské Sokolovně roku 1919 Spolek pro podporování nemajetných studujících reálného gymnázia v Rokycanech.⁸²

Co se týče hlavní části sbírky pozůstalosti A. Srba, tu tvoří především korespondence – 62% celé sbírky (celkem 656 inventárních čísel). První a větší část představuje korespondence osobní a pracovní (celkem 412 inv. č.), které se často prolínají, neboť byl A. Srb veřejně činnou a známou osobou. Obsahuje zejm. korespondenci soukromou, pracovní, ohledně Srbových knih, dále pak gratulace a pozvánky. Druhou částí je pak korespondence týkající se přímo Srbova redaktorství Osvěty (214 inv. č.) a v menším počtu také jiných periodik (30 inv. č.) – výhradě ohledně textů k publikaci. Vzhledem k velkému množství předních vědců a literátů, jejichž dopisy jsou ve sbírce dochovány, zmiňme jen několik významnějších či frekventovanějších jmen: Edward Babák, Alois Jirásek, Karel Kašpar, František Křížík, Tomáš Garrigue Masaryk, Vilém Mathesius, František Ladislav Rieger, Václav Vlček; dále pak z bližších přátel: Karel Baxa, František Herites, Ignát Herrmann, Karel Klostermann, Eliška Krásnohorská, Jan Osten či Renáta Tyršová.

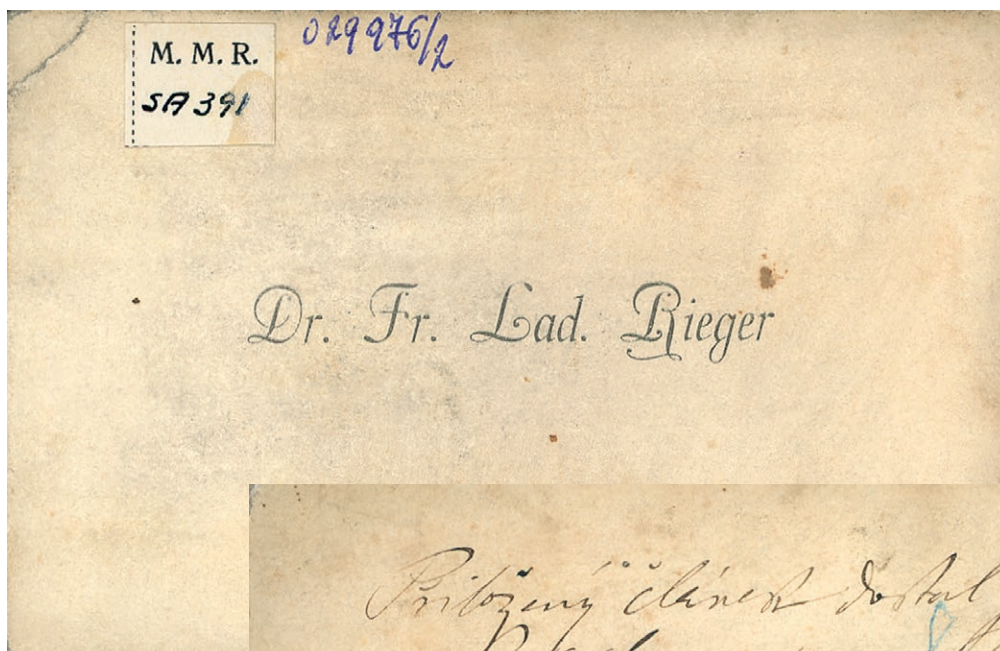
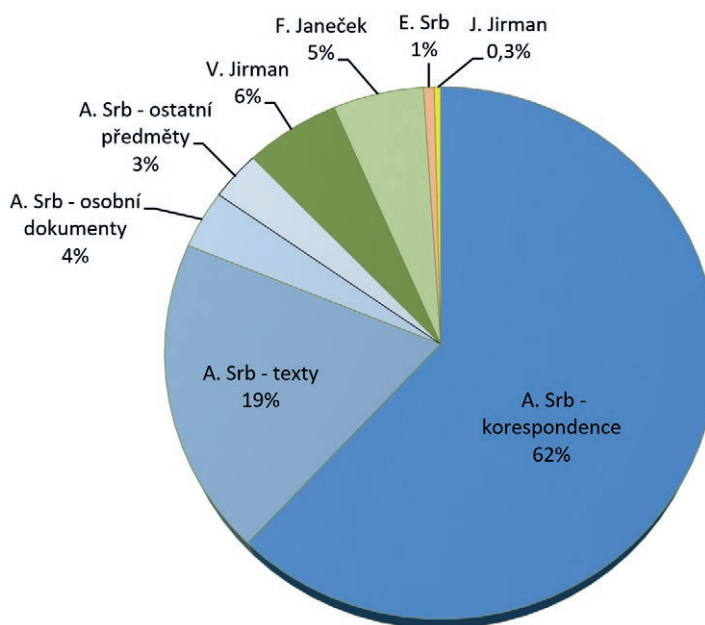
82 MBH, pozůstalost Adolfa Srba – Divadelní plakát Sokol Rokycany – představení hry „Boj dam“ (8. 2. 1919), inv. č. 019925/2.

Další tematický celek představují rukopisy a texty A. Srba, které tvoří 19 % z celé sbírky. Kromě již publikovaných novinových článků se zde nachází také nedokončené koncepty textů a projevů, některé zřejmě nepublikované texty a také kolekce autorských básní A. Srba. Některé z textů jsou dobře určitelné, jiné nikoli (do budoucna se zde nabízí prostor pro paleografické zpracování textů).

Dvě menší části sbírky tvoří: osobní dokumenty A. Srba a ostatní předměty A. Srba. Obě čítají několik desítek předmětů. V osobních dokumentech, které tvoří 4% sbírky, jsou zařazeny křestní listy, školní vysvědčení, úřední listy, pracovní smlouvy a různá další osvědčení a průkazy A. Srba (a také jeho ženy Johanny). Mezi ostatními předměty, které tvoří 3% sbírky, se nachází z většiny vystřižené novinové články týkající se osobnosti A. Srba (napsané k příležitosti 75. a 80. narozenin), avšak také jsou zde v počtu několika kusů: cizí rukopisy, fotografie, knihy a navštívenky.

Sbírka pozůstalosti A. Srba

uložená v Muzeu Dr. B. Horáka v Rokycanech

Obr. 13 – Dopis Adolfu Srbovi od dr. Františka Ladislava Riegera, ve kterém se informuje o možnostech přispívání do Politik pro jednoho zájemce, 2. polovina 19. století. Ze sbírek MBH, inv. č. 029976/2.

Přiložený článek dostal jsem od
vynikajícího muže pro Politik
Lentij by měl dopisovat týkající
o věcech uherských a různých
man publicistický - pak o věcech - bosny
slovenských. Rad bych věděl zdali by redaktor
chtěl platit honorář za takové korespondence a jaký. Ostatně listě.

Prameny a literatura

Národní archiv, Policejní ředitelství I, konskripce.

Státní oblastní archiv v Praze, Sbírka matrik a průvodního listinného materiálu Středočeského kraje: Děkanský úřad Smečno, matrika narozených 1814–1839.

Státní oblastní archiv v Plzni, pracoviště Klášter, Vs Spálené Poříčí.

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Blovice 17 (1848–1858).

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Rokycany 14 (1847–1856).

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Rokycany 16 (1864–1869).

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Rokycany 17 (1856–1864).

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Rokycany 41 (1894–1903).

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Spálené Poříčí 13 (1829–1879).

Státní oblastní archiv v Plzni, Sbírka matrik západních Čech: Spálené Poříčí 17 (1844–1889).

Státní okresní archiv Rokycany (SOkA Rokycany), fond Archiv města Rokycany, III. odd.

Státní okresní archiv Rokycany (SOkA Rokycany), fond Farní škola Rokycany.

Státní okresní archiv Rokycany, fond č. 13 (AM Rokycany) – Kronika čestných měšťanů (1840–1929).

Státní okresní archiv Rokycany, fond č. 13 (AM Rokycany) – Kronika města 4. díl (1919–1937).

Státní okresní archiv Rokycany, fond č. 231 (MěNV Rokycany) – Kronika města 5. díl (1938–1947).

Muzeum Dr. B. Horáka v Rokycanech (MBH), pozůstalost Adolfa Srba.

Muzeum Dr. B. Horáka v Rokycanech (MBH), fond fotografie.

Brdský kraj: Měsíčník věnovaný zájmům musejním a osvětovým. Rokycany: Městské muzeum v Rokycanech, 1909–1915. ISSN 1802-6893.

Národní listy. Praha: Julius Grégr, 1861–1941. ISSN 1214-1240.

Národní politika. Praha: V. Nedoma, 1883–1891. ISSN 1805-2444.

Nové plzeňské noviny. Plzeň: Josef Svoboda, 1889–1893. ISSN 1805-1758.

Plzeňské listy. Plzeň: J. R. Port, 1875–1875. ISSN 1804-0187.

Žďár: Politický týdeník pro okresy Rokycanský, Zbýhožský, Hořovický, Blovičský, Kralovický. Rokycany: Karel Horký, 1905–1937. ISSN 1801-3287.

BEDNAŘÍK, Petr, –JIRÁK, Jan –KÖPPLOVÁ, Barbara, *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti.* Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3028-8.

BOREK, David, *Webová stránka Encyklopedie Rokycan* [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: http://encyklopedierokycan.sweb.cz/prazskepredmesti12.htm#_Toc68478815.

CIRONIS, Petros, *Rokycanský uličník: Názvy a historický popis ulic a náměstí v Rokycanech.* Rokycany: Státní a okresní archiv v Rokycanech, 2003.

FIŠER, Marcel, *Webová stránka Socharstvi.info* [on-line]. [cit. 2021-11-30]. Dostupné z: <http://www.socharstvi.info/realizace/pametni-deska-adolfa-srba-v-rokycanech/>.

HODEK, Josef, *Dopis Fr. Jar. Vacka Kamenického Fr. Srbovi, okresnímu tajemníkovi v Rokycanech.* Listy filologické: Folia Philologica: časopis pro klasická, středověká a neo-latinská studia, založený r. 1874. Praha: Jednota českých filologů v Praze, 2. 1906, 33(1). ISSN 0024-4457. Dostupné také z: <https://kramerius.lib.cas.cz/uuid/uuid:01d01a49-4bfd-11e1-1586-001143e3f55c> [cit. 2021-11-29].

HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy I.* Rokycany: Městská knihovna Rokycany, 1996.

HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy II. 2.* Rokycany: Městská knihovna Rokycany, 2003.

HOFMAN, Karel, *Staré rokycanské domy IV.* Rokycany: Městská knihovna Rokycany, 1998.

KESTNER, Karel, *Ing. Josef SRB.* Webová stránka Malodoly kladensko-slánsko-rakovnické pánve [on-line] [cit. 2021-11-29]. Dostupné z: <https://malodoly.netstranky.cz/osobnosti-reviru/ing-josef-srb.html>.

KNÁPKOVÁ, Petra, *České versus německé ochranné spolky.* Acta Universitatis Palackianae Olomucensis: Studia Moravica I. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004, 398 s. ISBN 80-244-0845-7.

Slanský obzor: Ročenka Musejního spolku v Slaném. Slaný: nákladem Musejního spolku v Slaném, 1898, 6(1). ISSN 1214-3847. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:60a70986-6394-4477-9dee-dd013423d100> [cit. 2021-11-29].

SRB, Adolf, *Z půl století II.: Vzpomínky Adolfa Srba.* Praha: F. Šimáček, 1916, 202 s. Matice Lidu, běh XLIX.

SRB, Adolf, *Z půl století: Vzpomínky Adolfa Srba.* Praha: F. Šimáček, 1913, 286 s. Matice Lidu, běh XLVII.

ŠÁRA, Jan, *Rokycany: Historické a kulturní skizzy.* Rokycany: Propagační sekce Okrašlovacího spolku v Rokycanech, 1935.

Editor-in-chief Adolf Srb (1850–1933)

This article deals with the biography of Adolf Srb (1850–1933), an important native of Rokycany, a Czech journalist and author of historical monographs and memoirs, as well as an active advocate of Czech national and political rights. The first section of the article is devoted to the Srb family, which includes several other prominent Rokycany personalities (e. g. his father František Srb and brother Eduard Srb). The second part traces Adolf Srb's personal and professional life – from his childhood and studies in Rokycany, Prague and Pilsen, through his journalistic career in Prague (especially in the daily newspaper *Politik* and the journal *Osvěta*), to his return to Rokycany, where he spent the last years of his life at his daughter's home. Attention is also paid to his other wide-ranging activities and literary work. The last section of the article presents an overview of the collection of Adolf Srb's literary estate, stored in Dr. Bohuslav Horák Museum in Rokycany, and containing mainly correspondence from the later period of Srb's life.

Kriminalita ve vybraných příměstských obcích města Plzně na přelomu 19. a 20. století

Marie Kučerová

Úvod

Obecní knihy pro zápisy trestů přináší množství informací o kriminalitě v plzeňských příměstských obcích. Tento článek čerpá údaje z trestních knih obcí Božkov,¹ Bukovec,² Červený Hrádek,³ Lobzy⁴ a Újezd.⁵ Jedná se o umělý výběr daný zájmem autorky a celkovým množstvím dat (přibližně jeden tisíc záznamů), která lze badatelsky obsáhnout. Uvedené knihy se nachází v Archivu města Plzně.

Obec Lobzy leží na řece Úslavě jihovýchodně od středu města Plzně. Kousek dál po řece se nachází Božkov. Na sever od něj odděluje území Božkova a Červeného Hrádku silnice na Prahu. Blíže k městu, západně od Hrádku je Újezd. Na pravém břehu Berounky, za kopcem Chlumem, leží poslední ze jmenovaných obcí, Bukovec. Osud těchto obcí je těsně spjat s Plzní. Jedná se o vsi, které byly již v 18. století součástí plzeňského panství. S rozvojem Plzně, jako průmyslového města, došlo v poslední čtvrtině 19. století⁶ mimo jiné k prudkému nárůstu obyvatel těchto obcí. Část z nově příchozích zaměřila vzhledem k nedostatku bydlení ve městě do okolních obcí, z nichž potom docházela do města za prací.⁷ Všechny tyto obce jsou dnes součástí města (Bukovec, Újezd, Červený Hrádek, Lobzy – Městský obvod Plzeň 4, Božkov – Městský obvod Plzeň 2).

Trestní knihy

Obecní knihy obsahují chronologicky řazené zápisy o trestných činech spáchaných jejich obyvateli. Knihy byly vedeny na standardizovaných formulářích od osmdesátých let 19. století,⁹ v případě Bukovce až od roku 1896.¹⁰ Záznamy končí ve čtyřicátých letech 20. století, pro tuto práci však byly vybrány pouze záznamy z období Rakousko-uherské monarchie, tj. záznamy s datem rozsudku do 27. října 1918. Tento výběr umožňuje soustředit se na jedno jasně ohraničené právně historické období. Celkový počet záznamů v trestních knihách je uveden níže v Tabulce 1.

Tabulka 1

počet záznamů v trestních knihách ve sledovaném období:

Obec	Záznamů celkem
Božkov	254
Bukovec	59 ¹¹
Červený Hrádek	238
Lobzy	330
Újezd	144
celkem	1025

1 Archiv města Plzně, *Archiv obce Božkov, Trestní rejstřík 1883–1942*, inv. č. 54, sign. 10c15.

2 Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovec, Trestní protokol 1895–1942*, inv. č. 19, sign. 10b73.

3 Archiv města Plzně, *Archiv obce Červený Hrádek, Kniha trestů 1883–1948*, inv. č. 32, sign. 6b192.

4 Archiv města Plzně, *Archiv obce Lobzy, Trestní protokol 1883–1924*, inv. č. 19, sign. 9c18.

5 Archiv města Plzně, *Archiv obce Újezd, Kniha pro zápis trestů 1883–1942*, inv. č. 11, sign. 8f81.

6 Po odeznění hospodářské krize roku 1873.

7 WASKA, Karel (vedoucí autorského kol.), *Dějiny města Plzně 2. 1788–1918*. Plzeň 2016, s. 165.

8 Existenci nájemního bydlení dokládá například Pamětní kniha obce Bukovce, když vypisuje poplatníky domovní daně činžovní. V roce 1871 je v této malé obci evidováno 32 poplatníků této daně. Viz Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovec, Pamětní kniha obce Bukovce I., 1920–1945*, ev. č. rkp5502, sign. 9d161, s. 41. <https://digiarchiv.plzen.eu/vademecum/permalink?xid=f235436c5dbf452f9ba4637273bb2933&scan=1#scan1> (18. 4. 2021).

9 Kniha Červeného Hrádku, Lobez a Újezda od roku 1883, božkovská kniha obsahuje též jeden záznam z předchozího roku.

10 S tím může souviset užití jiného typu formuláře, německo-českého, který však obsahuje v podstatě stejné informace.

11 Záznamy vedeny od 1. 1. 1896.

Tabulka 2 – velikost obcí¹²

Obec	Počet domů / obyvatel 1890	Počet domů / obyvatel 1900	Počet domů / obyvatel 1910
Božkov	107/810	134/1311	178/2011
Bukovec	40/392	55/491	67/664
Červený Hrádek	68/397	70/500	80/592
Lobzy	57/790	128/3035	186/4811
Újezd	62/494	69/515	91/720

V Tabulce 2 lze potom porovnat vývoj počtu obyvatel a domů s počty záznamů v jednotlivých knihách.

Jednotlivé záznamy obsahovaly zejména údaje o osobě pachatele (jméno a příjmení, věk nebo datum narození, stav a zaměstnání, příslušnou obec, označení trestného činu, soud, číslo rozsudku a udělený trest (viz Ukázka na str. 49)). Preciznost zápisů se liší dle zapisovatele, někdy například dochází k narušení chronologie, k chybám v číslování záznamů nebo není shoda v datu narození u častěji se objevujícího pachatele. Těž pravopis jmen a příjmení se v průběhu let vyvíjel.

Základním hmotně právním trestním předpisem, účinným ve sledovaném období, byl zákon trestní č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích (dále jen trestní zákoník). Kromě toho však byly účinné další předpisy obsahující trestněprávní normy (tzv. vedlejší trestní zákony)¹³ a zákony přijaté později, které trestní zákony měnily či doplňovaly.¹⁴

Tabulka 3 – rozdělení záznamů dle užitého trestněprávního předpisu

Obec	Trestní zákoník	Vedlejší trestní zákony	Vojenský trestní zákoník ¹⁵	Cizí státní jurisdikce ¹⁶	Neurčeno
Božkov	186	41	2	7	13
Bukovec	44	4	4	0	5
Červený Hrádek	154	62	6	6	8
Lobzy	206	89	10	0	12
Újezd	87	21	2	1	8

Tabulka 4 – vedlejší trestní zákony užitá v záznamech

Obec	Zákon proti tulákům ¹⁷ a zákon o donucovacích pracovnách ¹⁸	Zákon proti nakažlivým nemocem zvířecím ¹⁹	Zákon proti maření exekuce ²⁰	Císařská nařízení o regulaci trhu s potravinami ²¹	Zbrojní patent ²²	Zákon o tisku ²³
Božkov	26	41	1	3	0	0
Bukovec	3	4	0	0	1	0
Červený Hrádek	41	62	3	5	0	5
Lobzy	71	89	0	10	0	0
Újezd	17	11	0	1	0	1

12 Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. I. díl [online]. Praha: Český statistický úřad, 2006. [cit. 29. 12. 2015]. Dostupné na WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>, s. 302–303. <https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0> (s. 302) (20.4.2021)

13 PRUŠÁK, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha 1912, s. 17.

14 Výčet těchto zákonů např. v Prušák, Josef. *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha 1912, s. 17 nebo STORCH, František a SPÁČIL, Jiří, ed. *Řízení trestní rakouské*. Díl I. Praha 2011, s. 123.

15 Vojenský trestní zákon o zločinech a přečinech č. 19/1855 ř. z.

16 Dosud nevyřešený problém představuje 14 rozsudků soudů cizí jurisdikce (jedná se o německé říšské soudy), protože dle rakouských trestních předpisů se rozsudky cizích soudů zásadně neuznávají (upraveno v § 36–41 trestního zákoníku). Trestní zákoník připouští jiný postup, pokud je vzájemně vydávání zločinců upraveno mezinárodní smlouvou. Příslušnou smlouvu mezi Rakouskem-Uherskem a Německou říší se vyhledat nepodařilo.

17 Zákon č. 108/1873 ř. z.

18 Zákon č. 89/1885 ř. z., zákon č. 90/1885 ř. z.

19 Zákon č. 35/1880 ř. z., nahrazen zákonem č. 177/1909 ř. z.

20 Zákon č. 78/1883 ř. z.

21 Císařské nařízení č. 176/1916, kterým se upravuje obchod obilím, moukou a luštěninami, císařské nařízení č. 261/1916 ř. z., o zásobování obyvatelstva předměty nezbytné potřeby, císařské nařízení č. 131/1917 ř. z., o zásobování obyvatelstva předměty nezbytné potřeby.

22 Patent císařský č. 223/1852 ř. z., jímžto se činí ustanovení o tom, kdo má právo, zbraň a municí dělati, v ní obchod vésti, ji míti, a zbraň nositi.

23 Zákon č. 3/1863 ř. z.

Do trestních knih byly zapisovány veškeré trestné činy. Trestné činy jsou trestním zákoníkem definovány jako zločiny, přečiny a přestupky. Zločiny jsou obsaženy v 1. dílu trestního zákoníku, přečiny a přestupky v dílu 2. Z hlediska četnosti tvoří zločiny ve sledovaných záznamech výraznou menšinu případů porušení práva. Přečiny jsou obtížně identifikovatelné, neboť jsou v zákoně upraveny společně s přestupky a jsou definovány jako těžší porušení práva v konkrétních skutkových podstatách.

Tabulka 5 – třídění trestných činů (dle trestního zákoníku)

Obec	Zločiny	přečiny	přestupky
Božkov	24	nezjištěny	162
Bukovec	15	1	28
Červený Hrádek	26	nezjištěny	128
Lobzy	21	nezjištěny	185
Újezd	16	nezjištěny	71

Tabulka 6 – zločiny (dle trestního zákoníku)

Obec	§ 58–67 velezrada, urážka veličenstva	§ 76–100 veřejné násilí	§ 125–133 násilné smilstvo	§ 144–148 vyhnání plodu	§ 152–157 těžké uškození na těle	§ 171–189 krádež a zpronevěra	§ 190–196 loupež	§ 197–205 podvod
Božkov	0	3	0	1	3	16	0	1
Bukovec	0	1	1	1	0	7	0	0
Červený Hrádek	0	8	0	0	0	12	1	2
Lobzy	0	1	0	0	3	12	0	0
Újezd	1	8			2	10		

Tabulka 8 – přestupky (dle trestního zákoníku)

Obec	§ 278–310 proti veřejnému pokoji a řádu	§ 311–330 proti veřejným zřízením	§ 331–334 proti povinnostem veřejného úřadu	§ 335–392 proti bezpečnosti života	§ 393–408 proti zdraví	§ 409–433 které bezpečnost těla porušují	§ 434–486 proti bezpečnosti majetnosti	§ 487–499 proti bezpečnosti cti	§ 500–525 proti veřejné mravopo- čestnosti
Božkov	0	19	1	6	0	47	69	10	7
Bukovec	0	1	0	0	0	7	17	1	2
Červený Hrádek	1	12	1	3	1	19	77	6	8
Lobzy	2	22	0	4	1	53	92	4	7
Újezd	0	13	0	1	0	17	29	6	5

Ze zkoumaných záznamů vyplývá, že tresty za zločiny jsou ve většině případů ukládány výrazně pod stanovenou hranici trestní sazby (viz Tabulka 7 výše). Hlava druhá trestního zákoníku stanovuje tyto tresty za zločiny: trest smrti, trest žaláře a trest těžkého žaláře v délce od šesti měsíců.²⁴ Pod hranici šesti měsíců může být trest zkrácen jen v případě, že se seje více polehčujících okolností, z nichž se dá usuzovat, že se zločinec polepší.²⁵ Trestní zákoník ještě umožňuje zkrácení trestu pod hranici šesti měsíců, pokud se k trestu žaláře přidá jedno nebo více zostření,²⁶ v případě, že

se jedná o pachatele, na němž jsou existenčně závislí členové jeho rodiny.²⁷

Jednoznačně nejčastějšími přestupky (viz níže) jsou krádeže a další majetkové delikty.²⁸ V počtu výskytů je v obecních záznamech následuje ublížení na zdraví při rvačce²⁹ a urážka úřední

Tabulka 7 – tresty za zločiny

Obec	počet zločinů	z toho počet trestů v délce 6 měsíců a více
Božkov	24	10
Bukovec	15	2
Červený Hrádek	26	12
Lobzy	21	15
Újezd	16	8
celkem	102	47

osoby.³⁰ Častěji se také objevuje přestupek hraní hazardních her,³¹ urážka na cti³² a případy obecného ohrožení (například zakázaná manipulace s ohněm).³³

²⁴ § 12–42 trestního zákoníku.

²⁵ § 54 trestního zákoníku.

²⁶ Viz § 19 trestního zákoníku. „Trest žaláře zostříti se může mimo to: postem, vykázáním tvrdého lože, přidržením v samovazbě, zavřením o samotě v temné komůrce, káráním holí nebo metlou, vypovězením ze země po vystálém trestu.“

²⁷ § 55 trestního zákoníku.

²⁸ § 434–486 trestního zákoníku.

²⁹ § 409–433 trestního zákoníku.

³⁰ § 311–330 trestního zákoníku.

³¹ § 522 trestního zákoníku.

³² § 487–499 trestního zákoníku.

³³ § 335–392 trestního zákoníku.

Běžné číslo	Den, rok a čís. výnosu c. F. hejtmanství	Jmeno a příjmení potrestaného	Stáří	Stav a zaměstnání	Příslušná obec	Pro trestní čin	Od soudu	Rozsudkem ze dne	K trestu
1.	29/8 1882	Lan Le Loung	23.	jin. molník	Lan Le Loung	S. 322	obh. j. 1. 2	20/8. 883	2. pl.
2.	29/8 883	Lomápek	28	jin. molník	el	S. 322	obh. j. 1. 2	20/8. 883	2. pl.
3.	29/8 883	L. Lomápek	40	gospodár	el	S. 322	obh. j. 1. 2	20/8. 883	2. pl.
4.	29/8 883	Mikul Koivant	28	gádník	Dnyppin	S. 460	obh. j. 1. 2	25/8. 883	2. d. u.
5.	29/8 883	Matus Hojan	26	jin. Solník	Dnyppin	S. 322	obh. j. 1. 2	20/8. 883	2. pl.
6.	29/8 883	M. J. Pihona	28	komisár	Dnyppin	S. 460	obh. j. 1. 2	25/8. 883	2. d. u.
7.	29/8 883	Jakub Dant	50	gádník	Dnyppin	S. 460	obh. j. 1. 2	25/8. 883	2. d. u.
8.	18/1 884	Jakub Dant	50	gádník	Dnyppin	S. 460	obh. j. 1. 2	29/10 883	2. d. u.
9.	31/12 884	Leantijak Lijka	20	gádník	Lathow	S. 464	obh. j. 1. 2	1/12 884	2. d. u.
10.	31/12 884	Leantijak Lijka	24	gádník	Dnyppin	S. 460	obh. j. 1. 2	1/12 884	2. d. u.
11.	30/9 884	M. L. L. L.	53	gádník	Dnyppin	S. 460	obh. j. 1. 2	22/9 884	2. d. u.
12.	30/9 884	L. L. L. L.	15	gádník	el	S. 312	obh. j. 1. 2	1/12 884	2. d. u.
13.	30/11 884	M. L. L. L.	40	gádník	el	S. 460	obh. j. 1. 2	20/11 884	2. d. u.
14.	30/11 884	M. L. L. L.	60	gádník	el	S. 460	obh. j. 1. 2	20/11 884	2. d. u.
15.	30/4 885	Jakub Dant	49	gádník	el	S. 460	obh. j. 1. 2	26/3 885	2. d. u.
16.	30/4 885	Jozef Dant	19	gádník	el	S. 460	obh. j. 1. 2	26/3 885	2. d. u.
17.	30/4 885	Jozef Dant	21	el	el	S. 460	obh. j. 1. 2	26/3 885	2. d. u.

Ukázka z první strany (Kniha trestů Červeného Hrádku).

Soudy

Záznamy v trestních knihách mohou informovat prostřednictvím údajů o místě soudu též částečně o migraci pachatelů, neboť o deliktu primárně příslušelo rozhodovat tomu soudu, v jehož obvodu byl skutek spáchán.³⁴ Přestože většinu rozsudků tvoří rozsudky okresního, případně krajského soudu v Plzni, lze nalézt i další místa, kde byla páchána trestná činnost obyvateli sledovaných obcí. Zapisované údaje obsahovaly kromě místa soudu také funkční příslušnost soudu, tedy zda se jednalo o soud okresní, krajský (přesněji o sborový soud první instance), zemský (sborový soud druhé instance) či nejvyšší (zrušovací, kasační), případně porotní soud.³⁵ Stupeň soudní soustavy lze odvodit, pokud není uveden, neboť o přestupcích rozhodoval v prvním stupni okresní soud a o přečinech a zločinech krajský soud.³⁶ O nejtěžších zločinech a tiskových deliktech rozhodoval v prvním stupni porotní soud.³⁷

Přehled okresních soudů v Čechách obsahuje následující Tabulka 9. V záznamech jsou též zastoupeny soudy na Moravě (Dačice, Třebíč), ve Slezsku (Jeseník), Dolním Rakousku (Heinfeld, Kremže, Vídeň), Salzbursku (Radstadt), Tyrolsku (Reutte) a Štýrsku (Štýrský Hradec, Leoben). Také v případě krajských soudů pochází převážná většina rozsudků od krajského soudu v Plzni. Kromě toho se v zápisech nachází také rozsudek krajského soudu ve Vídni a Českých Budějovicích. V některých případech však bude krajský soud v záznamech figurovat jako odvolací orgán, což nelze bez dalších informací rozlišit. Jak již bylo výše uvedeno, o nejzávažnějších zločinech, s trestní sazbou žaláře nejméně 5 let, příslušelo rozhodovat porotním soudům. Ve zkoumaných záznamech se nachází rozsudek porotního soudu v Praze. Dokladem o řízení ve druhém stupni,³⁸ tj. o odvolání od krajského soudu, je rozhodnutí zemského soudu v Praze v lobežské trestní knize. V záznamech lze také vysledovat činnost vojenských soudů (Plzeň, Praha, Vídeň, Linec, Terezín, Tremboli).

Tabulka 9 – migrace pachatelů – okresní soudy v Čechách (v závorce uveden politický okres)

Obec	Božkov	Bukovec	Červený Hrádek	Lobzy	Újezd
Beroun, Beraun (Hořovice)	1		1		
Bezručice, Weseritz (Planá)			1		1
Bílina, Bilin (Duchcov)		2			
Blatná, Blatna (Blatná)	1		1		
Březnice, Březnic (Blatná)			4		
Budějovice, Budweis (Budějovice)	1		1		
Dobřany, Dobrzan (Stříbro)	2			1	
Duchcov, Dux (Duchcov)			3		
Horáždovice, Horažďowic (Strakonice)	1				
Horšovský Týn, Týn Horšův, Bisehofteinitz (Týn Horšův)	1			1	
Hořovice, Hořowic (Hořovice)				1	
Cheb, Eger (Cheb)	1			1	
Chomutov, Komotau (Chomutov)	1				1
Jaroměř (Dvůr Králové)				1	
Jesenice, Jechnitz (Podbořany)				1	1
Jičín, Jičin (Jičín)			1		
Jirkov, Görkau (Chomutov)		1			
Kadaň, Kaaden-Duppau (Kadaň)					1
Karlín, Karolinenthal (Karlín)	1				
Karlovy Vary, Karlsbad (Karlovy Vary)			1		
Kladno (Kladno)	1				
Klatovy, Klattau (Klatovy)			2		
Kdyně, Kdyně Nová, Neugedein (Domažlice)	1				
Kralovice, Kralowic (Kralovice)			1		
Královské Vinohrady, König. Weinberge (Vinohrady Král.)			3		
Litoměřice, Leitmeritz (Litoměřice)			1		
Lovosice, Lobositz (Litoměřice)		1			
Manětín, Manetin (Kralovice)	2				
Mělník, Melnik (Mělník)				1	
Milevsko, Mühlhausen (Milevsko)			1		
Most, Brüx (Most)			3	2	
Nepomuk (Přeštice)			1		
Nová Bystřice, Neubistritz (Hradec Jindřichův)					2
Písek (Písek)	2				
Planá, Plan (Planá u Chebu)			2		
Plánice, Planic (Klatovy)			1		
Plzeň, Pilsen (Plzeň)	178	36	130	242	66
Postoloprty, Postelberg (Žatec)		1			
Praha, Prag		1	5		
Přeštice, Přeštic (Přeštice)			1		1
Příbram, Příbram (Příbram)			2		
Rokycany, Rokycan (Rokycany)	4		5	3	3
Slaný, Schlan (Slaný)				1	1
Smíchov, Smichow (Smíchov)	1				1
Soběslav, Soběslau (Tábor)			1		
Stod, Stodo, Staab (Stříbro)	4		1	3	
Tábor, Tabor (Tábor)	2		1		
Touškov, Tuschkau (Stříbro)			1	3	
Unhošť, Unhošt (Kladno)				3	
Zbiroh, Zbirov, Zbirow (Rokycany)			1	1	1
Žižkov, Žizkow (Žižkov)	1				
Žlutice, Luditz (Žlutice)	2				

34 Obecná místní příslušnost je definována v § 51 zákona č. 119/1873 ř. z. (trestní řád).

35 § 8 trestního řádu.

36 § 9 – § 13 trestního řádu.

37 Čl. VI. trestního řádu.

38 O opravných prostředcích pojednává § 280 trestního řádu a následující.

Jak dokládá Tabulka 10 přiložená níže, skupina pachatelů přestupků (recidivistů) a skupina pachatelů zločinů se téměř nepřekrývá. Poměrně častá je recidiva, každá ze zkoumaných knih má několik delikventů, často se stejným příjmením (možné příbuzenské vztahy), kteří se v záznamech opakují. U takových osob lze pak snadno pozorovat vývoj pravopisu jmen, nepřesnosti v datu narození i změny v povolání pachatele (obr. 2).

Tabulka 10 – pachatelé přestupků/zločinů

Obec	Celkový počet pachatelů ³⁹	Z toho pachatelé pouze přestupků ⁴⁰	pachatelé pouze zločinů	pachatelé přestupků i zločinů
Božkov	135	115	9	8
Bukovec	40	28	7	3
Červený Hrádek	98	86	4	3
Lobzy	143	116	7	9
Újezd	53	46	1	5

Většina záznamů též obsahuje údaj o zaměstnání pachatele. Nejčtenějším uváděným povoláním je nádeník nebo dělník a další řemeslnické profese, které dosvědčují přítomnost v literatuře uváděných průmyslových provozů ve sledovaných obcích.⁴¹ Z kategorie zemědělství jsou pachatelé většinou drobnými rolníky či chalupníky. Hojně se též vyskytují například železniční zřízenci.

Tabulka 10 – povolání pachatelů

Obec	zemědělství a lesnictví (zejména rolník, chalupník)	řemesla, průmysl (zejména nádeník, dělník, zámečnick)	obchod, doprava a služby (např. majitel povozu, kupec, dělník na železnici)	veřejná a vojenská služba, bez povolání (např. voják, cestář, majitel domu)
Božkov	24	97	31	8
Bukovec	2	32	55	1
Červený Hrádek	19	55	19	9
Lobzy	8	127	25	14
Újezd	10	35	9	0

Z následující tabulky lze zjistit, že se věk spáchání deliktu u mužů a žen liší. Kromě toho, že ženy tvoří mezi pachateli menšinu, páchají trestnou činnost spíše v pozdějším věku, kdežto u mužů je zřetelná převaha deliktů před nebo těsně po dosažení zletilosti. Plnou trestní odpovědnost stanovil trestní zákoník od 14 let, do 20 let byl však nízký věk brán jako polehčující okolnost.⁴² Rovněž nebylo možné udělit trest smrti nebo doživotí. Děti starší 10 let nebyly trestně odpovědné za přečiny a přestupky,⁴³ byly trestány pouze za zločiny, které byly v takovém případě nazývány přestupky nedospělých a trestaly se „uzavřením na odděleném místě“ na 1 den až 6 měsíců. Děti do 10 let nebyly trestně odpovědné vůbec a jejich potrestání bylo ponecháno na rodině.⁴⁴ V záznamech se objevuje jeden případ potrestání dvanáctileté šolačky (obr. 3).

Tabulka 11 – věk a pohlaví pachatelů

	věk při odsouzení (muži/ženy) ⁴⁵								
Obec	< 14	14–16	17–20	21–30	31–40	41–50	51–60	61–70	> 70
Božkov	0/0	11/0	32/3	56/8	31/14	26/11	31/5	11/1	0/0
Bukovec	0/0	5/0	8/0	15/4	0/6	6/4	2/0	0/0	0/0
Červený Hrádek	0/0	2/2	35/0	64/7	26/8	42/8	21/8	2/1	2/0
Lobzy	0/1	20/1	54/5	127/16	23/15	15/12	7/14	5/1	0/0
Újezd	0/0	5/0	8/3	44/2	27/11	9/1	5/0	3/0	0/0
celkem	0/1	43/3	137/11	306/37	107/54	98/36	66/27	21/3	2/0

39 Započítávají se pouze pachatelé s příslušností v dané obci.

40 Přečiny nejsou jednoznačně zjistitelné, viz výše.

41 Více např. viz ČEPELÁK, Václav et al. *Dějiny Plzně. II, Od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň 1967.

42 § 46 písm. a) trestního zákoníku.

43 § 273 trestního zákoníku.

44 § 237 trestního zákoníku.

45 Počet pachatelů v konkrétním věku. Pokud je pachatel v záznamech vícekrát, je vícekrát započítán.

Str. 5.

Běžné číslo	Den, rok a čís. výnosu c. k. hejtmanství	Jmeno a příjmení potrestaného	Stáří	Stav a zaměstnání	Příslušná obec	Pro trestní čin	Od soudu	Rozsudkem ze dne	K trestu
1	20/902 16.153/3	Josef Skala	1885	dělník	Božkov	320	10/902	2/3/902	3 dní
2	9/4/902 16.153/3	Josef Skala	1885	dělník	Božkov	385	9/4/902	1/4/902	1 měsíc
3	27/10/902 16.153/3	Matěj Hauptmann	1884	řezník	Božkov	460	27/10/902	1/9/902	4 dní
4	19/902 16.153/3	Josef Skala	1885	dělník	Božkov	460	19/902	10/902	6 měsíců
5	26/902 16.153/3	Josef Skala	1885	Flamanda	Božkov	460	26/902	1/2/902	3 dní
6	6/2/903 16.153/3	Josef Skala	1885	"	Božkov	460	6/2/903	1/2/903	3 dní
7	21/1/903 16.153/3	František Chvojka	1886	hrozník	Božkov	31	21/1/903	2/8/903	24 hodin
8	5/10/902 16.153/3	Václav Špak	1887	Flamanda	Božkov	460	5/10/902	13/12/902	8 dní
9	13/10/902 16.153/3	Václav Špak	1887	"	Božkov	460	13/10/902	13/12/902	6 měsíců
10	1/2/903 16.153/3	František Besták	1889	mládežník	Božkov	27	1/2/903	1/2/903	24 hodin
11	15/902 23.886	Josef Skala	1885	bulak	Božkov	171, 174	15/902	1/3/903	6 měsíců
12	9/5/903 16.153/3	Jan Mainer	1886	parkník	Božkov	208	9/5/903	2/8/903	3 dní
13	27/2/903 16.153/3	Matěj Hauptmann	1884	řezník	Božkov	353	27/2/903	2/8/903	2 dní
14	16/903 16.153/3	Václav Špak	1887	dělník	Božkov	460	16/903	6/1/903	24 hodin
15	14/5/903 16.153/3	Barbora Hauptmannová	1885	chlapice	Božkov	460	14/5/903	1/2/903	24 hodin
16	24/8/902 16.153/3	František Besták	1889	mládežník	Božkov	31	24/8/902	2/8/903	10 dní
17	17/9/903 16.153/3	František Besták	1889	mládežník	Božkov	31	17/9/903	2/8/903	24 hodin
18	16/10/903 16.153/3	František Besták	1889	mládežník	Božkov	31	16/10/903	2/8/903	24 hodin
19	13/4/904 16.153/3	Jan Mainer	1886	parkník	Božkov	312	13/4/904	3/4/904	2 dní
20	7/1/904 16.153/3	Josef Skala	1885	lump	Božkov	312	7/1/904	1/2/904	5 dní
21	29/3/904 16.153/3	František Besták	1889	mládežník	Božkov	31	29/3/904	3/2/904	24 hodin
22	17/10/903 16.153/3	Josef Škandele	1885	hromník	Božkov	31	17/10/903	1/2/904	4 dní
23	19/5/904 16.153/3	Václav Špak	1887	Flamanda	Božkov	460	19/5/904	1/2/904	24 hodin
24	27/10/904 16.153/3	Hauptmann Matěj	1884	řezník	"	312	27/10/904	1/2/904	24 hodin
25	2/10/904 16.153/3	Chvojka Jaroslav	1886	hrozník	"	312	2/10/904	1/2/904	24 hodin
26	19/12/904 16.153/3	Chvojka Jaroslav	1886	"	"	312	19/12/904	1/2/904	24 hodin
27	22/12/904 16.153/3	Chvojka Jaroslav	1886	"	"	312	22/12/904	1/2/904	24 hodin
28	17/10/904 16.153/3	Teclová Anna	1862	dělnice	"	312	17/10/904	1/2/904	24 hodin
29	23/11/904 16.153/3	Frída Václav	1886	dělník	"	312	23/11/904	1/2/904	24 hodin
30	18/11/904 16.153/3	Frída Josef	1886	dělník	"	312	18/11/904	1/2/904	24 hodin

Vývoj „zaměstnání“ pachatele (Trestní rejstřík obce Božkov).

Bežné číslo	Den, rok a čís. výnosu c. k. hejtmunství	Jméno a příjmení potrestaného	Stáří	Stav a zaměstnání	Příslušná obec	Pro trestní čin	Od soudu	Rozsudkem ze dne	K trestu
68.	11/3 96 1897.	Václav Kepl	22	nádeník	Lobzy	8122 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	11/11 96 1897	3 dni
69.	23/3 96 491.	" "	"	"	"	8451 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	22/3 96 1897	48 hodin 1 půst.
70.	14/4 96 1258.	" "	"	"	"	8312 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	14/4 96 1897	5 dní 1 půst
71.	4/5 96 16500	Anton Techl	28	"	"	82. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	7/5 96 1650	5 dní 1 půst
72.	20/6 96 850.	Markéta Telinková	47	hostinská	Lobzy	8312 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	20/6 96 1897	10 dní pokuty
73.	20/6 96 858.	Anton Techl	28	nádeník	Lobzy	81. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	20/6 96 1897	3 dni jednu půst
74.	20/6 96 858.	" "	"	"	"	81. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	20/6 96 1897	3 dni 2 půsty
75.	20/6 96 857.	Anton Karel	35	řemeslník	"	895 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	20/6 96 1897	3 půst. pokuty
76.	18/7 96 1734.	Václav Kepl	23	nádeník	Lobzy	81. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	18/7 96 1897	3 půst. 3 půst.
77.	24/7 96 17456	" "	"	"	"	8468 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	24/7 96 1897	3 dni 1 půst
78.	14/8 96 1473.	Anton Techl	28	"	"	81. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	14/8 96 1897	7 dní
79.	5/9 96 1186	Josef Hyák	25	"	"	8989 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	5/9 96 1897	6 dní 1 půst
80.	23/9 96 326.	Anton Techl.	28	"	"	800 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	23/9 96 1897	3 dni 6 půst.
81.	4/10 96 1232.	Václav Telis	46.	hostinský	Lobzy	8011. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	4/10 96 1897	10 dní pokuty
82.	17/10 96 1291	Václav Kepl	23.	nádeník	"	8152. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	17/10 96 1897	2 roky
83.	3/11 96	Marie Soukup	12.	zobácká	"	8460 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	3/11 96 1897	1 půst 1 půst
84.	7/11 96	Anton Techl	28	nádeník	"	8109. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	7/11 96 1897	3 dni
85.	10/12 96	" "	28	"	"	"	"	10/12 96 1897	5 dní
86.	26/11 96	" "	"	"	"	"	"	26/11 96 1897	7 dní 2 půsty
87.	13/12 96 1896	" "	"	"	"	8009. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	13/12 96 1897	8 dní
88.	31/12 96 1896	" "	"	"	"	8152. v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	31/12 96 1897	14 dní 2 půsty
89.	1/1 96 1896	Václav Kepl	"	již zaneprázdňeno náhodě	"	899 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	1/1 96 1897	2 roky
89.	13/1 96 1897	Anton Techl	28	nádeník	Lobzy	8149 v. g. f.	ok. m. kl. v. kl.	13/1 96 1897	14 dní

Nejmladší potrestaná (Trestní protokol obce Lobzy).

Trestní protokol obce Bukovce

Rozvoj Bukovce v poslední čtvrtině 19. století odráží nárůst počtu obyvatel i domů. Od roku 1880 do roku 1910 se počet obyvatel ztrojnásobil a počet domů zdvojnásobil.⁴⁶ V obci se nacházelo několik průmyslových podniků (cihelny, papírna, mlýn). K rozvoji obce přispěla výstavba železnice, která protínala její katastr. Původně jednokolejná trať z Plzně do Prahy byla zprovozněna 15. října 1861.

Kniha trestů obsahuje pouze 56 záznamů ve sledovaném období. V porovnání s ostatními knihami se zdá být méně pečlivě vedená. Písmo je nedbalé. Na níže uvedených příkladech lze demonstrovat možnosti interpretace získaných dat.

První záznam v „Trestním protokolu“ založeném 1. ledna 1896 se váže k rozsudku C. K. Krajského soudu z 25. listopadu 1896, kdy byl odsouzen mechanik Matěj Kodl (nar. 1851) za přečin podle § 486 trestního zákoníku (hlavy jedenácté – majetkové trestné činy). § 486 popisuje tresty za provinění dlužníků, kteří upadli v konkurz. Zákon stanoví, že trestného činu se dopustí ten, kdo neprokáže, že se dostal do konkurzu bez vlastní viny, nebo ten, kdo včas nevyhlásí konkurz a vytváří další dluhy.

Hned druhý záznam představuje nejzávažnější zločin nacházející se ve všech pěti sledovaných trestních knihách. Čeledín František Trnka, dle zápisu patnáctiletý (nar. 1882), byl odsouzen C. K. Trestním porotním soudem v Praze dne 31. srpna 1897 k jednoletému těžkému žaláři zotřesenému jedním postem měsíčně a úhradě nákladů trestního řízení za zločin „násilného smilstva“ dle § 127 (hlavy čtrnácté – „o násilném smilstvu, zprznění a jiných těžkých případech smilstva“). § 127 se vztahoval na „mimomanželské souložení, předse vzaté s osobou, která bez přičinění pachatelova jest bez obrany nebo bez sebe, anebo která ještě nedokonala čtrnáctý rok věku svého [...]“.

S osobou Františka Trnky je spjato několik dalších záznamů. V lednu roku 1902 byl František Trnka, označený jako „nádeník“, odsouzen v Lovosicích dle § 1 zákona č. 89 z roku 1885 „o tom, kdo v donucovacích pracovních nebo polepšovacích ústavech může býti držen“ za potulku. Již v únoru byl odsouzen za nespecifikovaný trestný čin v Bělině. V květnu téhož roku byl opět odsouzen za tuláctví a žebrotu k trestu 3 neděl okresním soudem v Jirkově. Poslední záznam pochází z roku 1903. František Trnka, nyní opět označovaný jako „čeledín“, byl odsouzen podle § 516 trestního zákoníku ke 14 dnům vězení „za hrubé uražení mravopěčnosti“.

Podle Pamětní knihy⁴⁷ je v obci několik rodin s příjmením Trnka (majitelé domů č. 15, č. 26, č. 34, č. 44, č. 45). Příjmení Trnka má i starosta obce v roce 1927.⁴⁸ K rozlišení jednotlivých rodin by bylo třeba zapojit data z matrik. Příjmení Trnka je však též hojně zastoupeno v knize trestů. „Cihlářka“ Barbora Trnková (nar. 1870) byla spolu s Kateřinou Trnkovou (nar. 1859), „nádeníkem“ Josefem Trnkou (nar. 1890), „továrním dělníkem“ Josefem Trnkou (nar. 1861) a „cihlářem“ Josefem Trnkou (nar. 1850) odsouzena v roce 1905 okresním soudem v Plzni na 24 hodin vězení za „účast v krádeži.“⁴⁹ Tě se dopustí ten, kdo kradenou věc ukrýje, na sebe převede nebo „prošťantročí“. Josef Trnka (nar. 1883), „nádeník“, byl Krajským soudem v Plzni odsouzen v roce

1911 za „násilné vztažení ruky na vrchnostenské osoby nebo nebezpečné jim hrození ve věcech úředních“,“⁵⁰ „uražení veřejných úředníků“⁵¹ a „úmyslné uškození na těle a ta, ježto se přihodí při rvačkách“⁵² k šesti nedělím těžkého žaláře a jednomu postu týdně. Za krádež byla v roce 1913 odsouzena Anna Trnková (nar. 1881), povoláním „porodní bába“. V témže roce došlo k odsouzení „služky“ Marie Trnkové (nar. 1891) za „vyhnání plodu ze života“⁵³ dle § 144 a § 145. V záznamu je uveden i § 54, který svědčí o tom, že polehčující okolnosti dovozovaly udělit trest výrazně pod spodní hranici trestní sazby, konkrétně „6 neděl těžkého vězení“ a dva posty. Za přestupek „proti bezpečnosti těla“ byla odsouzena v roce 1915 dělnice Jana Trnková (nar. 1868) k trestu 24 hodin. Do válečných let spadá i vícero trestů spojených s krádežemi Kateřiny Trnkové (nar. 1884), Anny Trnkové (nar. 1887) a Magdaleny Maškové, rozené Trnkové (nar. 1895).

Několik záznamů se týká trestných činů Václava Lišky (nar. 1884, 1885 nebo 1886).⁵⁴ Václav Liška byl opakovaně souzen okresním soudem v Plzni za přestupek krádeže, nakonec byl v roce 1902 za zločin krádeže odsouzen krajským soudem k 6 měsícům těžkého žaláře. Jeho jmenovec Matěj Liška (nar. 1882), byl vojenským soudem v Plzni odsouzen dle § 212 za „svémocné vzdálení se“ a několikeré „porušení subordinance“ dle § 156 vojenského trestního zákona.

Zámečník Josef Říhánek (nar. 1887) byl v roce 1903 odsouzen za přestupek § 36 zbrojního patentu, nedovolené nošení zbraně. Drožkář („fiakrist“) Pavel Šedivec (nar. 1881) byl odsouzen ke třem korunám pokuty za rychlou jízdu.⁵⁵

Několika trestných činů se dopustil ve válečném období nádeník Antonín Novák (nar. 1897). Přestupek krádeže, za který byl odsouzen v roce 1915, později „vylepšil“ zločinem krádeže o rok později. Dle zápisu byl spoluvínikem nebo účastníkem,⁵⁶ zločin nebyl dokonán,⁵⁷ jednalo se o krádež,⁵⁸ jejímž předmětem byla věc vyšší hodnoty.⁵⁹ Krádež byla spáchána v čase požáru, nebo povodně, nebo jiné těžkosti obecné neb takové, která okradeného zvláště potkala,⁶⁰ v místě ke službám božím zasvěceném.⁶¹

Za „účastenství v krádeži nebo zpronevěru“⁶² byli odsouzeni v březnu 1916 krajským soudem v Plzni Anna Nováková (nar. 1873), „manželka dělníka na dráze“, Helena Nováková (nar. 1895), „dělnice“ a „zámečník“ Karel Novák (nar. 1899). Soud shledal více polehčujících okolností, z nichž bylo možné usuzovat, že se zločinci polepší,⁶³ a proto jim byl trest zkrácen pod šest měsíců,⁶⁴ konkrétně od čtyř do dvou měsíců s jedním až dvěma posty.

46 Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovce, Pamětní kniha obce Bukovce I., 1920–1945*, ev. č. rkp5502, sign. 9d161, s. 26. <https://digiarchiv.plzen.eu/vademecum/permalink?xid=f235436c5dbf452f9ba4637273bb2933&scan=1#scan1> (18. 4. 2021).

47 Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovce, Pamětní kniha obce Bukovce I., 1920–1945*, ev. č. rkp5502, sign. 9d161. <https://digiarchiv.plzen.eu/vademecum/permalink?xid=f235436c5dbf452f9ba4637273bb2933&scan=1#scan1> (18. 4. 2021).

48 Tamtéž, s. 28.

49 § 185 trestního zákoníku.

50 § 81 trestního zákoníku.

51 § 312 trestního zákoníku.

52 § 411 trestního zákoníku.

53 § 144 a 145 trestního zákoníku.

54 Ze záznamů se nedá zjistit, zda jde o jednu a tu samou osobu.

55 § 427 trestního zákoníku.

56 § 5 trestního zákoníku.

57 § 8 trestního zákoníku.

58 § 171 trestního zákoníku.

59 § 173 trestního zákoníku, dle novely č. 73 z roku 1910.

60 § 174 II. písm. a) trestního zákoníku.

61 § 174 II písm. c) trestního zákoníku.

62 § 185 trestního zákoníku.

63 § 54 trestního zákoníku.

64 § 55 trestního zákoníku.

Závěr

Cílem této studie je především představit trestní knihy jako cenný doklad trestněprávní praxe v závěrečném období Rakousko-uherské monarchie. Navíc doplňují poznatky získané z jiných zdrojů, například matrik a kronik.

Všechny tyto dostupné historické prameny jsou ideálním prostředkem ke vědomí sounáležitosti a odpovědnosti za místo, kde žijeme, a proto by měly být předmětem náležitě osvěty. Stačí si třeba přečíst, jak popisuje důsledky Velké války jeden marginální

pramen Pamětní kniha obce Bukovec. Závěrečné hodnocení je bohužel tak současné: „Všude bylo viděti zchátralost a hroznou demoralisaci. Nejbolestivější a nejosudnější byl mravní úpadek dětí, zaviněný zanedbáním mládeže v domácnostech a špatnou návštěvou školy. [...] Pro nedostatek uhlí bylo v posledních letech války i vyučování mnohde zastaveno. Mládež zvlčila, žebrala, podvodů se dopouštěla, kradla. Všude bylo viděti anarchii.“⁶⁵

Prameny a literatura

Archiv města Plzně, *Archiv obce Božkov, Trestní rejstřík 1883–1942*, inv. č. 54, sign. 10c15.

Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovec, Trestní protokol 1895–1942*, inv. č. 19, sign. 10b73.

Archiv města Plzně, *Archiv obce Červený Hrádek, Kniha trestů 1883–1948*, inv. č. 32, sign. 6b192.

Archiv města Plzně, *Archiv obce Lobzy, Trestní protokol 1883–1924*, inv. č. 19, sign. 9c18.

Archiv města Plzně, *Archiv obce Újezd, Kniha pro zápis trestů 1883–1942*, inv. č. 11, sign. 8f81.

BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Plzeňská předměstí*. Plzeň 1997.

ČEPELÁK, Václav et al, *Dějiny Plzně. II, Od roku 1788 do roku 1918*. Plzeň 1967.

HLEDÍKOVÁ, Zdenka, JANÁK, Jan a DOBEŠ, Jan, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha 2005.

KUČEROVÁ, Marie, *Kriminalita v příměstských obcích města Plzně na přelomu 19. a 20. století na příkladu obcí Bukovec, Újezd, Červený Hrádek, Lobzy a Božkov*. Diplomová práce. Západočeská univerzita v Plzni. Fakulta právnická. Vedoucí práce Vilém KNOLL. Plzeň 2015.

KUMPERA, Jan a kol., *Dějiny západních Čech, I. Díl: Od pravěku do poloviny 18. století*. Plzeň 2004.

PRUŠÁK, Josef, *Rakouské právo trestní. Díl všeobecný*. Praha 1912.

STORCH, František a SPÁČIL, Jiří, ed., *Řízení trestní rakouské. Díl I*. Praha 2011.

WASKA, Karel (vedoucí autorského kol.), *Dějiny města Plzně 2. 1788–1918*. Plzeň 2016.

Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovec, Pamětní kniha obce Bukovec I., 1920–1945*, ev. č. rkp5502, sign. 9d161.

<https://digiarchiv.plzen.eu/vademecum/permalink?xid=f235436c5dbf452f9ba4637273bb2933&scan=1#scan1> (18. 4. 2021).

Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005. I. díl. <https://www.czso.cz/csu/czso/historicky-lexikon-obci-1869-az-2015>, s. 302–303. <https://www.czso.cz/documents/10180/20538302/13n106cd1.pdf/cf538eaa-7f70-49f6-8e76-dc88932650ef?version=1.0> (20. 4. 2021).

TAUCHEN, Jaromír, SALÁK, Pavel. *Říšská sbírka zákonů – Virtuální knihovna právních předpisů*. Brno: Masarykova univerzita. 2010. <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/praf/ps09/dlibrary/web/RS/> (18. 4. 2021).

Crime in selected suburban municipalities of the City of Plzeň at the turn of the 19th and 20th centuries

The article presents criminal books as valuable sources of information about the application of criminal law in the final period of the Austro-Hungarian monarchy. It is a summary of findings from the following five criminal books: Crime Book of Božkov, Crime Protocol of Bukovec, Sentence Book of Červený Hrádek, Crime Protocol of Lobzy, and Sentence Register of Újezd. The books were kept from 1883 (from 1895 in the case of Bukovec). For the study purposes, records dated until 27 October 1918 were analysed.

The criminal records of municipal residents contain the personal data of the offenders (name, surname, year of birth or age, occupation, and the municipality concerned), the identification of the offence, the court that issued the sentence, the sentence number, and the sentence imposed.

The majority of the records are offences under Criminal Law No. 117/1852 RGBL., on felonies, misdemeanours and infractions; however, one can also find convictions under other criminal laws such as the law against vagrants and on coercive workplaces, the arms patent, the military criminal law, the law against obstruction of execution and others. The most frequent are offences against property (typically, thefts). Misdemeanour offenders and felony offenders form separate groups. Several recidivists could be identified in each municipality. Most sentences were set below the legal limit. This is notable for felony sentences. According to the locations of the courts that have handed down the relevant sentences, certain migration of offenders can be inferred.

A more detailed analysis of the collected information was made in the case of the Criminal Book of Bukovec. Recidivists were identified and references to the most serious crimes were made.

65 Archiv města Plzně, *Archiv obce Bukovec, Pamětní kniha obce Bukovec I., 1920–1945*, ev. č. rkp5502, sign. 9d161, s. 66. <https://digiarchiv.plzen.eu/vademecum/permalink?xid=f235436c5dbf452f9ba4637273bb2933&scan=1#scan1> (18. 4. 2021).

Per aspera ad astra? Houževnatý boj Marie Lábkové za splnění snu

Karel Řeháček

Úvod

Ženské téma, rezonující stále silněji v českém historickém výzkumu,¹ je i v plzeňské regionální historiografii stále oblíbenější, což se projevuje jak ve studovaných tématech, tak i v publikačních výstupech.² Po mnoha desetiletích maskulinního výzkumu historie je to bezesporu krok správným směrem, a je proto třeba přivítat každou kvalitní práci, která se dané problematice věnuje. Výzkum se zaměřuje zejména na úsilí, které musely napřít ženy na své cestě ke společenské rovnoprávnosti, především v oblasti vzdělávání a profesního uplatnění. Ženské pronikání do „mužského světa“, dnes tak samozřejmé, však snadné nebylo a dlouho existovaly oblasti, které byly ženám s větším či menším „úspěchem“ zapovídány. I proto trval boj za emancipaci žen tak dlouho a byl i poměrně vysilující.

Často se v této souvislosti zmiňují témata vyššího dívčího vzdělávání, vysokoškolského studia, uplatnění žen ve sféře zdravotnictví, školství, vědy či výzkumu. Málokdo si však uvědomuje, že ženská diskriminace byla možná i v oblasti podnikání. Byť se ženy středních a nižších vrstev běžně účastnily hospodářské činnosti kupř. v řemeslnických profesích, je jejich podíl na hospodářském výsledku těžko zachytitelný, neboť byl vždy označen jménem muže, vlastníka a hospodáře. Přesto však příklady emancipovaných žen v oblasti hospodářského života v Plzni máme, a ne ledajaké. Příkladem budiž třeba Barbora Juránková, manželka továrníka Arnošta Juránka, který vyráběl kupř. zařízení pro pivovary, lihovary, cukrovary a vodárny a který výborně prosperoval. V roce 1895 však Juránek zemřel a správu továrny převzala vdova Barbora, kterou však máme trochu nespravedlivě spojovanou pouze s jejím druhým manželem Karlem Klostermannem. Ona Betty Klostermannová, díky níž se zachovala zajímavá korespondence

Marie Lábková.

- 1 Není bez zajímavosti, že se významným ženám věnují nejčastěji opět ženy, především Milena Lenderová, Jana Burešová, Dana Musilová, Pavla Horská, Marie Neudorfllová, Jana Malínská, Marie Bahenská, Hana Prymusová a další.
- 2 Ženskou otázkou se zabývají kupř. práce historiků Naděždy Morávkové (MORÁVKOVÁ, N., *Ženské téma v dějinách plzeňského vzdělávání*. Praha 2017, 191 s.), Dagmar Hudecové (HUDECOVÁ, D. – ŘEHÁČEK, K., *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé 1840–1939*. Plzeň 2017, 88 s.) či Karla Řeháčka (ŘEHÁČEK, K., *Berta Baslerová a národně orientované české ženské hnutí v Plzni*. Bohemiae Occidentalis Historica (BOH) 1, 2015, s. 33–43; *Nelehké pronikání do „mužského“ světa. Ženy na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Plzni*. BOH 3, 2016, s. 65–73; *Spálenopoříčská rodačka PhDr. Marie Nesnídalová (1891–1970)*. Jižní Plzeňsko XIII, 2015, s. 3–14), aktivní jsou rovněž vysokoškolští studenti, kupř. Anna Krauzová (KRAUZOVÁ, A., *Etnografka Marie Ulčová a její plzeňské působení*. Diplomová práce Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, Plzeň 2021, 53 s.).

s manželem,³ však byla především úspěšnou a významnou plzeňskou podnikatelkou, nikoliv pouze Klostermannovou manželkou.⁴

Byť by se v plzeňské historiografii našlo podobných žen-podnikatelek více, rozhodně se nejednalo o obvyklou záležitost. Naopak, ženám toužícím po samostatné hospodářské činnosti byly do cesty kladeny nejrůznější překážky, jak společenské, tak administrativní. Podnikat tak bylo mimořádně obtížné a mnohé ženy nakonec po úmorném zápase na naplnění jejich snu rezignovaly. Někdy však přes všechny překážky přece jen vytrvaly a jejich úsilí bylo korunováno úspěchem. I v těchto případech se však musely

3 KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan – ECKELT, Gerda, *Dopisy Bettyně/Briefe an Betty*. Plzeň 1995, 300 s.

4 HUDEC OVÁ, D. – ŘEHÁČEK, K., *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé 1840–1939*. Plzeň 2017, s. 34–35.

Firemní papír Lábkova papírnictví.

vyrovnávat s četnými společenskými předsudky a pracovat mnohem více než muži, aby dosáhly úspěchu, byť v mnoha případech pouze přechodného a drazé vykoupeného.

Jednou z těchto plzeňských podnikatelek byla i Marie Lábková, jejíž podnikatelský příběh přináší tento článek. Narodila se 6. prosince 1892 v Plzni, v letech 1898–1903 absolvovala pětiletou školu a v letech 1903–1906 trojletou měšťanskou školu, po ukončení povinné školní docházky pokračovala v letech 1907–1909 ve dvouletém studiu dívčí školy pokračovací a současně se vyučila u svého otce Františka v jeho obchodě smíšeným zbožím a trafikou. Po vyučení pracovala od počátku ledna 1910 do konce ledna 1912 jako obchodní příručí v obchodě smíšeným zbožím Václava Strohschneidera v Plzni a od února 1912 nastoupila v papírnickém obchodě svého bratra Ladislava na Ferdinandově třídě 2 (po vzniku Československa na třídě Českých legionářů, po válce Třídě 1. máje, dnešní Klatovské třídě). Když byl Ladislav Lábek v červnu 1922 jmenován definitivním správcem plzeňského národopisného muzea, zcela obchod převzala.⁵ Od května 1916 navíc společně se sestrami Boženou a Annou provozovala obchod s názvem Svěráz, který se zaměřoval na lidové umění a ruční práce.⁶ Byla též aktivní v oblasti osvětové a literární, spolupracovala se svým bratrem v budování Národopisného muzea v Plzni, byla činná ve Společnosti pro národopis a ochranu památek a v jeho krojovém odboru, který s Boženou založila v roce 1919. Napsala a vydala řadu publikací o lidových krojích na Plzeňsku (Plzeňský kroj; 1918, Plasský kroj; 1920, Selská svatba z okolí plzeňského ve čtyřech obrazech; 1920, O původu lidového kroje ženského v západních Čechách; 1927, Lidové kroje v západních Čechách; 1929) a často o nich i přednášela veřejnosti.⁷ Byla členkou Grémia knihkupců a nakladatelů v Plzni, sama si publikace vydávala a podílela se na vydávání dalších osvětových děl.⁸

Přesto nebyly její vlastní kulturní a podnikatelské aktivity snadné. Nebo možná tomu tak bylo právě proto? Jako žena a sestra významného plzeňského kulturního pracovníka se potýkala s předsudky, nedůvěrou a závistí, jejichž překonávání bylo v konzervativní společnosti neobyčejně obtížné. Příkladem budiž její úsilí o proniknutí do světa plzeňské knihkupecké a nakladatelské „kasty“, které dokumentuje tato drobná studie založená na archivním výzkumu pramenů plzeňských paměťových institucí, zejména Archivu města Plzně a Státního oblastního archivu v Plzni.

Boj o koncesi

Vlastní podnikatelská činnost Marie Lábkové započala v létě 1922, kdy jí byl 18. srpna na její žádost vystaven živnostenský list na provoz papírnictví, prodej kancelářských potřeb a ozdobného zboží.⁹ To jí však k uspokojení jejích osvětových zájmů nestačilo, a tak 21. ledna 1929 požádala o udělení koncese na provozování knihkupecké a nakladatelské živnosti včetně antikvariátu a obchodu uměleckými předměty a hudebninami. Jako majitelka knihkupectví hodlala prodávat veškeré publikace pouze za výrobní cenu, jinak by jejich vydávání nebylo rentabilní a zaniklo by. K žádosti připojila prohlášení celé řady kulturních institucí a osobností, které Lábkovou v jejím úsilí podporovaly. V žádosti mj. napsala: „Udělení koncese prospělo by nejen všeobecnému zájmu kulturnímu, ale jest odůvodněno i zvláštním zájmem lokálním za povznesení vlastivědy a speciálně národopisného studia celého Plzeňska i jeho účinné propagace v zájmu celostátním.“¹⁰ Jelikož se však jednalo i o konkurenční záležitosti, uvedla jako alternativu přenos koncese, které se v jejím případě nabízel vzdát majitel platné knihkupecké koncese z roku 1920 František Kundrát z Božkovské ulice.¹¹

Policejní ředitelství v Plzni ve svém stanovisku Okresnímu úřadu v Plzni sdělilo, že proti udělení koncese nemá žádných námitek,¹² tržní komise města Plzně však žádost na jednání 19. března 1929 většinou jednoho hlasu zamítla. Lábková se proto obrátila přímo na městskou radu s prosbou o revokaci tohoto rozhodnutí a v žádosti mj. uvedla: „Apelluji tímto na slavnou městskou radu,

5 Archiv města Plzně (AMP), Knihkupectví a nakladatelství M. Lábkové – Svěráz B. Lábkové (dále jen Lábková M.), kart. 2093, inv. č. 16, dopis M. Lábkové Okresnímu hejtmánství v Plzni z 27. 6. 1922.

6 HUDECOVÁ, D. – ŘEHÁČEK, K., *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé 1840–1939*. Plzeň 2017, s. 41.

7 HUDECOVÁ, D. – ŘEHÁČEK, D., *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé 1840–1939*. Plzeň 2017, s. 42.

8 VEJVODA, Zdeněk, *Prameny lidové hudby, písně a tance na Plzeňsku*. In *Genius loci českého jihozápadu VI*. České Budějovice 2010, s. 119–128.

9 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, živnostenský list z 18. 8. 1922.

10 AMP, Městský úřad (MÚ) Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953, sign. 59/II/29, žádost M. Lábkové z 21. 1. 1929.

11 AMP, MÚ Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953, sign. 59/II/29, dopis Okresního úřadu (OÚ) v Plzni MÚ v Plzni z 26. 1. 1929.

12 Státní oblastní archiv (SOA) v Plzni, Policejní ředitelství (PŘ) Plzeň, kart. 545, L 3022, stanovisko PŘ v Plzni z 1. 2. 1929.

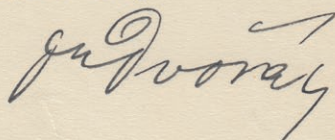
MINISTERSTVO OBCHODU

V Praze dne 24. prosince 1929.

Slovutný pane poslanče !

K ct. dopisu z 14. října 1929 ve věci udělení koncese knihkupecké paní Marii Lábkové v Plzni dovoluji si sdělit, že ministerstvo obchodu výnosem ze dne 16. prosince 1929 č. 84314/29 nevyhovělo odvolání paní M. Lábkové z důvodů v odpor vzatého rozhodnutí.

S výrazem dokonalé úcty

Slovutnému panu

Boh. Staškovi,
poslanci Národního shromáždění a gen.
tajemníku čsl. strany lidové

v Praze II.

Panská ul. č. 1.

Zamítnutí odvolání

M. Lábkové z roku 1929.

O dva roky později požádala Lábková o stejnou koncesi znovu, Západočeské grémium knihkupců v Plzni však žádost opět doporučilo zamítnout. Lábková podle něj jednak neměla odbornou kvalifikaci, jednak mnohá odborná doporučení vznikla údajně vlivem a osobními konexemi Ladislava Lábků, ale hlavně na plzeňském knihkupeckém trhu panovala podle grémia silná konkurence, knihkupectví bylo dost a čtenářů či kupců knih nepřibývalo. Grémium argumentovalo i tím, že není možné brát v potaz pouze přírůstek počtu obyvatel, ale hlavně právě počet „konzumentů“ knih, kterých v dělnické Plzni zase tolik nebylo. Ve stanovisku napsalo: „Tvrdíme, že těchto nejen nepřibývá, ale od roku 1929 jich přímo katastrofálně ubylo. O tom svědčí snížení obrátu všech plzeňských knihkupců.“ A argumentovalo tím, že pokud bylo v roce 1928 v Plzni 16 knihkupectví, v roce 1932 by jich kupř. dostávalo 10, nikoliv 18, jak tomu v tomto roce bylo. A dále uvedlo: „Úpadek popotávky po knize je zejména v poslední době přímo katastrofální.“¹⁷ A v neposlední řadě krizi na trhu způsobovali i různí agenti, papírníci či trafikanti, kteří neoprávněně a nelegálně prodávali i knihy.

aby laskavě znovu uvážila důvody, pro které jsem svoji žádost podávala, a vzala v úvahu moji i mého bratra nezištnou a dlouholetou činnost kulturní pro město i kraj, jejíž zabezpečení má býti koncesí docíleno.¹³ K revokaci rozhodnutí nicméně nedošlo a Lábkové žádost byla „vzhledem k místním poměrům“ zamítnuta, protože v Plzni byl knihkupeckých živností dostatek,¹⁴ v té době měla totiž Plzeň 18 koncesovaných knihkupectví a 6 obchodů školními potřebami a speciálně v blízkosti obchodu Lábkové se jich nacházelo několik.¹⁵ Proti tomuto rozhodnutí se Lábková odvolala prostřednictvím Zemského úřadu v Praze ministerstvu obchodu, odvolání však bylo 16. prosince 1929 zamítnuto.¹⁶

Příkladem posledního byla i sama Lábková, která byla za tyto aktivity v letech 1929–1931 pětikrát potrestána pokutami s tím, že v případě dalšího opakování jí hrozil trest vězení.¹⁸ Tak tomu bylo třeba v prosinci 1929, kdy ve svém papírnickém obchodě prodávala Wenigovu Kytici plzeňských pověstí a Malé album velkých lidí. Na udání Grémia knihkupců v Plzni z 11. prosince 1929 za to byla Okresním úřadem v Plzni potrestána pokutou 200 Kč, v případě její nedobytnosti trestem vězení v trvání 20 dnů, a další prodej knih jí byl přísně zakázán.¹⁹ Lábková však Wenigovu knihu prodávala i přes zákaz dál, a proto byla v květnu 1930 potrestána pokutou ve výši 500 Kč, případně vězením v trvání

13 AMP, MÚ Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953, sign. 59/II/29, žádost M. Lábkové z 20. 3. 1929.

14 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, dopis OÚ v Plzni M. Lábkové z 22. 6. 1929.

15 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, dopis OÚ v Plzni ze 14. 10. 1930.

16 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, zpráva OÚ v Plzni z 2. 10. 1930.

17 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, dopis Západočeského grémia knihkupců v Plzni PŘ v Plzni z 16. 4. 1932.

18 AMP, MÚ Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953, sign. 59/II/29, dopis Západočeského grémia knihkupců v Plzni OÚ v Plzni z 13. 6. 1931.

19 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, rozhodnutí OÚ v Plzni z 18. 12. 1929.

ČLEN
ZEMSKÉHO VÝBORU
PRAHA III.

Dr. J. KAZIMOUR,
PRAHA XVI.-97.

Praha, dne 13. listopadu 1931.

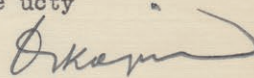
Vážený pane správče !

Právě mně telefonoval pan vicepresident Bienert, že byla Vám povolena koncese nakladatelská.

Tím tedy konečně Vaše přání je splněno a přeji Vám plného zduaru a úspěchu do budoucna.

Pan vicepresident Bienert mi řekl, že sám již Vám o této věci psát nebude, tedy, prosím, abyste toto též vzal laskavě na vědomí.

S projevem plné úcty

*Dílčí úspěch M. Lábkové
z roku 1931.*

prodavačky za polovinu měsíce. Kromě prodavačky zaměstnávala v té době ještě jednu učednici, které ovšem nic neplatila.²⁴ Její provozna sestávala z jediné místnosti, kterou měla rozdělena na krám, skladiště a kancelář.²⁵

I z těchto důvodů získala Lábková výnosem Zemského úřadu v Praze z 30. října 1931 pouze koncesi ke knihkupecké živnosti omezené jen na vydávání a prodej vlastivědných a poučných knih (s vyloučením knih zábavných).²⁶ Ovšem získala ji jako historicky první plzeňská žena! I pak však její obchody provázely problémy: v červenci 1934 byla stíhána za prodej šesti symfonických básní Smetanova cyklu Má vlast a Desideriových Veselých skladeb. To jí však rozsah jejího živnostenského oprávnění prodávat neumožňoval, a tak musela zaplatit pokutu ve výši 100 Kč, případně jít do vězení na 10 dnů.²⁷ Přestože nakladatelskou živnost neměla, knihy patrně v té době také vydávala. Svědčí o tom přípis Veřejné a univerzitní knihovny v Praze z července 1934, v níž se

45 dnů.²⁰ O měsíc později byla pokutována opět, tentokrát kromě Pověstí staré a nové Plzně Franka Weniga prodávala rovněž knihu Rytíř Krajánek z Ježova plzeňského spisovatele, dramatika, básníka, libretisty a politika Eduarda Šimka.²¹ Dostala pokutu ve výši 400 Kč, případně trest vězení v trvání 36 dnů.²² Za prodej Šimkovy publikace dostala trest ve výši 500 Kč, případně 50 dnů vězení, i v dubnu 1931.²³ Jen pro zajímavost: pokuta ve výši 200 Kč představovala v roce 1930 její hrubou denní tržbu, resp. plat její

knihovna dožaduje zaslání povinného výtisku publikace Františka Štampacha Dítě nad propastí, kterou Lábková vydala. Podle hlášení Policejního ředitelství v Plzni byl výtisk zaslán do Prahy v září 1934 přímo tiskárnou Pacl ve Strakonicih.²⁸

V roce 1934 Lábková znovu zkusila požádat o rozšíření koncese na úplnou koncesi knihkupeckou a nakladatelskou spojenou s antikvariátem a obchodem uměleckými předměty a hudebninami.

20 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, rozhodnutí OÚ v Plzni z 13. 5. 1930.

21 Blíže k němu ŘEHÁČEK, K., *Senátor Eduard Šimek – plzeňský spisovatel, učitel a menšinový politik*. Muzejní a vlastivědná práce/Časopis Společnosti přátel starožitností, 44/114, 1–2, 2006, s. 32–42.

22 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, rozhodnutí OÚ v Plzni ze 14. 6. 1930.

23 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, rozhodnutí OÚ v Plzni z 1. 4. 1931.

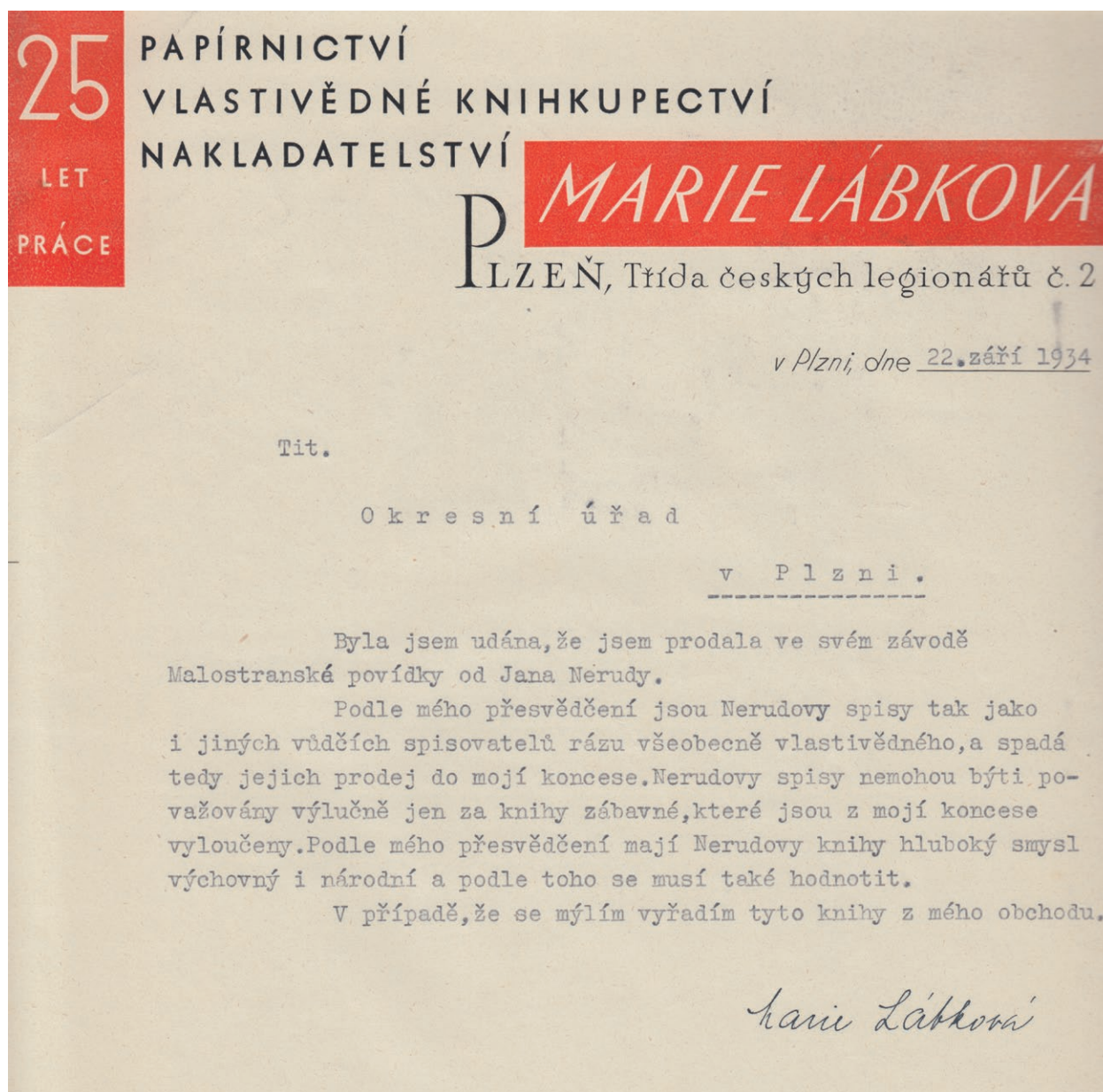
24 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, dopis PŘ v Plzni OÚ v Plzni z 3. 2. 1930.

25 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, dopis PŘ v Plzni OÚ v Plzni z 3. 12. 1934.

26 AMP, MÚ Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953, sign. 59/II/29, výměr OÚ v Plzni M. Lábkové z 10. 10. 1932.

27 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, rozhodnutí OÚ v Plzni ze 14. 7. 1934.

28 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, dopis PŘ v Plzni Veřejné a univerzitní knihovně v Praze z 18. 9. 1934.

Firemní papír obchodu M. Lábkové z roku 1934.

Zemský úřad v Praze jí tuto koncesi udělil 11. prosince 1934 a současně prohlásil koncesi ke knihkupecké živnosti omezené jen na vydávání a prodej vlastivědných a poučných knih (s vyloučením knih zábavných) za zaniklou.²⁹ Západočeské grémium knihkupců v Plzni se však proti udělení koncese odvolalo, odvolání sice bylo ministerstvem obchodu 13. května 1935 zamítnuto,³⁰ ovšem Okresní úřad v Plzni jí toto rozhodnutí z nejasných důvodů oznámil až 23. května 1936. I proto ještě v lednu 1935 dostala 300 Kč pokuty (případně třicetidenní trest) za prodej knih Boženy Němcové či Václava Beneše Třebízkého s odůvodněním, že nemá k tomuto prodeji příslušnou koncesi.³¹ Tu však patrně nezaplátala, jelikož jí byla na její žádost cestou milosti prominuta, nejspíš s ohledem na již vydané rozhodnutí zemského úřadu.

29 AMP, MÚ Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953, sign. 59/II/29, výměr OÚ v Plzni M. Lábkové z 23. 5. 1936.

30 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, zamítnutí odvolání Západočeského grémia knihkupců v Plzni z 13. 5. 1935.

31 SOA v Plzni, PŘ Plzeň, kart. 545, L 3022, výměr OÚ v Plzni z 22. 1. 1935.

Spor o koncesi se kromě problému ryze odborného, resp. podnikatelského postupně stával stále více politickou záležitostí. Marie Lábková byla stejně jako její sourozenci příslušnicí Československé národní demokracie, která v Plzni konkurovala oběma dominantním socialistickým stranám, zejména národním socialistům. Jejich tiskový orgán Český směr udělení koncese Lábkové velmi silně kritizoval a naznačoval, že klíčovou roli v procesu hrály zejména politické důvody. V článku z 12. února 1935 napsal, že jí koncesi „vyšlapal jistý zdejší vlivný činitel strany národně demokratické“ a vyzval ho, aby se veřejně přihlásil. V článku dále stálo: „Ukazuje se, že představitelé tohoto hnutí jedněmi a týmiž ústy kritisují korupci, protekcionářství a křivdy, páchané jednotlivci i úřady, a současně playdují na nejvyšších místech sami pro tyto zlořády. Bude jistě podiváná pro bohy, až zmíněný představitel plzeňské národní demokracie bude na předvolebních schůzích advokátskými výrazy odsuzovati protekcionářství – jiných!“³²

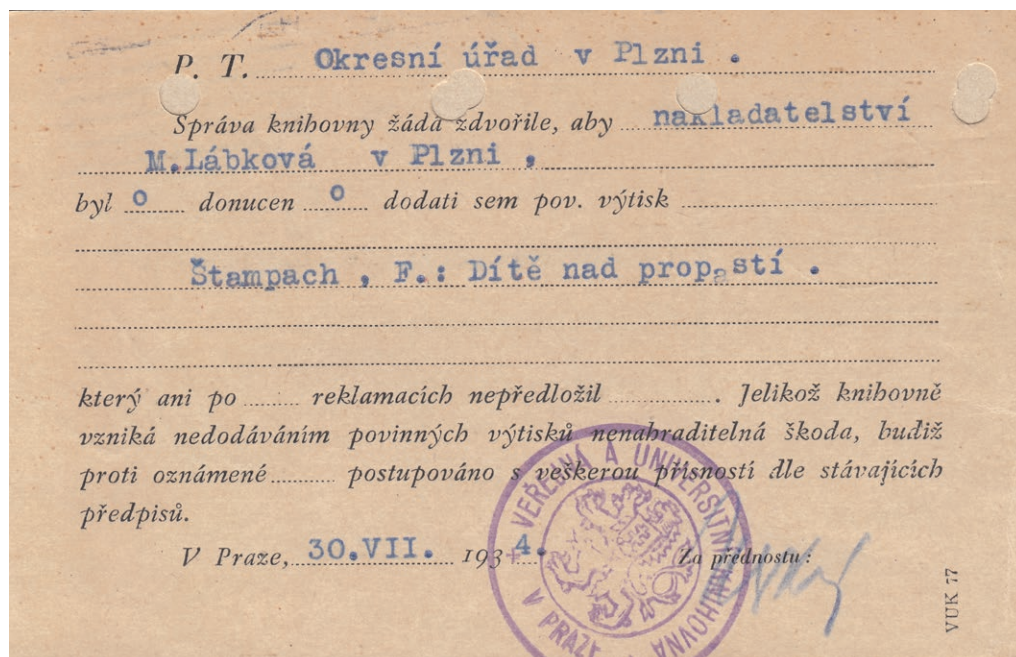
O dva dny později reagovala na článek v národně demokratickém Českém deníku sama Lábková, když jakoukoliv přímluvu odmítla a uvedla: „I mne by zajímalo, kdo jest v dotyčném

32 *Tajemný přímluvčí mlčí*, Český směr, roč. 37, č. 30, 12. 2. 1935, s. 3.

článku míněn, neboť bych ráda poznala tohoto mně neznámého dobrodince, který však existuje jenom ve fantasii Českého směru. Ve skutečnosti nebyla žádost moje podporována ani politicky, ani jednotlivcem, nýbrž rozhodovaly zde jen důvody věcné.³³ Hned další den opět reagoval Český směr, který tajemného přímluvčího nazval „blahobytně vyhlížejícím pánem“,³⁴ jehož prý Lábková velmi dobře znala. Vyzval rovněž představitele Západočeského grémia knihkupců, aby se vyjádřili k věcným důvodům, které údajně o žádosti Lábkové rozhodly. Zástupci výzvu vyslyšeli a opět hned následujícího dne v Českém směru otiskli své stanovisko. V něm uvedli, že Lábková šíří o celé kauze nepravdy, napadli její odbornou způsobilost k provozování živnosti a zdůraznili, že jim jde pouze o hájení legálních zájmů členů grémia. Jeho starosta Adolf Štěrba doslova uvedl: „V případě sl. M. Lábkové jde však o něco více nežli o způsobilost. Tady se jedná i o zásadu spravedlnosti a o veřejnou morálku, která musí platit nejen pro jednotlivce, ale především pro úřady.“³⁵ Stejně stanovisko otiskli představitelé grémia rovněž v Nové době a Českém deníku. Lábková se pak již do dalších polemik nepouštěla. V Českém deníku pouze uvedla: „Na další útoky odpovídati nebudu a prosím všechny, kteří budou snad čísti o mně další zřejmě tendenční zprávy, aby nahlédli do původních dokladů, které předložím ochotně ve svém závodě.“³⁶

Kromě toho Lábková na svoji obranu sepsala několikastránkové memorandum, v němž zdůraznila, že její snahy o koncesi nebyly zištné, tedy ryze obchodnické, ale vycházely především „z potřeby kulturní práce a její nutné zákonitě ochrany“.³⁷ Argumentovala zejména činností svého bratra Ladislava, jehož koncesi v roce 1922 převzala, především jeho vydavatelskými aktivitami: v roce 1919 založil tři nové časopisy (Plzeňsko, Stráž, list pro kulturu Plzeňska vůbec; a Mladou stráž, vlastivědný časopis pro mládež), dal podnět ke vzniku Společnosti pro národopis a ochranu památek, Národopisného muzea Plzeňska a dále vedl Kroužek přátel starozitností. Ve všech případech aktivně podporoval i jejich vydavatelské aktivity. Jeho a posléze i její vydavatelské aktivity probíhaly dlouhou dobu bez zájmu ostatních knihkupců, členové grémia ji naopak udávali pro již zmíněný nedovolený prodej a pro vydávání publikací. Docházelo tak k zajímavým paradoxům: v případě Kytice plzeňských pověstí, kterou sestavil Frank Wenig a ilustroval Karel Votlučka, byla dokonce její spoluautorkou, nesměla ji však

prodávat ve svém obchodě, pouze soukromě v bytě. Právě tato situace vedla Lábkovou k tomu, že požádala o udělení řádné knihkupecké a nakladatelské koncese a za její udělení se přimluvalo již zmíněných 31 veřejných korporací a vědeckých pracovníků.

Žádost o dodání povinného výtisku z roku 1934.

Boj o existenci

Lábková od roku 1936 provozovala koncesi vcelku nerušeně, ovšem její aktivity podstatně narušila okupace. V roce 1943 byl vzhledem k válečným událostem veden tlak na uzavírání zbytných živnostenských provozoven a v rámci těchto restrikcí požádala Lábková 21. března téhož roku Hospodářskou skupinu maloobchod v Plzni o povolení ke sloučení papírnického a knihkupeckého obchodu do jednoho subjektu tak, že zcela uzavřela knihkupecký obchod a účetní dala k dispozici pracovnímu úřadu.³⁸

Ani po skončení války doba podnikatelskému úsilí příliš nepřála. Lábková se tak 17. května 1949 vzdala nejprve nakladatelské živnosti. Jejím likvidačním správcem byl Krajským národním výborem v Plzni jmenován 13. června téhož roku strojní sazeč Václav Kydlíček z Plzně.³⁹ Knihkupectví zůstalo v provozu i nadále a různé zájmové skupiny intervenovaly ve prospěch jeho další činnosti. Obvodová rada I napsala v dopise Jednotnému národnímu výboru v Plzni, že „likvidací tohoto podniku by město Plzeň utrpělo ztrátu vskutku nenahraditelnou“, a vypočítala zásluhy Lábkové na vydávání národopisné a vlastivědné literatury.⁴⁰ Navrhovala proto, aby knihkupectví zůstalo v jeho dosavadních prostorách v činnosti jako odbočka Orbisu. Knihkupectví však nakonec rovněž zaniklo, a to znárodněním k 30. červnu 1952.⁴¹ Za 30 let existence Lábková vydala celkem 140 vlastivědných publikací a tři časopisy,

33 LÁBKOVÁ, Marie, *Hledá se neznámý dobrodinec*. Český deník, roč. 37, č. 32, 14. 2. 1935, s. 2.

34 *Po Plzni běhá blahobytný fantom*. Český směr, roč. 37, č. 33, 15. 2. 1935, s. 10.

35 ŠTĚRBA, Adolf, *Hledá se neznámý dobrodinec*. Český směr, roč. 37, č. 34, 16. 2. 1935, s. 4.

36 LÁBKOVÁ, M., *Západočeskému grémii knihkupců a plzeňské veřejnosti*. Český směr, roč. 37, č. 35, 17. 2. 1935, s. 6.

37 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, memorandum M. Lábkové, nedat.

38 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, dopis M. Lábkové z 21. 3. 1943.

39 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, dopis Krajského národního výboru (KNV) v Plzni M. Lábkové z 13. 6. 1949.

40 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, dopis Obvodové rady I z 19. 2. 1951.

41 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, dopis Jednotného národního výboru (JNV) v Plzni M. Lábkové z 30. 6. 1952.

především Plzeňsko. Kromě toho její obchod sloužil i jako informační centrum turistům a také se svou sestrou Boženou poskytovala rady v otázkách lidových krojů. Likvidace knihkupectví probíhala do 31. prosince 1952, kdy zaniklo i její živnostenské oprávnění z roku 1922 na papírnickou živnost.

Proti tomu se však Lábková 5. ledna 1953 odvolala a argumentovala jednak 45 lety trvající obchodnickou praxí, jednak existenčními důvody a svým věkem, když napsala: „Nemám jiného zdroje příjmů a také nikoho, kdo by mne ve stáří zabezpečil. Spolehala jsem, že ve svém podniku budu moci pracovat do skutečného stáří.“⁴² Krajský národní výbor v Plzni však jejímu odvolání nevyhověl a 16. února 1953 původní výměr Jednotného národního výboru v Plzni potvrdil v plném rozsahu.⁴³ Likvidace papírnické živnosti pak probíhala do poloviny července 1953.

Ještě koncem padesátých let však Lábková vlastnila papírnické zboží, které prodávala, kde se dalo. Nejvíce spolupracovala s antikvariáty, například s tím v pražské Kaprově ulici na Starém Městě. Dne 6. října 1960 kupř. v dopise vedoucímu antikvariátu Václavu Petrovi o likvidaci zbytků knihkupectví napsala: „Čím dále to trvá, tím více toužím po tom, abychom dospěli co nejdříve k ukončení, a tak se zbavili trudných vzpomínek.“⁴⁴

Počínající stáří a blížící se konec života prožívala bilančně, až smutně. To kupř. plyne z dopisu z 5. listopadu 1958, v němž mj. napsala: „Ačkoliv každému vlévám do duše optimismus, sama pro sebe vím, že také pro mne se den nachyluje. Ztratila jsem všechno spojení s bývalým životem, který se čím dále tím více trátí do smutku.“⁴⁵ Odbor místního hospodářství a dopravy rady Městského národního výboru v Plzni sestrám Lábkovým v říjnu 1959 bez náhrady odebral i obě dosavadní místnosti krojovny na Třídě 1. máje 2 a nařídil jim, aby se k 1. listopadu 1959 zcela vystěhovaly.⁴⁶ Proti tomu podaly sestry 27. října odvolání, jelikož se podle něj v tomto případě jednalo o „důležitou kulturní instituci, která trvá již od roku 1911 a jest součástí Krojového odboru Národopisné společnosti při západočeském Krajském muzeu“. Uvedly, že její zachování je kulturní nutností a že je třeba vyčkat rozhodnutí muzea.⁴⁷ Muzeum ve svém stanovisku z počátku listopadu uvedlo, že krojovou sbírku prozatím převzít nemůže, a doporučilo, aby sbírky zůstaly na svém místě ještě alespoň rok, než se situace v národopisném oddělení muzea vyřeší.⁴⁸ Odbor přidělil v květnu 1960 sestrám Lábkovým dvě místnosti v ulici Pod všemi svatými 12 náhradou za jejich dosavadní místnosti na Třídě 1. máje. Nově přidělené místnosti však sloužily jako skladiště textilního velkoobchodu a byly plné zboží.

Marie Lábková likvidovala svůj někdejší papírnický obchod ještě v roce 1960. V dopise oddělení obchodu Městského národního výboru v Plzni z konce ledna 1960 mj. uvedla: „Byla bych opravdu ráda, abyste mi uvěřili, že si upřímně přeji ukončení likvidace, abych neustálého nervového vzrušení byla již ušetřena, neboť zdraví moje je dnes již tak otřeseno, že každý výkyv zanechává ve mně velký otřes.“⁴⁹

Závěr

Případ Marie Lábkové ukazuje, že se ženské emancipační hnutí i v Plzni potýkalo s mnohými problémy a že snahy plzeňských žen o pronikání do „mužského světa“ nebyly v žádném ohledu snadné. Na příkladu Lábkové je patrné, že se zdaleka nemuselo jednat o nikterak výsostné „mužské“ oblasti, jako byla kupř. medicína. Ženy musely řešit problémy i v mnohem prozaičtějších odvětvích, např. v živnostenském podnikání. Ani zde nebyla pozice žen-podnikatelek jednoduchá a cesty k úspěchu přímočaré.

Marie Lábková po jedné z nich procházela za splněním jejího snu, což bylo získání plnohodnotné knihkupecké a především vydavatelské koncese. Po překonání nejrůznějších překážek se jí nakonec díky její vytrvalosti podařilo uspět. Lábkové úsilí o vyrovnání se s muži naráželo na mnoho problémů, ovšem lze jen těžko říci, kolik z nich bylo vyvoláno tím, že se v jejím případě jednalo o ženu. Konkurenční boj byl v oblasti udělování koncesí běžný a podobně jako v jiných oblastech tehdejší společnosti do něj zasahovalo mnoho vlivů, jistě i politických.

Snad nejzajímavější okolnost jejího boje za vydavatelskou koncesi tak představuje podpora plzeňské inteligence, jejíž čelní představitelé se za Lábkové žádost o udělení koncese postavili. Tato skutečnost byla, na rozdíl od vcelku běžné politické podpory, spíše výjimečná a dokládá obdobné postavení rodiny Ladislava Lábků v tehdejší plzeňské intelektuálně založené společnosti. Podpora žádosti Marie Lábkové z řad plzeňské inteligence tak byla spíše manifestem uznání všeho, co doposud Lábků a jeho sestry pro plzeňskou kulturu vykonali, odměnou za to a nadějí, že udělením vydavatelské koncese budou dosavadní snahy nejen pokračovat, ale získají i mnohem pevnější organizační základnu. Tak se nakonec vyplnil nejen sen Marie Lábkové, ale zvítězila i dobrá věc pro plzeňskou kulturu obecně.

42 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, odvolání M. Lábkové z 5. 1. 1953.

43 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 16, výměr KNV v Plzni z 16. 2. 1953.

44 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 26, dopis M. Lábkové z 6. 10. 1960.

45 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 26, dopis M. Lábkové Josefu Kudrnovi z 5. 11. 1958.

46 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 26, výměr z 8. 10. 1959.

47 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 26, odvolání z 27. 10. 1959.

48 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 26, dopis Krajského muzea v Plzni z 8. 11. 1959.

49 AMP, Lábková M., kart. 2093, inv. č. 26, dopis M. Lábkové z 25. 1. 1960.

Prameny a literatura

Archiv města Plzně, Knihkupectví a nakladatelství M. Lábkové – Svěráz B. Lábkové, kart. 2093.

Archiv města Plzně, Městský úřad Plzeň, magistrátní registratura (1880–1942), kart. 953.

Státní oblastní archiv v Plzni, Policejní ředitelství Plzeň, kart. 545.

HUDECOVÁ, Dagmar – ŘEHÁČEK, Karel, *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé 1840–1939*. Plzeň 2017.

KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan – ECKELT, Gerda, *Dopisy Bettyně/Briefe an Betty*. Plzeň 1995.

KRAUZOVÁ, Anna, *Etnografka Marie Ulčová a její plzeňské působení*. Diplomová práce Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, Plzeň 2021.

MORÁVKOVÁ, Naděžda, *Ženské téma v dějinách plzeňského vzdělávání*, Praha 2017.

ŘEHÁČEK, Karel, *Senátor Eduard Šimek – plzeňský spisovatel, učitel a menšinový politik*, Muzejní a vlastivědná práce/Časopis Společnosti přátel starožitností, 44/114, 1–2, 2006, s. 32–42.

ŘEHÁČEK, Karel, *Berta Baslerová a národně orientované české ženské hnutí v Plzni*. Bohemiae Occidentalis Historica 1, 2015, s. 33–43.

ŘEHÁČEK, Karel, *Spálenopoříčská rodačka PhDr. Marie Nesnídalová (1891–1970)*. Jižní Plzeňsko XIII, 2015, s. 3–14.

ŘEHÁČEK, Karel, *Nelehké pronikání do „mužského“ světa. Ženy na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Plzni*. Bohemiae Occidentalis Historica 3, 2016, s. 65–73.

VEJVODA, Zdeněk, *Prameny lidové hudby, písně a tance na Plzeňsku*, in Genius loci českého jihu VI. České Budějovice 2010, s. 119–128.

Tajemný přímluvčí mlčí, Český směr, roč. 37, č. 30, 12. 2. 1935, s. 3.

Po Plzni běhá blabohytný fantom, Český směr, roč. 37, č. 33, 15. 2. 1935, s. 10.

ŠTĚRBA, Adolf, *Hledá se neznámý dobrodinec*, Český směr, roč. 37, č. 34, 16. 2. 1935, s. 4.

LÁBKOVÁ, Marie, *Západočeskému gremiu knihkupců a plzeňské veřejnosti*, Český směr, roč. 37, č. 35, 17. 2. 1935, s. 6.

LÁBKOVÁ, Marie, *Hledá se neznámý dobrodinec*, Český deník, roč. 37, č. 32, 14. 2. 1935, s. 2.

Per aspera ad astra?

Tenacious fight of Marie Lábková for making her dream come true

Marie Lábková (1892–1965), sister of Ladislav Lábek, famous ethnographer of Plzeň, dedicated her life, like her brother, to regional folklore. Much of her work was completely selfless, but she also needed adequate subsistence. At the beginning, she took over a stationery shop after her brother, which she tried to adapt to her interests and the needs of the culturally oriented public in Plzeň. Thus, she tried to extend her original business concession to a bookstore, publishing house and art shop. However, this soon turned out to be a big problem: competition in this field was high in Plzeň, and the level of trade regulation was also considerable, so Marie Lábková's struggle to fulfil her dream was neither easy nor fast. In the end, however, her efforts paid off, and from 1936 onwards, Lábková was able to run her business as she had intended, at least for a few years. But the years of peaceful existence were disrupted first by the occupation and the associated restrictions on trade business and, after February 1948, by the planned liquidation of trades in general. Marie Lábková had to fight again, this time to keep what she had laboriously acquired. It was an unequal struggle and it turned out as it inevitably had to under the conditions of the building of people's democratic Czechoslovakia. Nevertheless, the efforts of Marie Lábková were not in vain, as evidenced by the many periodical and non-periodical printings and publications not only in the field of historiography and ethnography of Plzeň, but also in the sphere of fiction, which would not have seen the light of day without her efforts.

Opravy kostela Panny Marie Sněžné v Rokycanech za totality v kontextu církevní politiky a lokální administrace věcí církevních

Jan Lechner

S pokračujícím totalitárním režimem Komunistické strany Československa (KSČ) (1948–1989) bylo ve městech mnoho nepřehlédnutelných příkladů zanedbané zástavby včetně církevních staveb.

Vztah k církevním stavebním památkám byl určen kulturní politikou KSČ, respektive komunistickou ideologií prosazující ateismus tzv. marxistický vědecký světový názor.¹ Ten odmítal křesťanský idealismus a náboženství všeobecně. Komunistický režim diskriminoval duchovní, potlačoval křesťanské tradice a stavěl se proti náboženské výchově dětí a mládeže.

Církevní politika KSČ zůstala za celou dobu tomuto principu věrná. Jenom metody, jak dosáhnout cíle se lišily. Vládnoucí strana postupovala nejtvrději v padesátých letech 20. století. Celá struktura katolické církve a kultury byla cílevědomě devastována: biskupové byli dlouhá léta internováni, někteří vězněni. Mužské kláštery byly zrušeny a 1240 řeholníků soustředěno v centralizačních táborech. Stát se zmocnil též klášterů řeholnic, 2500–3000 řádových sester bylo zadržováno v soustředovacích zařízeních. Bylo odsouzeno a vězněno 450 diecézních kněží a 375 řeholníků. Nad několika z odsouzených byl vynesen trest smrti. Jiní podlehlí útrapám ve vězení nebo ve vyšetřovací vazbě,² 350 řeholníků a 750 kněží bylo násilně zařazeno do pomocných technických praporů. Bohoslovecké semináře byly zavřeny, organizace Orel, Charita a Katolická akce zlikvidovány. Školní výuka náboženství byla potlačována, katolický tisk a nakladatelství zrušeny.³

Duchovní mohli vykonávat své povolání pouze se státním souhlasem, který mohl být odebrán, když se kněz nepřizpůsobil předurčenému směru církevní politiky a vykonával svou pastorální činnost dle vlastních představ. Příkladem je i případ rokycanského děkana Jaromíra Rýznera. Klerici bez státního souhlasu si museli najít práci v sekulární oblasti, pokud nedošlo k jejich uvěznění.

Údržba a ochrana církevních památek byla součástí agendy nechvalně známého Úřadu pro věci církevní, který byl zřízen zákonem č. 217/Sb. ze 14. října 1949.⁴ V § 27/1 tohoto zákona se dočteme: „Stát dozírá na církevní majetek tím, že zkoumá církevní hospodářství a vyhrazuje si předchozí schválení všech důležitých majetkově právních jednání.“⁵ To umožňovalo státu zkontrolovat též údržbu církevních památek.

V zákoně o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem ze 14. října 1949 č. 218 Sb., se nařizuje náboženským organizacím předložení soupisu veškerého movitého a nemovitého majetku. Relevantní pro údržbu památek je § 11 odstavce 1: „Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obročími aj. církevními ústavy přechází na stát.“⁶ Tím se zrušily tradiční zdroje financí k údržbě a opravě církevních památek. Patronát byl pro údržbu kostelů zásadní, majetek fary stačil zpravidla pouze k obživě kněze, patrony fary byly šlechtici, držitelé panství, města, církevní ústavy jako kapituly, kláštery nebo nadace.⁷

V kontextu předmětu je třeba i zmínit, že režim se údržbě často nevěnoval, kostely nechal podlehnout zkáze nebo úmyslně zlikvidoval. Na území nynější plzeňské diecéze bylo mnoho kostelů zničeno. Stavby zchátraly, byly vyrabovány, vypáleny, cíleně demolovány nebo utrpěly totální škody při vojenských cvičeních. Řada obcí v pohraničním pásmu byla včetně kostelů srovnána se zemí.⁸

Celkem bylo na území nynější plzeňské diecéze zničeno 64 kostelů od roku 1945. V roce 2007 se napočítalo 122 silně zchátralých nebo neužívaných kostelů, o které se nikdo nechtěl starat.⁹

Archivní zdroje při SOKA Rokycany, fond ONV církevní záležitosti, jsou důležitým pramenem informací o realizaci církevní politiky KSČ na krajské a okresní úrovni. Odbor školství a kultury

1 CUHRA, Jaroslav, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969–1972*. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, vol. 32, Praha 1998, s. 5, 11.

2 VLČEK, Vojtěch, 2015 *Mučedníci komunismu – kněží, řeholníci*, s. 1. In: *Moderní dějiny* (online). <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mucednici-komunismu-knezi-reholnici/> (19. 4. 2021)

3 Tamtéž.

4 NESVADBÍKOVÁ, Jiřina – WIRTH, Zdeněk – VINTER, Vlastimil, *K vývoji památkové péče na území Československa. Sv. 1, Přehled právních dokumentů a nástin vývoje 1749–1958*. Praha 1983, s. 124.

5 Tamtéž, s. 125.

6 Tamtéž.

7 KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Jan, *Ohrožené kostely: příběh staveb, které už brzy nemusí být*. Plzeň 2008, s. 6.

8 KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Zdeněk – SOUKUP, Jan, *Zničené kostely, Vernichtete Kirchen*. Průvodce západních Čech č. 14. Domažlice 2005, s. 8, 12, 20, 24, 38, 46, 48, 50, 66.

9 KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Jan, *Ohrožené kostely: příběh staveb, které už brzy nemusí být*. Plzeň 2008, s. 6, 7.

radu Krajského národního výboru v Plzni (KNV) – oddělení pro věci církevní a jednotlivá oddělení při okresních národních výborech – kontrolovaly a usměrňovaly náboženský život, navrhovaly rozpočet a tím také finance na opravy církevních staveb a památek.

Ročně, půlročně i čtvrtletně byly redigovány situační zprávy církevně-politické situace v okrese Rokycany, ve kterých církevní tajemník odboru školství a kultury při ONV sledoval postoje a činnost duchovních a usiloval o jejich přizpůsobení se požadavkům režimu:

„Církevní a náboženský život v našem okrese je řízen a usměrňován tak, aby odpovídal platným zákonům a směrnicím odboru školství a kultury rady KNV v Plzni, oddělení pro věci církevní.

To vyžaduje předně stálý osobní styk se všemi duchovními včetně nekatolických církví a řádových sester, který nám umožňuje vniknout hlouběji do jejich života. Na základě toho jsou řím. kat. faráři zváni na společné porady, kde jsou s nimi za přítomnosti samotného předsedy ONV s. Aubrechta konány pohovory se zaměřením na mezinárodní a vnitropolitickou situaci.“¹⁰

Ve zprávách se hodnotí pozitivně výsledky zásahů do církevních záležitostí, které škodí církevnímu životu a způsobují například, že minimum věřících frekventovalo náboženské obřady: „Rozhodně k našemu prospěchu bylo provedeno přemístění duchovních jak v Mýtě, tak v Mlečicích. Adm. Vilém Král v Mýtě nemá důvěru lidí, dokresluje to pokles účasti na bohoslužbách.“¹¹

Všetečný dozor farářů okresním církevním tajemníkem se opíral o informátory,¹² kteří podávali zprávy ze svých obcí. Údaje vyhodnotil a sumarizoval ve svých pravidelných zprávách o církevní politické situaci. V nich se objevily detaily z církevních slavností a poutí s počtem zúčastněných věřících a mimořádné jevy, jako například poutní mše u kostela Jana Křtitele v Mýtě ze dne 25. června 1961. Pouť byla slavena po téměř dvacetiletém nekonání. Tajemník do zprávy poznamenal, že slavnost byla předem organizována. Chránové hudby se ujalo 25 zpěváků a několik hudebníků. Byl pozorován přejezd auta z Plzně se čtyřmi lidmi, poznávací značka vozu byla hlášena bezpečnosti.¹³

Faráře, kteří se snažili získat věřící a děti pro výuku náboženství, funkcionáři sledovali obzvláště: „Za to však zvýšenou pozornost je třeba věnovat obvodu Zbiroh, kde adm. Vladimír Rudolf vyvíjí aktivní činnost. Na jedné straně uplatňuje svoje schopnosti na budovatelském úsilí o výstavbu státu, na druhé má snahu oživit náboženský život ve svém obvodu. A není mu jedno, zdali se snižují stavy žáků v náboženství a dokonce přesvědčuje s. ředitele o nesprávnosti.“¹⁴

Inspektor pro kulturu a církevní tajemník ONV ve zprávě o ověřování metody ateistické výchovy ve Zbiroze z 12. března 1968 vyslovuje své zadostiučinění s tím, že farář Rudolf již na místě nepůsobí: „Situace se zlepšila po odchodu faráře Rudolfa, který byl velmi aktivní a vyhledával příležitosti k působení na lidi mimo kostel.“¹⁵

Zmíněná zpráva svědčí o tom, jak se církevní politika zaměřila na použití různých prostředků a nátlaků na postupné udušení víry obyvatelstva: „Konkrétní ateistická výchova se provádí především ve škole mezi mládeží. Učitelský sbor tím jednak cílevědomě čelí

přihlašování dětí na náboženství a posiluje současně jejich světonázorový vývoj. Zde intenzivně spolupracuje a působí tudíž na rodiče i děti. Toto přímé působení je doplňováno rozvojem zájmové činnosti v kroužcích a ve složkách.“¹⁶

Ve vizích marxistů-leninistů se církevní památky měly stát prázdnými skořápkami umělecké a architektonické hodnoty. V zájmu uchování těchto hodnot režim upřednostňoval opravy kostelů a kaplí zapsaných ve státním seznamu nemovitých kulturních památek.¹⁷ Ale z důvodu omezení financí a kapacit podniků socialistického hospodářství opravy nemohly být provedeny dle plánu.

Do 60. let 20. století památky trpěly z důvodu dlouhodobého zanedbání údržby a oprav. Když rokycanský okresní církevní tajemník Jiří Fremr shrnul stav církevních památek, zjistil zbytečně rozsáhlé škody. Přiznal ve zprávě o církevně-politické situaci v okrese Rokycany ze 14. dubna 1965: „Opravy církevních objektů jsou postupně prováděny podle finančního krytí ZKNV. Je nutné podotknout, že je mnoho objektů, u kterých se oprava stala zbytečně nákladnou jenom z těch důvodů, že malá oprava nebyla včas uskutečněna.“¹⁸ I kostel Panny Marie Sněžné, dominanta města Rokycany, byl v 60. letech 20. století v žalostném stavu.¹⁹

Přitom státní správa striktně kontrolovala i údržbářské práce hrazené církví, ale ne z památkářského hlediska ale politického: práce musely být v té době schváleny příslušným odborem školství a kultury, vyřizování žádosti samozřejmě zabralo také svůj čas. Například administrátor farního kostela v Liblíně Josef Kokoška žádal na počátku října 1966 o povolení vymalování farního kostela v Liblíně, uváděl, že práce zaplatí řádové sestry. Vedoucí odboru školství a kultury ONV Rokycany Jan Brotánek vyhověl žádosti, ale až skoro o měsíc později.²⁰

Co se týče místní církevní hierarchie na počátku 60. let 20. století, sídlil arcibiskupský vikariátní úřad zastoupený vikářem P. Janem Koudelkou ve farním obvodu Hřešihlavy. V rokycanském obvodu tehdy sloužil P. Pavel Grimmig.²¹ Narodil se 22. 6. 1923 v Praze 7-Holešovicích,²² byl vysvěcen 1947. I Grimmig byl internován v roce 1950 v Želivě, ale v roce 1951 mu byl udělen souhlas k působení v duchovní správě. Po zatčení děkana P. Jaromíra Rýznera v roce 1950 a odvedení P. Rudolfa Kurka na vojnu na konci roku 1951, se stal farářem v Rokycanech.²³ P. Grimmig se snažil o opravy děkanského kostela a k jeho zásluhám patří zajištění oprav kaple Navštívení Panny Marie na Vršicku v roce 1962.²⁴ V roce 1963 byl Grimmig nucen pronajmout 6 místností, kůlničku, záchod na dvoře a část sklepa děkanského úřadu odboru pro vnitřní věci Okresního národního výboru Rokycany pro okresní archiv, který sídlil na děkanství do roku 1992.²⁵

10 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976. Situační zpráva církevně-politické situace v okrese Rokycany za rok 1959 ze 4. ledna 1960.

11 Tamtéž.

12 Tamtéž, průzkum církevních obřadů o vánočních svátcích ve více obcích v okrese, b. d. (odpověď na dopis ze dne 19. 12. 1961).

13 Tamtéž, zpráva o církevně-politické situaci za první pololetí 1961 ze 4. 7. 1961.

14 Tamtéž, situační zpráva církevně-politické situace v okrese Rokycany za rok 1959 ze 4. ledna 1960.

15 Tamtéž, zpráva o ověřování metody ateistické výchovy ve Zbiroze inspektora pro kulturu a církevního tajemníka ONV z 12. 3. 1968.

16 Tamtéž.

17 Tamtéž, zpráva o splnění usnesení rady ONV č. 203/74 – 16. 8. 1974.

18 Tamtéž, zpráva o církevně-politické situaci v okrese Rokycany ze 14. dubna 1965.

19 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis P. Grimmiga církevnímu odboru při krajskému národnímu výboru z 12. září 1961, srov. tamtéž, žádost P. Grimmiga ze 17. 4. 1964.

20 Tamtéž, dopis administrátora farnosti v Liblíně z 5. 10. 1966; a SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis vedoucí odboru školství a kultury při ONV Rokycany administrátorovi P. Josefovi Kokoškovi z 3. 11. 1966.

21 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976. Návrh farních obvodů a jejich obsazení z 19. 12. 1961.

22 Městská část Praha 1, úřad městské části, odbor matrik, oddělení matrik, matrika narozených, f. ú. Cyrila a Metoděje, sv. XX, str. 189.

23 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 260, 261 a 262.

24 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 263.

25 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 263, srov. SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, Nájemní smlouva ze 7. 10. 1963.

Na základě dochovaných zdrojů se pokusíme o náčrt chronologického vývoje oprav za období působení P. Pavla Grimmiga a později P. Jaromíra Rýznera.

Z 50. let 20. století nebyly nalezeny doklady vztahující se k údržbě a opravám památek. Prvním vypovídajícím dokumentem je dopis ze 12. září 1961 adresovaný církevnímu odboru při Krajském národním výboru v Plzni, ve kterém P. Grimmig upozorňuje na havarijní stav kostela Panny Marie Sněžné. Do krovu kostela zatékalo a následně se poškodily římsy na dvou místech. Omítky římsy na věži byly také ve velice špatném stavu, jejich úlomky odpadávaly. Silný vítr utrhl plechy z římsy věže kostela, části plechu visely z věže a hrozilo akutní nebezpečí zřícení. Z dopisu vyčteme, že se Grimmig snažil zařadit finance na opravy do rozpočtu u vikáře Koudelky. Vikář odmítl začlenit opravu střechy a říms kostela do plánu na následující rok, neboť plánované finance měly sloužit k opravě farní budovy v Rokycanech. Z tohoto důvodu Grimmig upozorňuje krajskou autoritu na neodkladné zabezpečení narušené římsy a opravu střechy na příslušných místech a výměnu uvolněných a zkorodovaných okapových žlabů. Stejnopisy dopisu byly zaslány okresnímu církevnímu tajemníkovi, MěNV v Rokycanech a kapitulní konzistoři v Praze.²⁶

Grimmig objednal opravu u Okresního stavebního podniku (OSP). 5. října 1961 sdělil, že termín zahájení práce závisí na uvolnění kapacity pokrývačů.²⁷

10. října 1961 okresní církevní tajemník Alois Lisý přidělil na opravu střechy kostela Panny Marie Sněžné 30 000 Kčs dle seznamu prací, kterým byly přiděleny příspěvky na údržbu církevních objektů během roku 1962. Tajemník v dokumentu poznamenal: „Při provádění jednotlivých oprav církevních objektů doporučujeme využít svépomoci věřících.“ Byl si zřejmě vědom, že stavební podniky nebudou mít volné kapacity.²⁸

Okresní stavební podnik sestavil rozpočet na pokrývačské, tesářské a klempířské práce na děkanském kostele a na faře. Dokument není datován, končí prohlášením: „Okresní stavební podnik potvrzuje, že požadované práce na rok 1962 hodláme převzít do výrobního programu.“²⁹

Během roku 1962 se ale s velkou pravděpodobností neprovedly žádné opravy na děkanském kostele. V prosinci 1962 církevní tajemník Václav Komorouš přidělil příspěvek na totožné opravy z rozpočtu roku 1963 s navýšením na 40 000 Kčs.³⁰

V roce 1963 Západočeské energetické závody sdělily odboru školství a kultury při ONV, že přívod elektrické energie na faře a v děkanském kostele v Rokycanech již nevyhovuje platným bezpečnostním předpisům.³¹ Oprava byla zaplacená z neúplně vyčerpaného příspěvku na opravu kostelíka Navštívení Panny Marie na kalvárii v Radnicích.³²

Konkrétní zprávy o provedení prací z období 1961–1963 však chybí, je ale dochován dopis ze 17. dubna 1964. P. Grimmig v něm žádá církevního tajemníka při ONV o povolení nákupu měděného plechu (4 m² o síle 0,6–0,8 mm) na opravu věžní římsy tak, aby mohl být instalován souběžně s plánovanými opravami okapů v druhém pololetí 1964. Tehdejší vedoucí odboru školství a kultury vyhověl žádosti, ale k obdržení měděných plechů bylo třeba požádat o výjimku o používání barevných kovů u plánovací komise při ONV. Vedoucí odboru školství a kultury doporučil kladné vyřízení u plánovací komise, protože bez oplechování římsy by dosud vykonané opravy přišly nazmar.³³

Citované dochované doklady znázorňují, jak se hlídalo použití tzv. strategických surovin v tehdejší době a jakým byrokratickým průtahům bylo třeba čelit, aby byla udělena zmiňovaná výjimka.

Práce na církevních objektech nadále ztěžoval nedostatek pracovní síly. Konkrétně to vyčteme ve zprávě církevně-politické situace z roku 1964 sepsané okresním tajemníkem Václavem Komorousem. Dovídáme se v ní, které církevní památky byly v roce 1964 opraveny, a které se opravit nepodařilo: kostelík/kalvárie v Radnicích za 68 000 Kčs a kostel v Mirošově za 6 000 Kčs. Tajemník uvedl, že oprava kostela v Hřešihlavičce nebyla z nedostatku stavebních kapacit provedena. K rozpočtu na opravy pro rok 1965 poznamenal, že ze schválených 200 000 Kčs nebude možné polovinu investovat: „Zbývajících 100 000 Kčs nepojal plánovací odbor ONV Rokycany do stavební kapacity OSP Rokycany, protože se získáním potřebné stavební kapacity jsou vážné potíže a v současné době věc není vyřešena.“³⁴

V roce 1965 opravy na střeše kostela Panny Marie Sněžné v Rokycanech pokračovaly v menším měřítku. 27. září 1965 Krajský národní výbor v Plzni vyhověl žádosti rokycanského farního úřadu řádně doporučené odborem školství a kultury při ONV Rokycany a uvolnil 7 500 Kčs z rozpočtu na opravy pro rok 1965 jako státní příspěvek určený na opravu střechy děkanského kostela v Rokycanech.³⁵

21. října 1965 vedoucí odboru školství a kultury přeposlal fakturu za opravy střechy děkanského kostela a za opravy hřbitovního kostela v Mýtě Západočeskému krajskému národnímu výboru v Plzni k proplacení.³⁶

Oplechování římsy věže děkanského kostela bylo provedeno také ještě v roce 1965 za 1 598 Kčs. Faktura byla zaslána západočeskému KNV k proplacení 17. prosince 1965.³⁷

V perspektivním plánu oprav církevních objektů na léta 1966–1970 odboru školství a kultury ONV bylo zařazené dokončení opravy střech a omítek kostela Panny Marie Sněžné a také opravy omítek a okapů na farní budově na rok 1966. Byl přiznán státní příspěvek ve výši 50 000 Kčs.³⁸ Bylo však obtížné sehnat podnik, který by práce v Rokycanech provedl. K začátku března vikariátní úřad žádal o prodloužení termínů, aby rezervované

26 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis P. Grimmiga církevnímu odboru při krajskému národnímu výboru ze 12. září 1961.

27 Tamtéž, dopis okresního stavebního podniku z 5. října 1961 odboru školství a kultury při ONV.

28 Tamtéž, dopis o rozdělení příspěvků na údržbu církevních objektů okresního tajemníka pro věci církevní z 10. října 1961 krajskému národnímu výboru.

29 Tamtéž, rozpočet Okresního stavebního podniku za práci pokrývačů a klempířů na budovách děkanského kostela a děkanského úřadu v Rokycanech.

30 Tamtéž, rozpis rozpočtu na rok 1963 odboru školství a kultury z 22. 12. 1962.

31 Tamtéž, dopis Západočeských energetických závodů ONV odboru školství z 25. 3. 1963.

32 Tamtéž, dopis odboru pro školství a kulturu při ONV Rokycany z 20. 12. 1963 krajskému národnímu výboru, odboru školství a kultury církevní oddělení.

33 Tamtéž, žádost a doprovodný dopis P. Grimmiga z 17. 4. 1964, srov. tamtéž, dopis vedoucího odboru pro školství a kulturu plánovací komisi ONV o přidělu měděného plechu ze 4. 5. 1964.

34 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976, Zpráva o církevně-politické situaci v okrese z 22. 10. 1964.

35 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis vedoucího odboru školství a kultury při ONV Rokycany pro ZKNV z 9. 9. 1965, srov. tamtéž, dopis Krajského národního výboru v Plzni, odboru školství a kultury farnímu úřadu v Rokycanech z 27. 9. 1965.

36 Tamtéž, dopis vedoucího odboru školství a kultury při ONV Rokycany pro ZKNV z 21. 10. 1965.

37 Tamtéž, dopis ze 17. 12. 1965 Krajskému národnímu výboru v Plzni, odboru školství a kultury církevní oddělení.

38 Tamtéž, Perspektivní plán oprav církevních objektů na léta 1966–1970 z 20. 4. 1965, srov. tamtéž, dopis vedoucího odboru školství a kultury při ZKNV pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany z 20. 12. 1966.

částky mohly být zainvestovány.³⁹ Komunální služby Mýto přijaly objednávku P. Grimmiga až 18. dubna 1966.⁴⁰

Během roku 1966 se musel Grimmig zabývat ještě přívodem proudu do kostela. Na počátku června žádal o příspěvek na opravu ve výši 6 000 Kčs, ZKNV vyhovělo 21. června 1966.⁴¹

P. Grimmig se obrátil dopisem z 12. července 1966 na Krajské středisko památkové péče a ochrany přírody v Plzni (KSSPPOP), kde upozorňuje na špatný stav bleskosvodů na kostele a budově fary, jelikož blesky dvakrát poškodily stavbu a elektroinstalaci. Protože Okresní stavební podnik na objednávku revize nereagoval, dal záležitost na vědomí KSSPPOP s prosbou, aby jejich žádost u OSP podporovaly.⁴²

28. července 1966 OSP sdělil, v jaké omezené míře jsou schopni revize a opravy provést a uvedl termín 6. srpna 1966.⁴³

Ke konci října 1966 P. Grimmig podal na ZKNV žádost o příspěvek 8 000 Kč na opravu podlah v sakristii kostela Panny Marie Sněžné. V žádosti vysvětluje, že podlaha je nakažená houbou, která ohrožuje cenné textilie v ní uložené. Dodává, že oprava by mohla být ještě tohoto roku zrealizovaná Komunálním podnikem Mýto, který provedl také práce na faře a na kostele.⁴⁴ Zasláním žádosti na ZKNV porušil běžný postup, podle kterého bylo třeba předložit žádost napřed místnímu církevnímu tajemníkovi ke schválení. Grimmig obešel církevního tajemníka ještě jednou, když 9. listopadu 1966 zažádal o zvýšení státního příspěvku pro opravy na faře a na děkanském kostele.⁴⁵ Nastal administrativní zmatek. Výsledkem toho bylo neschválené překročení rozpočtu při opravách budov o 13 664 Kčs v říjnu, v prosinci Grimmig zaslal ještě faktury na 20 515 Kč.⁴⁶ ZKNV přeposlal rokycanskému církevnímu tajemníkovi Grimmigovu žádost o příspěvek na opravu sakristie, kterou neschválil.⁴⁷

Státním příspěvkem z roku 1966 nekryté faktury za opravy na faře a děkanském kostele v Rokycanech byly proplaceny ZKNV v prvním čtvrtletí 1967 z rozpočtu toho roku.⁴⁸

Tyto opravy byly ale omezené a kostel Panny Marie Sněžné se nacházel pořád v havarijním stavu, jak potvrzují zdroje z následujících let.

Církev několik let usilovala o návrat Jaromíra Rýznera do Rokycan.⁴⁹ V roce 1968 se P. Jaromír Rýzner stal opět děkanem poté, co mu byl vrácen státní souhlas vykonávat duchovní činnost. Tento duchovní se s velkým nasazením a obětavostí zasloužil o farnost a opravy spravovaných církevních objektů jako byl kostel Panny Marie Sněžné, budova děkanství, kostel Nejsvětější Trojice v Rokycanech, kaple Navštívení Panny Marie na Vršíčku, kostel Nanebevzetí Panny Marie a farní budova v Oseku, kostel sv. Bartoloměje ve Volduchách. Jeho vytrvalost a píle, se kterou věnoval péči budovám v pochmurných letech normalizace, si zaslouží nejvyšší úctu a obdiv.

Jaromír Rýzner

se narodil 29. 1. 1914 v Boskovicích na Moravě,⁵⁰ byl posledním děkanem ustanoveným právě patronem kostela, kterým bylo město Rokycany, 1. května 1947.⁵¹

Po únorovém převratu brzy pocítil tlak režimu jak děkan Rýzner, tak i jeho kaplan Rudolf Kurek, který se dostal do konfliktu s tehdejší inspektorem školy, Václavem Vodákem.⁵²

Ve spisech v Archivu bezpečnostních složek se dochovalo několik dokumentů týkajících se Jaromíra Rýznera, které nám přibližují jeho stanoviska k režimu a peripetie, které zažil jako kněz v nemilosti tohoto režimu. Mezi nimi se nachází nedatovaný spis, který dle obsahu byl napsán po 25. 5. 1950 (je zde zmíněn Rýznerův dopis tohoto data) a před jeho zatčením. Ve spisu je Rýzner označen jako politicky nespolehlivý, loajální k církevní hierarchii a „vřelý stoupenec západních mocností“. Autor spisu zmiňuje, že děkan neuposlechl zákaz čtení pastýřských listů a káže při mši svaté proti tzv. lidové demokratickému zřízení.⁵³ Takové poznatky později vedly k jeho zatčení StB v roce 1950 při dovolené v Mariánských Lázních.⁵⁴ Farnost převzal na chvíli Rudolf Kurek, než byl 1. 12. 1951 povolán do vojenské služby a skončil jako jiné nespolehlivé osoby v PTP.⁵⁵ Rýznerovi bylo mimo jiné vyčítáno, že neodevzdal včas onen soupis majetku farnosti, který ve skutečnosti poslal, ale přes arcibiskupskou konzistoř. Po zadržení byl vězněn bez rozsudku soudu v internačních táborech v Želivě a v Hájku u Kladna.⁵⁶ V roce 1953 byl odsouzen v procesu, který se správným soudním líčením neměl nic společného, k 18 měsícům vazby a duchovní činnost mu byla zakázána doživotně.⁵⁷ S amnestií při nástupu prezidenta Zápotockého mu byl trest zkrácen, ale zákaz činnosti zrušen nebyl. Rýzner se nesměl vrátit ani do Rokycan, ani

39 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976. Dopis vedoucího odboru školství a kultury při ZKNV pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany z 3. 3. 1966.

40 Tamtéž, dopis zástupce vedoucího odboru školství a kultury při ZKNV pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany z 15. 5. 1966, srov. tamtéž, objednávka P. Grimmiga pro Komunální služby Mýto z 18. 4. 1966.

41 Tamtéž, dopis ZKNV děkanskému úřadu v Rokycanech z 21. 6. 1966.

42 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010. dopis P. Grimmiga z 12. 7. 1966.

43 Tamtéž, dopis Okresního stavebního podniku děkanskému úřadu v Rokycanech z 28. 7. 1966.

44 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, žádost P. Grimmiga podána na ZKNV odbor školství a kultury z 21. 10. 1966, srov. dopis P. Grimmiga odboru školství a kultury při ONV Rokycany z 2. 1. 1967.

45 Tamtéž, dopis zastupující vedoucího odboru školství a kultury při ONV Rokycany pro ZKNV odbor školství a kultury z 28. 12. 1966.

46 Tamtéž, dopis vedoucího odboru školství a kultury při ZKNV pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany.

47 Tamtéž, dopis vedoucího odboru školství a kultury při ZKNV pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany z 24. 10. 1966, srov. SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis zastupující vedoucího odboru školství a kultury při ONV Rokycany pro ZKNV odbor školství a kultury z 28. 12. 1966.

48 Tamtéž, dopis vedoucího odboru školství a kultury při ZKNV pro římskokatolický děkanský úřad v Rokycanech z 21. 2. 1967.

49 Tamtéž, Zpráva o situaci na církevním úseku v okrese Rokycany, b. d., období 1968/1969.

50 Moravský zemský archiv v Brně, Kniha narozených a pokřtěných Boskovice 1907–1916, kniha 179, s. 281 (online), <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/10895?image=216000010-000253-003368-000000-000179-000000-VR-B08265-01430.jp2>. (11. 8. 2021).

51 HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 30–31, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 258.

52 HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 31–33, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 260.

53 Archiv bezpečnostních složek, fond archivních svazků a vyšetřovacích, OB-175 HK, pořadové číslo 156, list 309.

54 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 261.

55 Tamtéž, s. 260.

56 Tamtéž, s. 261.

57 Tamtéž, s. 262.

k rodině na Moravu. Byl nucen najít si dělnické zaměstnání v Libereckém kraji. Měl nemalé potíže sehnat si práci, také s ubytováním byly problémy, to nutilo kněze opakovaně ke změně zaměstnání. StB totiž vymáhala z majitelů nemovitostí, kde Rýzner pobýval, informace o tom, co Rýzner dělá a s kým se stýká, což vedlo k tomu, že mnozí se raději zbavili nepohodlného nájemníka.⁵⁸

Další spisy v Archivu bezpečnostních složek pocházejí z let 1960–1961, kdy se Rýznerovi podařilo odstěhovat z Ústí nad Labem do Pardubic. V Ústí pracoval ve skladu Sdružení pro odbyt dehtových barviv. V Rybitví nedaleko Pardubic nastoupil do Východočeských chemických závodů n. p. (VCHZ) do oddělení koloristiky jako dělník ve skladu. Spisy redigovali důstojníci bezpečnosti na základě hlášení podávaných informátory z pracoviště i ze soukromé sféry Jaromíra Rýznera a obsahují detaily o Rýznerových kontaktech s dalšími kněžími se zákazem činnosti. Ze spisů chápeme, že záležitost byla předána Krajské správě Ministerstva vnitra v Hradci Králové a dále sledována Okresním oddělením Ministerstva vnitra v Pardubicích.⁵⁹

Jaromír Rýzner se směl vrátit do úřadu v Rokycanech až v roce 1968.⁶⁰ Z období, ve kterém pobýval v Pardubicích a po návratu Jaromíra Rýznera ke své církevní funkci v Rokycanech, se spisy StB zřejmě nedochovaly.

V dokumentech uchovaných na římskokatolické farnosti v Rokycanech se nachází přehledy příjmů a výdajů za opravy kostela Panny Marie Sněžné, děkanství v Rokycanech, kaple Navštívení Panny Marie na Vršíčku, kostela Nejsvětější Trojice v Rokycanech, kostela Nanebevzetí Panny Marie a farní budovy v Oseku, kostela sv. Bartoloměje ve Volduchách⁶¹ a účetní doklady z 80. let 20. století. Dohromady s archivními prameny je možné vysledovat činnost Jaromíra Rýznera, co se týče údržby a opravy památek a budov děkanství.

Rýzner se snažil získat státní příspěvky pro opravy svých objektů. Vypracoval roční rozpočty s částkami na různé opravy a údržbářské práce a napsal příslušné žádosti o státní příspěvky. Musel ale sám poznat, že kapacity podniků socialistického hospodářství nepostačují k provedení požadovaných prací a státní příspěvky se nemohou proinvestovat. To se ukázalo hlavně při pokusu zařídit generální opravu střech a omítek kostela Panny Marie Sněžné. Občas se mu podařilo získat materiál za peníze ze státních příspěvků. Dokázal zajistit poměrně velký počet tzv. brigádníků, kteří vykonávali údržbu a opravy. S nimi Rýzner uzavřel dohody o provedení práce mimo pracovní poměr a zaplatil je z tzv. mimořádného hospodářství, které sloužilo pro údržbu a opravy a bylo převážně financováno z darů.

Od jednoho z brigádníků, zámečnicka, uměleckého kováře a horolezce Jiřího Štrunce ze Smědčic se podařilo získat dokumenty a svědectví o pracích, které vykonali na památkách.

Obr. 1 – Děkan Jaromír Rýzner (1914–1998), snímek z konce sedmdesátých let 20. století.
Ze sbírek MHB inv. č. 045001/2.

Jiří Štrunc

se narodil 4. 10. 1952, otec původem z Domažlicka byl železničářem a obhospodařoval s manželkou ve Smědčicích malou usedlost (4 hektary). Jiří byl druhým, nečekaným synem. Matce již tehdy bylo 39 let. Otec neměl příliš velkou radost z nových rodičovských povinností, což zastínilo vztah otce se synem. Mladý Jiří nesplnil otcovo očekávání a nestal se železničním zřízencem tak jako jeho starší bratr, který následoval otce v jeho profesní dráze. Jiří se vyučil zámečníkem ve Škodovce. Při vojenské službě byl zařazen jako psovod k pohraniční stráž.

Po absolvování branné povinnosti se vrátil k práci do Škodovky. Tam se mu podařilo přestoupit k závodním hasičům. Úspěšně praktikoval hasičský sport. Hasiči sloužili vždy čtyřadvaceti hodinové směny a následně měli dva dny volno, což příslušníci sboru využívali k vyřízení jiných prací. U hasičů se Štrunc seznámil s kolegou, který natíral a opravoval kostelní věže a domy a začal s ním pracovat ve výškách. Později Štrunc spolupracoval se Zdeňkem Vokounem z Křimic.

První akce na Rokycansku prováděli na kapli na Vršíčku, kde byla poškozena krytina a krov věže, následoval kostel Nejsvětější Trojice a ještě kostely v Mešně, v Holoubkově a ve Zbiroze.⁶²

58 HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 32, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, *Kronika rokycanské fary*, s. 262.

59 Archiv bezpečnostních složek, fond archivních svazků a vyšetřovacích, OB-175 HK, pořadové číslo 156, list 310, 323, 312, 313, 319.

60 HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 32, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, *Kronika rokycanské fary*, s. 262.

61 Římskokatolická farnost Rokycany, strojopisy, přehled výdajů a příjmů za opravy nemovitostí (vikariátu) 1969–1979, neevidované.

62 Svědectví Jiřího Štrunce z 8. 8. 2015.

Investoři, jako byli církevní administrátoři, běžně nemohli financovat generální opravy staveb a postavit k tomuto účelu lešení. Snažili se ale zajistit údržbu a opravy menšího rozsahu. Možnost provést práce ve výškách byla i tzv. horolezeckým způsobem. Štrunc a Vokoun se v této oblasti osvědčili a pracovali spolu na mnoha stavbách. Vyvinuli různá zařízení, která používali při práci na fasádách a střeších: pro opravy omítky na zvonici kostela Panny Marie Sněžné si zkonstruovali plošinu ke spuštění z ochozu. Pro práci na vrcholu jehlanů zvoníc zkonstruovali svorku, která se zaklíníla na místě a byla vybavena trubicemi, do kterých se mohly zasunout lešenářské trubky, a tak sestavit pracovní plošinu.⁶³

Dle vyprávění Jiřího Štrunce spadl jednou velký kus omítky z okolí ciferníku kostelních hodin na straně portálů, které vedou do ulice. Některé úlomky prorazily i střechu protějšího domu. Štrunc fasádu tehdy opravil cementovou omítkou a pletivem, protože jiné materiály nedržely.⁶⁴ Když v roce 2016 byla věž rozsáhle opravena, dotázaní dělníci potvrdili, že opravený úsek je patrný a stále ještě je v dobrém stavu.

Pro Jiřího Štrunce, který byl sám bez náboženského vyznání, byla renovace církevních památek součástí svěrázného životního stylu. Poznal mezi duchovními osobnosti, jako byl Jaromír Rýzner, které představovaly protipól k ideologii režimu. Štrunc také odmítl mocenské uspořádání komunistů, proto kontakty s duchovními a práce na památkách představovaly možnost vymknout se z ideologizovaného každodenního života. Mohl tak přispět k uchování památek a jeho pracovní síla nesloužila produktivitě socialismu ale opozici.

Prvním stavebním úpravám se děkan Rýzner věnoval v roce 1969. Bylo třeba kostel přizpůsobit změnám v liturgii určené druhým vatikánským koncilům (1962–1965). Rýzner zřídil oltářní stůl a ambon – pult pro četby z písma a kázání. U oltářního stolu mohl kněz celebrovat mše čelem k věřícím tak, jak bylo koncilům určeno. Tohoto roku byly také elektrifikovány zvony.⁶⁵

Mezi přehledy příjmů a výdajů uchovaných na faře v Rokycanech je k roku 1969 zaznamenána koupě zvonu sv. Josefa za 10 600 Kčs. Zvon byl vysvěcen biskupem Matouškem při biřmování 26. 10. 1969.⁶⁶

Další drobné blíže nespecifikované zednické práce na kostele Panny Marie Sněžné byly dle dochovaných dokladů provedeny na přelomu roku 1970/1971. Opravy byly financovány mimořádným příspěvkem ONV Rokycany ve výši 2 800 Kčs z 23. prosince 1970. V roce 1971 byly opraveny zpodělnice, elektrifikován umíráček a upravena předsíň.⁶⁷

Obr. 2 – Svorka, která se připevnila k vrcholu věže. Do bočních trubic bylo možné zasunout lešenářské trubky a sestavit tak pracovní plošinu. Foto Jan Lehner.

Obr. 3 – Schématický náčrt Jiřího Štrunce ilustrující použití svorky. Foto Jan Lehner.

Ke konci listopadu 1972 děkan Rýzner sestavil ještě plán drobných oprav pro kapli na Vršíčku, budovu děkanství v Rokycanech a farní úřad v Oseku k realizaci před koncem roku tak, aby se využilo nevyčerpané částky státního příspěvku na drobné opravy církevních budov na rok 1972. Dodává, že v případě finančního přebytku po realizaci prací, by nakoupil materiál na opravu střech na děkanském kostele a na kapli na Vršíčku.⁶⁸

63 Svědectví Jiřího Štrunce z 19. 5. 2021.

64 Svědectví Jiřího Štrunce z 8. 8. 2015.

65 HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 18, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, *Kronika rokycanské fary*, s. 267.

66 Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, *přehled výdajů a příjmů za kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech 1969–1977*, neevidované, srov. HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 15.

67 SOKA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis Děkana Rýznera pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany z 14. 4. 1971. srov. Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, *přehled výdajů a příjmů za kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech 1969–1977*, neevidované.

68 SOKA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976. Dopis děkana Rýznera pro odbor školství a kultury při ONV Rokycany z 26. 11. 1972.

10. září 1973 děkan Rýzner prodal domovní správu v Rokycanech parcelu č. 235 se stodolou o výměře 228 m² za 16 836,40 Kčs,⁶⁹ za obnos financoval v letech 1973 a 1974 rekonstrukce elektroinstalace v děkanském kostele s novými reflektory, instalace zesilovacího rozhlasového zařízení s mikrofony, reproduktory a byl zaveden telefon ze sakristie na kůr.⁷⁰

V březnu 1974 žádal děkan Rýzner v dopise ONV odbor pro věci církevní o finanční příspěvek na krytí výdajů nutných k vyhotovení plánů a rozpočtů na generální opravu, v té době již práce na plánech probíhaly.⁷¹

V roce 1974 MěNV projevil zájem, aby ciferníky na věži kostela Panny Marie Sněžné byly opravené a nabízely podporu. Děkan Rýzner sděluje v dopise KSSPPOP z 11. června 1974 možnosti jakým způsobem provést opravy. Podle dopisu církevní tajemník při ONV doporučil provedení nátěru ciferníků na místě horolezci z Hrádku u Rokycan. Alpinisté měli údajně zkušenosti s takovými pracemi. Děkan Rýzner pochybuje, že práce může být tímto způsobem kvalitně a konformně provedena vzhledem k požadavkům památkové péče. K nátěru by bylo použito černé syntetické barvy a na číslice žluté nikoliv zlaté jako původně. Rýzner věc konzultoval s KSSPPOP, protože práce by musela být objednaná děkanským úřadem a tím by nesl za zásah také zodpovědnost. P. Rýzner sděluje, že nátěr by bylo lépe provést na demontovaných cifernících při generální opravě kostela. Navrhuje eventuálně nahradit kovové ciferníky skleněnými, které by mohly být osvětleny.⁷²

Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody reagovalo dopisem z 21. června 1974. Ředitelka střediska nedoporučila řešení nátěračských prací horolezci, zdůrazňuje nutnost obnovit nátěr číslic zlatou barvou a negativně se postavila k návrhu nahrazení původních ciferníků za skleněné. Upřesňuje, že celková obnova kostela byla zařazena do roku 1980, kdy věž bude obestavěna lešením a ciferníky při té příležitosti mohou být opraveny. Práce horolezeckým způsobem doporučuje pouze pro nátěry věže či střechy.⁷³

V roce 1975 byla provedena nová kategorizace památek, při které kostel Panny Marie Sněžné byl zařazen do I. kategorie nemovitých kulturních památek,⁷⁴ avšak jak další vývoj ukázal, přidělení přednostní pozice mezi památkami nemělo velký vliv. Oprava byla sice zahrnuta do „schválené koncepce na léta 1976–1980“ a tajemník pro věci církevní ONV Rokycany Miloslav Přecechtěl žádal v listopadu 1975 odbor výstavby a územního plánování ONV, aby zařadili opravu vnějšku kostela do plánu Okresního stavebního podniku,⁷⁵ ale i přes ujištění o zajištění finančních prostředků, byl vývoj mnohem problematičtější.

Objednané plány a návrhy rozpočtu generální opravy byly předloženy během roku 1975, jedna studie se zabývala opravami vnějšku kostela, druhá problémem nedostatečného odvodnění stavby.

V lednu 1975 byla dokončena Koncepce obnovy fasád a střech děkanského kostela v Rokycanech Státním ústavem pro rekonstrukce památkových měst a objektů (SURPMO).⁷⁶

Stručná studie zmiňuje problémy s vlhkostí stěn, které by měla nová kanalizace vyřešit. Na střeše bylo nutné přeložit tašky a časově vyměnit krov hlavně v severní části lodi.⁷⁷

Klempířské práce se doporučují provést měděným plechem, není však poznamenáno, na kterých místech jsou zásahy klempířů nutné. Dle předchozích zmíněných oprav měly být v té době již opraveny plechy na římsách věže a také okapy nebo ta část obnovená v letech 1964–1965. Ve zprávě se doporučuje konzervovat vratové výplně gotického portálu.

Hrubý odhad nákladů se vyšplhal do výše 1 672 000 Kčs. Měl pokrýt celkovou rekonstrukci exteriérů s obnovou omítek na celém kostele, dále opravu říms, kamenické práce na ochozu věže a opěráků presbyteria, celkovou obnovu pálené krytiny střech kostela a instalace nové měděné krytiny věže a ochozu kostela, žlabů, svodů, kotlíků, pozlacení na cifernících hodin a hrotů na věžích, obnovy hromosvodu a zřízení kanalizace k odvedení dešťových vod.⁷⁸

Studie odvodnění byla dokončena v březnu 1975.⁷⁹ Rýzner ji zaplatil částkou 1 500 Kčs z peněz z prodeje nemovitostí.⁸⁰ Studie konstatuje, že vlhkost se škodlivě projevila na severní zdi lodi, kde omítka byla značně narušena. Také se zjistilo, že zatěká do krypty. Jako příčina vlhkosti zdíva na severní straně byla označena dešťová voda ze střechy kostela vytékající volnými vývody na terén kolem obvodního zdíva. Na skoro vodorovném terénu voda stékala pod základy kostela. Na jižní straně vývody ústily na svahovitější terén, na straně východní vody skončily v šachtě vybudované během rekonstrukce hradební zdi v letech 1973 a 1974.⁸¹ K vyřešení nepříznivé situace severní zdi lodi studie navrhuje odvodnit kostel zřízením nové kanalizace a připojit ji na již existující ve Smetanově ulici a dále zbudovat nové šachty a dešťové svody. Následně doporučuje konzervaci provlhlého zdíva. K větrání krypty studie se přiklání k vybourání nového větracího otvoru. Na jižní straně měla být ponechána stávající dlažba, po které tekla dešťová voda ze svodů, ovšem upravená tak, aby nepropouštěla tolik vody. Nová šachta a kanalizace měly vést vodu k tehdejšímu mlýnskému náhonu pod schodištěm mezi kostelem a domem čp. 135. K tomuto účelu studie počítala s vedením kanalizace pod schody, což vyžadovalo vybourat schody vedoucí z náměstí dolů k náhonu a jejich následnou obnovu. Celkové náklady obnášely 130 000 Kčs.⁸²

V září 1975 Rýzner požádal na rok 1976 o finanční podporu na odvodnění severní zdi lodi. Děkan Rýzner považoval za vhodné provést tyto práce v období, kdy měla probíhat generální oprava přilehlého Muzea Dr. Bohuslava Horáka. V žádosti líčí, že vyžadovanou částku 20 000 Kčs odhadl sám, protože na rozpočtové

69 SOkA Rokycany, fond Okresní podnik bytového hospodářství Rokycany. Notářský zápis z 10. 9. 1971. SKM_C30821012912260, s. 3.

70 HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 18.

71 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976. Dopis děkana Rýznera ONV odboru pro věci církevní z 10. 3. 1974.

72 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010. Dopis J. Rýznera KSSPPOP z 11. 6. 1974.

73 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis KSSPPOP z 21. 6. 1974 Děkanskému úřadu v Rokycanech, srov. Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010.

74 Tamtéž, dopis KSSPPOP Děkanskému úřadu v Rokycanech, z 21. 6. 1974, srov. Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010, srov. SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis církevního tajemníka z 26. 1. 1976 pro plánovací odbor ONV.

75 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976, dopis tajemníka pro věci církevní pro odbor výstavby a ÚP při ONV Rokycany z 5. 11. 1976.

76 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, PPOP 037 - 4 169 23. Koncepce obnovy fasád a střech děkanského kostela v Rokycanech.

77 Tamtéž.

78 Tamtéž.

79 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, PPOP 037-4 169. Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech Studie odvodnění, průvodní zpráva z března 1975.

80 *Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, přehled výdajů a příjmů za kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech 1969–1977*, nevidované.

81 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, PPOP 037-4 169 19. Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech, Studie odvodnění, průvodní zpráva z března 1975.

82 Tamtéž.

dokumentaci se ještě pracuje.⁸³ Konkrétní informace o provedení odvodnění nalezeny nebyly. Dle dopisu na KSSPPOP z roku 1987 Rýzner naplánoval tehdy povrchové odvodnění ukončit.⁸⁴

V říjnu 1975 děkan Rýzner v dopise tajemníkovi pro věci církevní při ONV Rokycany a vikáři opět upozorňuje na nutnost generální opravy kostela Panny Marie Sněžné. Poznámává, že již od roku 1969 připomíná tuto naléhavou situaci při rozdělování finančních prostředků. Tehdy však byly opravy opět odloženy na další pětiletku. Pro generální opravu se v té době připravovaly předchozí zmíněné studie částečně financované z rozpočtu církve. Z dopisu se dozvídáme, že při vikariátních konferencích okresní církevní tajemník přislíbil prostředky na opravy, částky byly také vloženy do rozpočtu: 100 000 Kčs pro rok 1973 a 250 000 na rok 1974.⁸⁵ Ovšem oproti předchozím slibům byla přidělená částka na rok 1973 následně škrtnutá a další požadavky na rok následující již nebyly uznány. Rýzner si stěžuje na havarijní stav kostelní věže, ze které padají kusy omítky ohrožující kolemjdoucí. Žádá, aby tato část kostela byla zařazena mezi havarijní případy, a tak došlo k upřednostnění opravy.⁸⁶ Dle líčení děkana Rýznera je patrné, že od roku 1961, kdy páter Grimmig upozornil na nebezpečí padajících kusů oplechování a zdíva, se stav věže moc nezlepšil. Tehdy od oznámení nutné opravy v září 1961 došlo k nápravě oplechování až v roce 1965. Kopie Rýznerova dopisu byla zaslána na Krajské středisko státní památkové péče a ochrany přírody Plzeň, které reagovalo dopisem pro církevního tajemníka při ONV Rokycany v listopadu 1975. Tehdejší prozatímní ředitel KSSPPOP žádal, aby tajemník zařadil projektovou přípravu opravy do plánu oprav na rok 1976, „[...] i s přihlédnutím na prezentaci péče socialistického státu o kulturní památky /objekt je umístěn na náměstí okresního města/[...]“.⁸⁷

MěNV Rokycany odbor výstavby uznal rozhodnutím z 12. ledna 1976, že kostel je v havarijním stavu. A ukládá majiteli, tj. církvi provést opravu.⁸⁸ 15. ledna 1976 Rýzner žádal o provedení zabezpečovacích prací, jako bylo postavení ochranného lešení a nezbytné úpravy, Okresní stavební podnik.⁸⁹

26. ledna 1976 církevní tajemník Miloslav Přecechtěl vyrozuměl plánovací výbor ONV Rokycany o nutnosti celkové vnější opravy děkanského kostela v rámci koncepce dalšího rozvoje památkové péče. Zmiňuje jako prioritu již vyžádané zabezpečovací práce a následně opravy fasád a krytiny, které odbor výstavby MěNV uložil římskokatolické církvi a předložil studie oprav zpracované SURPMO. Tajemník dodává, že část nákladů musí být pokryto z rozpočtu ONV z let 1977–1980 a žádá, aby plánovací výbor zařadil práce do plánu Okresního stavebního podniku Rokycany ve zmíněném období.⁹⁰

15. března 1976 Rýzner podal u Okresního stavebního podniku objednávku na zabezpečovací práce.⁹¹ Financování těchto prací bylo zajištěno státním příspěvkem. Okresní stavební podnik však opravy neprovedl, přestože byl osobně a písemně upomínán.⁹²

OSP reagoval až 20. července 1976 požadavkem, aby Rýzner objednal zvlášť projekt ochranného lešení, protože oproti Rýznerovu očekávání, ten nebyl zahrnutý v objednávce. OSP informoval Rýznera o tom, že ochranné lešení není možné realizovat dříve než v září či říjnu toho roku.⁹³

Plánovací odbor ONV sdělil církevnímu tajemníkovi 9. března 1976, že Okresní stavební podnik není schopen generální opravy provést. Děkan Rýzner byl písemně informován 12. března 1976.⁹⁴

30. dubna 1976 Okresní stavební podnik napsal v dopise odboru školství a kultury při ONV Rokycany, že nedisponuje technickou výbavou k provedení prací, doporučuje se obrátit na OSP Plzeň-sever středisko pro památkovou péči. Tajemník pro věci církevní Přecechtěl vyrozuměl děkana Rýznera a doporučil projednat ještě s odborem výstavby MěNV jak zajistit stavbu, aby nemohlo dojít ke zranění osob padající omítkou.⁹⁵

V červnu 1976 však OSP Rokycany informoval děkana, že podnik může opravit omítky během roku 1977/1978 za podmínky, že P. Rýzner nechá postavit lešení kolem kostela. Rýzner neztrácel čas, nechal vyhotovit projekt a sehnal lešení k postavení alespoň kolem věže. Lešení chtěl nechat postavit ještě v roce 1976, pak by již nebylo nutné instalovat ono objednané ochranné lešení, a Rýzner zrušil objednávku u OSP.⁹⁶

3. srpna 1976 Rýzner objednal opravu kostela Panny Marie Sněžné u ONV Rokycany. Předložil zmíněnou Koncepti obnovy fasád a střech děkanského kostela v Rokycanech vypracovanou SURPMO.⁹⁷

10. září 1976 se konala schůze zástupců plánovacího a kulturního odboru při ONV s protějšky z OSP Rokycany a bylo dohodnuto, jak by mohla být oprava střech a fasád kostela uskutečněna Okresním stavebním podnikem Rokycany. Děkan Rýzner jako zástupce investora přítomný nebyl, přestože se vyžadovalo právě z jeho strany dodání zásadních subdodávek, na kterých byly opravné práce závislé. Rýzner měl zajistit lešení pro celý objekt s osobním a nákladním výtahem, dále štukatérské práce, kamenické práce na ochozu a opěráku presbyteria, práce truhlářů a pozlaccovačů, zajištění odkanalizování dešťových vod a popřípadě vzduchovou izolaci obvodu kostela. K tomu měl Rýzner obstarat zpracování prováděcí projektové dokumentace do září 1977, písemný doklad o zajištění financování stavby a povolení stavby. Dle plánu část lešení měla být postavena v těch místech, na kterých padající omítko ohrozila kolemjdoucí už v roce 1977. Celé lešení

83 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis děkana Rýznera tajemníkovi pro věci církevní z 2. 9. 1975.

84 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010. dopis J. Rýznera KSSPPOP z 12. 2. 1987.

85 Tamtéž, dopis děkana Rýznera tajemníkovi pro věci církevní při ONV Rokycany a vikáři z 5. 10. 1975, srov. SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976, rozpočet římskokatolické farnosti Rokycany 1974.

86 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – kostel Panny Marie Sněžné, spisy 1965–2010. dopis děkana Rýznera z 5. 10. 1975 tajemníkovi pro věci církevní při ONV Rokycany a vikáři.

87 Tamtéž, dopis ředitele KSSPPOP tajemníkovi pro věci církevní při ONV Rokycany z 10. 11. 1975.

88 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis odboru výstavby MěNV ř. k. Děkanskému úřadu v Rokycanech z 12. 1. 1976.

89 Tamtéž, dopis Jaromíra Rýznera pro Okresní stavební podnik Rokycany z 14. 9. 1976.

90 Tamtéž, dopis církevního tajemníka z 26. 1. 1976 pro plánovací odbor ONV.

91 Tamtéž, Objednávka Jaromíra Rýznera pro Okresní stavební podnik Rokycany z 15. 9. 1976.

92 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné, spisy 1965–2010. dopis děkana Rýznera pro Okresní stavební podnik ze 4. 4. 1978.

93 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis Jaromíra Rýznera pro Okresní stavební podnik Rokycany z 14. 9. 1976.

94 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976, dopis plánovacího odboru při ONV Rokycany odboru kultury při ONV Rokycany z 9. 3. 1976, srov. tamtéž, dopis tajemníka pro věci církevní pro ř. k. Farní úřad v Rokycanech z 12. 3. 1976.

95 Tamtéž, dopis Okresního stavebního podniku odboru školství a kultury při ONV Rokycany z 30. 4. 1976, srov. tamtéž, dopis církevního tajemníka Farnímu úřadu v Rokycanech z 15. 12. 1976.

96 Tamtéž, žádost Jaromíra Rýznera o přidělení finančních prostředků určená církevnímu tajemníkovi z 14. 9. 1976.

97 Tamtéž, zápis z projednání opravy kostela P. M. Sněžné v Rokycanech z 10. 9. 1976.

Obr. 4 – Zahradní domek čp. 41/III u děkanského rybníčku v roce 1963. Byl demolován na přelomu 70. a 80. let 20. století s ostatní výstavbou kolem rybníčku. Foto Jaroslav Bauer, ze sbírek MBH v Rokycanech, inv. č. 017406/7b.

mělo stát k 30. března 1978, práce se měly zahájit ve 2. čtvrtletí 1978, předpokládaný konec prací byl ve 3. čtvrtletí 1979.⁹⁸

Tímto novým termínem zahájení prací OSP byl zhacen Rýznervův plán postavit lešení kolem věže již v roce 1976. Stanovisko k navrženému řešení oprav z 10. září 1976 vysvětluje Rýznerv v žádosti o přiděl finančních prostředků pro církevního tajemníka ze 14. září 1976: kvůli nastalému opoždění zahájení prací se Rýznerv rozhodl obnovit objednávku ochranného lešení u OSP. Pochybuje, že může sehnat lešení s požadovanými výtahy bez toho, aby se obrátil na specializovaný podnik, což ale způsobí vícenáklady. Ještě bylo nutné pořídit projektovou dokumentaci. Rýznerv odhadoval nutnou částku na tyto nové náklady nejméně na 200 000 Kčs.⁹⁹ Rýznerv obnovil objednávku lešení a příslušného projektu u OSP Rokycany ihned 15. září 1976.¹⁰⁰

Prováděcí projektovou dokumentaci oprav děkanského kostela Panny Marie Sněžné objednal u Státního ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů 30. září 1976.¹⁰¹

Rýznerv toho roku pořídil ještě na náklady farnosti plynový ohřívač do kostela, který byl umístěn v sakristii.¹⁰²

V roce 1977 Rýznerv prodal děkanskou zahradu parcelní č. 193/1 a rybník č. 189 za 69 353,30 Kčs, aby mohl provést další nutné opravy.¹⁰³ Parcela č. 193/1 byla od roku 1958 pronajata Městskému národnímu výboru Rokycany a na pozemku zřízena školní mičurinská políčka.¹⁰⁴

V souvislosti se zmíněnými parcelami děkan Rýznerv navrhoval výměnu těchto pozemků za kapli Navštívení Panny Marie na Vršíčku a poustevnu čp. 54 v Litohlavech. Na kapli a poustevnu získal vlastnické právo MěNV Rokycany v roce 1952. Přitom tyto objekty, o které se staral bývalý patronátní úřad v Rokycanech, měly být v srpnu roku 1951 převedeny na církev, z tohoto důvodu děkanský úřad zajišťoval v následujících letech údržbu a opravy z velké části z vlastních prostředků a darů věřících. Rýznerv upozorňuje na nesrovnalost a navrhuje vyměnit kaple za parcely č. 193/1 a č. 189.¹⁰⁵ Státní orgány se stavěly k požadavkům odmítavě, ale přistoupily k dohodě o dočasném užívání kaple církví na 50 let od 21. 7. 1977 za podmínky, že děkanský úřad bude nadále zajišťovat údržbu a opravy. Záležitost kolem kaple a poustevny se

98 Tamtéž, zápis z projednání opravy kostela P. M. Sněžné v Rokycanech z 10. 9. 1976.

99 Tamtéž, žádost Jaromíra Rýznera o přidělení finančních prostředků církevnímu tajemníkovi z 14. 9. 1976.

100 Tamtéž, objednávka Jaromíra Rýznera pro Okresní stavební podnik Rokycany z 15. 9. 1976.

101 Tamtéž, dopis děkana Rýznera Státnímu ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů z 30. 9. 1976,

102 Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, přehled výdajů a příjmů za kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech 1969–1977, nevidované.

103 Tamtéž, srov. HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*, Rokycany: nákladem vlastním, 1991, s. 18, srov. Katastrální úřad pro Plzeňský kraj, Katastrální pracoviště Rokycany, pozemková kniha, knihovní vložka č. 740, knihovní vložka č. 441, knihovní vložka č. 2757, knihovní vložka č. 149, srov. SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1974–1990. Kupní smlouva 132/76.

104 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976, dopis církevního tajemníka krajské inženýrské organizaci ze 14. 10. 1976, srov. tamtéž, Opis pachtovní smlouvy parcely č. kat 193/I z 4. 10. 1976.

105 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1976–1990, dopis J. Rýznera pro MěNV z 10. 12. 1976.

Obr. 5 – Pohled na zahradní domek čp. 41/III přes rybník.
Foto: Jaroslav Bauer, ze sbírek MBH v Rokycanech, inv. č. 017406/8.

protáhla do roku 1978.¹⁰⁶ Smlouva o prodeji pozemku č. 193/1 a č. 189 byla zatím Apoštolskou administraturou schválena 24. března 1977.¹⁰⁷

O předání peněz bylo jednáno na ONV 18. května 1977. Zatím Rýzner objednal 30 q mletého nehašeného vápna, ze kterých 20 q bylo dodáno spotřebním družstvem Jednotou 19. května 1977.¹⁰⁸

Děkanství vlastnilo několik nemovitostí pod kostelem za hradbami: děkanský rybníček parcelní číslo 189, cestu č. 190, zahradu č. 193, stodoly číslo parcelní 234 a 235 a dům čp. 41/III p. č. 324. V roce 1958 byla parcela 193 rozdělena do 193/1 a 193/2. Zahrada 193/2, cesta č. 190, stodola číslo parcelní 234

a dům čp. 41 p. č. 324 byly koupeny Františkem a Boženou Svobodovými. Stodola p. č. 234 přešla ještě během roku 1958 do vlastnictví státu. Stodola č. 235 byla děkanstvím prodána Domovní správě v Rokycanech v roce 1973. Zahrada č. 193/1 a rybníček č. 189 byly prodány státu 29. března 1977.¹⁰⁹

Dle plánu z konce 70. let 20. století měla být na místě postavena nová základní devítiletá škola s osmnácti třídami, sportovištěm a plaveckým bazénem. Když se ukazovalo, že populační růst nebude tak strmý, aby bylo nutné novou školu postavit, na místě byl zrealizován panelový dům. Tato současná zástavba postrádá estetické i urbanistické hodnoty.¹¹⁰

Děkan Jaromír Rýzner musel žádat církevního tajemníka o povolení použití obnosu z prodeje nemovitostí na opravy kostela. Formálně se jednalo o převod částky z řádného do mimořádného hospodářství. Tajemník Přechetěl ve své odpovědi žádosti vyhověl.¹¹¹

Opravy se týkaly hlavně vnitřku a vyžádaly si práce malířů, kovářů, pokrývačů, truhlářů a zedníků. Součet mezd a cestovních nákladů činil 27 620 Kčs.¹¹²

Rýzner pořídil pro práce uvnitř lešení za 43 067 Kč. Mezi zakoupeným materiálem najdeme řezivo pro opravu lavic, zpodvědníků, stupínek a klekátek a ocel na mříž za vchodem do kostela,¹¹³ která byla zrealizovaná Františkem Michálkem z Kamenného Újezdu.¹¹⁴

106 Tamtéž, dopis MNV Rokycany Apoštolské administratuře v Praze z 31. 3. 1977, srov. tamtéž, opis dohody o dočasném užívání národního majetku, b. d., srov. tamtéž, souhrnná zpráva o situaci a stavu řešení dalšího vyživání kostela na Nanebevzetí P. M. na Vršicku církví římskokatolickou, b. d., srov. tamtéž, dopis tajemníka pro věci církevní při ONV Rokycany pro Sekretariát pro věci církevní na Ministerstvu kultury ČSSR z 27. 7. 1978.

107 SOKA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1974–1990, kupní smlouva č. 132/76 uzavřená 29. 3. 1977.

108 Římskokatolická farnost Rokycany, sešit *Oprava interiéru děkanského kostela*, 1977, nevidované, s. 1.

109 Katastrální úřad pro Plzeňský kraj, Katastrální pracoviště Rokycany, pozemková kniha, knihovní vložka č. 740, knihovní vložka č. 441, knihovní vložka č. 2757, knihovní vložka č. 149. SOKA Rokycany, fond Okresní podnik bytového hospodářství Rokycany. Notářský zápis z 10. 9. 1971, s. 3, srov. SOKA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1974–1990. Kupní smlouva 132/76.

110 BOREK, David, *Encyklopedie Rokycan, Pražské předměstí, Oblast pod kostelem, Děkanský rybníček a jeho okolí*, <http://encyklopedierokycan.sweb.cz/prazskepredmesti10.htm>. (26. 12. 2021).

111 SOKA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991, dopis Jaromíra Rýznera tajemníkovi pro věci církevní z 18. 5. 1977, srov. tamtéž, dopis tajemníka pro věci církevní římskokatolickému děkanskému úřadu z 25. 5. 1977.

112 Římskokatolická farnost Rokycany, *Oprava a malování děkanského kostela*, rukopisný soupis vydajů za materiál, nevidované.

113 Tamtéž.

114 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 267.

Obr. 6 – Pohled na děkanský rybníček, kostel, muzeum a děkanství, 1940. Parcela děkanské zahrady číslo parcelní 193/2 a rybníku č. 189 byly v roce 1977 prodány státu. Foto Bohuslav Bárta, ze sbírek MBH v Rokycanech inv. č. 010054/11.

Obr.7 – Pohled na kostel Panny Marie Sněžné a budovu muzea z děkanské zahrady, 1963.
Foto Jaroslav Bauer, ze sbírek MBH v Rokycanech, inv. č. 017406/7a.

Opravy v roce 1977 stály dohromady 101 207 Kčs. Většina byla financována z prodeje zmíněných nemovitostí celkem 69 353,30 Kčs, apoštolská administrace přispěla částkou 15 000 Kčs, věřící podporovali opravy dary ve výši 25 354,90 Kčs.¹¹⁵

V říjnu 1977 se Rýzner obrátil na KSSPPOP se žádostí o finanční podporu k zajištění předprojektové a projektové přípravy oprav kostela včetně památkového průzkumu. Náklady byly hrazeny státním příspěvkem o výši 7 112 Kčs.¹¹⁶

Zatímco Rýzner dokázal uskutečnit opravy interiéru, na exteriéru situace vážla, OSP nedodal ani objednané ochranné lešení.

Státní ústav památkové péče v dopisu pro ONV ze 4. ledna 1978 o výsledku prověrky „[...] plnění programu soustavné péče o vybrané památky [...]“ konstatuje trvalý havarijní stav na kostele Panny Marie Sněžné a trvá na tom, aby byla zhotovena co nejdříve alespoň ochranná konstrukce u vstupu kostela. OK ONV se měl vyjádřit, zda finance pro opravu za rok 1978 budou čerpány. Upozorňuje na nevýhodné rozhodnutí při jednání 10. září 1976 (citované výše), ve kterém se vyžaduje, aby děkanský úřad zajistil lešení a další subdodavatele, což není v jeho silách.¹¹⁷

Rýzner projednal 31. března 1978 situaci s Okresním stavebním podnikem a písemně shrnul výsledky jednání s cílem překonat stagnaci oprav: Okresní stavební podnik by měl sám uzavírat smlouvy se subdodavateli, farní úřad pouze napomáhá získat subdodavatele v rámci svých možností. Rozpočet k opravě pláště kostela zhotovený Státním ústavem pro rekonstrukce památkových měst a objektů v Praze byl Okresnímu stavebnímu podniku předán. Dále Rýzner konstatuje, že církevní tajemník prohlásil, že práce jsou finančně zabezpečené. Rýzner připomíná, že zabezpečovací práce byly objednány již na počátku roku 1976 a několikrát ústně a písemně urgovány. Vzhledem k tomu, že ochranné lešení se mělo zavrtat do zdiva dle projektu OSP, vyžadoval děkan Rýzner podrobný popis prací, aby mohl postupy projednat s Krajským střediskem památkové péče a ochrany přírody.¹¹⁸

V přehledu výdajů a příjmů fary za opravy nemovitosti na rok 1978 je zaznamenána částka 2 312 Kčs hrazená ze státního příspěvku za studie ochranné stříšky nad vchodem kostela. Během roku 1978 byla také oklepana omítka z věže. Tento zásah za 1 610 Kčs byl financován z darů věřících.¹¹⁹

V návrhu rozpočtu pro církev v okrese Rokycany na rok 1980 tajemník Přecechtěl přidělil na údržbu všech budov římskokatolické církve 1 550 000 Kčs,¹²⁰ jako v předchozím období se i v roce

115 Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, přehled výdajů a příjmů za kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech 1969–1977, nevidované, srov. SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991, přehled o provedených opravách objektů a nákladech v roce 1977.

116 NPÚ Plzeň, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010, dopis děkana Rýznera z 5. 10. 1977 pro KSSPPOP, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, strojopisy, přehled výdajů a příjmů za opravy nemovitosti (vikariátu) 1969–1979, nevidované.

117 NPÚ Plzeň, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010, dopis Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody Praha ze 4. 1. 1978 pro ONV Rokycany odbor kultury.

118 NPÚ Plzeň, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010, dopis děkana Rýznera Okresnímu stavebnímu podniku ze 4. 4. 1978.

119 Římskokatolická farnost Rokycany, strojopisy, přehled výdajů a příjmů za opravy nemovitosti (vikariátu) 1969–1979, nevidované.

120 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991. Návrh rozpočtu církvi v okrese Rokycany na rok 1980 z 20. února 1980.

1980 nepodařilo z nejruznějších důvodů z této částky čerpat na opravy děkanského kostela. O rekonstrukci exteriéru kostela Panny Marie Sněžné ani o instalaci ochranné konstrukce dle plánu zmíněných orgánů již nebyly nalezeny specifické doklady v prostudovaných archivních fondech, ani v archivu stavebního odboru ani v archivu odboru školství a kultury při MěÚ Rokycany.

Děkan Rýzner se musel také zabývat riziky nepříznivých následků způsobených nájemníky místností na věži. Ty byly od roku 1974 pronajaty radioklubu ČRA při Svazarmu. V roce 1981 skončila nájemní smlouva, děkan Rýzner v dopisu z 25. září 1981 sděluje, že nehodlá prodloužit smlouvu, jednak protože místnosti budou zapotřebí jako skladiště a dílny pro řemeslníky při generální opravě kostela, jednak zmiňuje rizika spojená s provozem radiostanice a chováním osob využívajících místnosti. Děkan podotýká, že antény rádií nebyly řádně uzemněny, k ohrožení přispěl narušený hromosvod na věži, na opravu kterého nebylo možné sehnat žádný podnik. V zimě se v místnostech topilo naftou, která byla na věži uskladněná a zvyšovala nebezpečí požáru. Rýzner si stěžoval, že postrádá informace, jestli se Svazarm stará o pravidelné vymetání komínu od kamen, stanovené smlouvou. Uživatelé používali starý záchod ve věži, odpadní potrubí bylo porušené a vodovodní potrubí do věže prasklo při mrazu a muselo být uzavřeno. Rýzner konstatuje, že předstíhání kostela tehdy byla pořád vlhká, což mohlo být spojeno s netěsným odpadem a se zmíněnou havárií vodovodu.¹²¹ O tomto se jednalo na svolané schůzi za účasti zainteresovaných stran,¹²² která vedla nakonec k obnovení smlouvy. V následujících letech děkan Rýzner obdržel pravidelně nájemné 600 Kč ročně od Svazarmu.¹²³

Obr. 8 – Za vchodem do kostela: základní část mříže byla vykonána Františkem Michálkem z Kamenného Újezdu v rámci oprav v roce 1977. Půlkruhová horní část byla doplněna Jiřím Štruncem a Zdenkem Vokounem v roce 1982. Foto Václav Marián.

121 SOKa Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1976–1990, dopis děkana Rýznera tajemníkovi pro věci církevní při ONV Rokycany z 25. 9. 1981.

122 Tamtéž, zápis z jednání u místopředsedy Okresního národního výboru v Rokycanech, konané dne 6. října 1981.

123 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 24. 11. 1983, 16. 11. 1984, 24. 11. 1986, 9. 1. 1989.

Děkan Rýzner organizoval další práce, které kryl z financí děkanství. V období 1981 a 1982 brigádníci Jiří Štrunc ze Smědčic a Zdeněk Vokoun z Křimic vyměnili měděné plechy u oken kostela a instalovali nové sítě.¹²⁴

Mezi listopadem 1981 a únorem 1982 byla Jiřím Štruncem a Zdenkem Vokounem zhotovená mříž, která uzavírala otvor u vstupu do kostelní lodi za hlavním vchodem v podobě půlkruhové výseče nad dosavadní mříží. K tomu 5. listopadu 1981 děkan Rýzner uzavřel dohodu o provedení práce mimo pracovní poměr, jak bylo běžným postupem pro tzv. brigádnické práce hrazené svépomocí.¹²⁵

Během osmdesátých let byly práce na střeších a exteriéru kostela provedeny převážně ze zdrojů děkanství, jak dokazují dochované účetní dokumenty fary z let 1983–1989. Jiné doklady nebyly nalezeny. Účetní dokumenty nejsou bohužel moc vypovídající, v určitých případech lze pouze spekulovat, jaké opravy byly provedené na základě nakoupeného materiálu a pracovních hodin zaplacených brigádníků. Výplatní doklady většinou nespecifikují, jaké práce byly vykonány. Identita některých brigádníků zůstane skrytá, protože zanechali na příjmových dokladech nečitelné podpisy.

V plánu oprav na rok 1983 Jaromír Rýzner zanesl do plánu prací pro kostel Panny Marie Sněžné instalace nových hromosvodů za 100 000 Kčs a měděné žlaby a svody za dalších 100 000 Kčs. Rýzner žádal o státní příspěvek 95 000 Kčs na opravu hromosvodů a na žlaby a svody 90 000.¹²⁶ Celkové náklady za plánované opravy na všech budovách činily 226 000 na rok 1983.¹²⁷ Jak je z ročních návrhů na rozpočet patrné, požadované částky nebyly zainvestované. V návrhu na rozpočet na rok 1985 skutečně vykazované výdaje za opravy v roce 1983 činily pouhých 39 546,57 Kčs.¹²⁸

Od roku 1984 Rýzner opakovaně zařazoval do rozpočtu na opravy pro následující rok částku 200 000 Kčs (250 000 Kč na rok 1989).¹²⁹ Žádané peníze obdržel, ale vykazované částky investované za každý rok byly mnohem nižší.¹³⁰ To znamená, že podniky socialistického hospodářství, které měly být zaplacený z části státního příspěvku, práce nepřijaly.

Tak mohly státní příspěvky sloužit pouze ke koupi materiálu, což Rýzner občas učinil. Vykazované opravy a údržbářské práce byly vykonané brigádníky a zaplacený z darů. Dle dokladu to byla, až na málo významné výjimky, jediná cesta, jak získat pracovní síly. Vedle takových brigádníků specializovaných na práce ve výškách jako Jiří Štrunc a Zdeněk Vokoun, Rýznerovi pomáhali i lidé z řad věřících: o jednom z nich, pokrývači Martinu Kyselovi, se podařilo zjistit, že byl vychován k pobožnosti silně věřící matkou původem ze Šumavy. Chodil na výuku náboženství a ministroval v kostele, v druhé polovině 80. let pracoval opakovaně na děkanském kostele.¹³¹

Rýzner skutečně dokázal nasbírat nemalé částky pro opravy od věřících v období let 1983–1989. Ale duchovní nemohli vybírat dary na opravy dle vlastního úsudku. Na sbírky za účelem oprav potřebovali souhlas církevního tajemníka, jak je patrné

124 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 267.

125 Sbírká MBH Rokycany, Dohoda o provedení práce mimo pracovní poměr mezi Děkanickým úřadem v Rokycanech zastoupené Jaromírem Rýznerem a Jiřím Štruncem a Zdenkem Vokounem, i. č. 064461.

126 SOKa Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991, plán oprav a údržby církevních objektů na rok 1983 z 3. 6. 1982.

127 SOKa Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991, rozpočet (návrh) farnosti Rokycany a Osek na rok 1984.

128 Tamtéž, rozpočet (návrh) farnosti Rokycany a Osek na rok 1985.

129 Tamtéž, rozpočet (návrh) farnosti Rokycany a Osek na rok 1985.

130 Tamtéž, rozpočet (návrh) farnosti Rokycany a Osek na rok 1985, 1986, 1987, 1988, 1989 1980.

131 Svědectví Martina Kyselý ze 17. 12. 2021.

Obr. 9 a 10 – Usazování nových ciferníků v červenci roku 1983. Ze sbírek MBH v Rokycanech, inv. č. 021351/3 a 4.

z jiných doložených případů. Sbíрка se mohla provést jen za určitých podmínek: jako sbírka účelová a směla se konat pouze v kostele.¹³² Peníze byly vedené v mimořádném hospodaření fary a určené na opravy staveb děkanství. V některých letech děkan Rýzner převedl na konci kalendářního roku případné přebytky z řádného hospodaření do toho mimořádného.¹³³

Na jaře 1983 Rýzner zakoupil z mimořádného rozpočtu měděný drát k bleskosvodu za 12 998,87 Kčs od podniku Feron a n. p. Praha.¹³⁴ Nejvýznamnější práce toho roku bylo odmontování a oprava ciferníků věžních hodin na jaře a následná oprava včetně elektrifikace hodin a zvonů. Sejmутí ciferníků ukončili Jiří Štrunc a Zdenek Vokoun horolezeckým způsobem 26. dubna 1983.¹³⁵ Fermežovou černí k natírání ciferníků a okenních sítí se podařilo koupit na počátku června.¹³⁶ Ciferníky byly nahrazeny replikami dle původního vzoru vpředu z plechu a v pozadí z dubového dřeva. Ručičky a číslice hodin byly zhotoveny z mosazného plechu na rozdílu od původních pozlacených.¹³⁷ Pro klempířské práce na střeše bylo na počátku července zakoupeno 24,5 kg měděného plechu za 1 862 Kč.¹³⁸ Nové ciferníky byly zasazeny zpět do věže 18. července 1983.¹³⁹ Ve stejném měsíci Rýzner koupil ještě budík, dvě autobaterie, čtyři elektromotory a různé další

materiál pro úpravu věžních hodin.¹⁴⁰ V říjnu 1983 byly vyměněny okapové roury za měděné na jižní straně lodi a opravena fasáda přístavku vedle věže, ve kterém se nachází schodiště na kůr.¹⁴¹ V roce 1983 bylo nasbíráno z darů na opravy 36 292,30 Kčs.

Elektrifikace věžních hodin byla dokončena v roce 1984, poté následovala pro místní komunitu významná událost, kdy hodiny posvětil arcibiskup kardinál František Tomášek při návštěvě kostela o posvěcení 5. srpna toho roku.¹⁴²

Během září roku 1984 byla znova zasklena okna na věži kostela Okresním podnikem služeb. Téhož měsíce odměnil Rýzner také Jiřího Štrunce a Zdenka Vokouna za 52 odpracovaných hodin na věži kostela.¹⁴³ Další rozsáhlé opravy na krytině kostela napovídá koupě 331 kg měděného plechu, fakturu za 25 156 Kčs proplatil ONV Rokycany 15. října 1984.¹⁴⁴ V říjnu odpracovali Zdenek Vokoun, Jiří Štrunc a Josef Štrunc, otec Jiřího Štrunce, dohromady 160 hodin na věži kostela.¹⁴⁵ Josef Štrunc byl veden jako třetí brigádník, protože existoval maximální strop hodin, který každý brigádník směl odpracovat v rámci dohody o provedení práce.¹⁴⁶ 1. října 1984 Rýzner uzavřel s brigádníky dohodu o provedení pokrývačských a klempířských prací na děkanském kostele.¹⁴⁷ V roce 1984 částka vybraná na opravy činila 31 786,45 Kčs.¹⁴⁸

V roce 1985 děkan Rýzner hodně investoval hlavně do opravy střechy děkanství a opravy fary v Oseku.¹⁴⁹ Práce na děkanském kostele pokračovaly: koncem března 1985 bylo zakoupeno 5 balíků lepenky na opravu na střeše kostela.¹⁵⁰ V létě 1985 byla opravena podlaha na ochozu věže kostela a zabudované nové

132 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976, potvrzení souhlasu odboru školství a kultury veřejné sbírky na opravu kostela Navštívení Panny Marie na Vršičku z 15. 3. 1962, srov. tamtéž, potvrzení souhlasu odboru školství a kultury veřejné sbírky na opravu varhan v kostele ve Strašicích z 15. 6. 1971.

133 SOkA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991, dopis Jaromíra Rýznera církevnímu tajemníkovi z 18. 5. 1977 a dopis tajemníka pro věci církevní římskokatolickému děkanství úřadu z 25. 5. 1977, srov. Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 29. 12. 1987, neevidované, srov. tamtéž, účetní doklad z 27. 12. 1984.

134 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 30. 3. 1983, neevidované.

135 Tamtéž, účetní doklad z 21. 6. 1983, srov. sbírka MBH Rokycany, Album fotografií str. 81, i. č. 030844.

136 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklady z 28. 4. 1983, 2. 5. 1983, 23. 5. 1983, 4. 6. 1983, neevidované.

137 Tamtéž, Kronika rokycanské fary, s. 267, srov. svědectví Jiřího Štrunce z 18. 11. 2021.

138 Tamtéž, účetní doklad z 1. 7. 1983 neevidované.

139 Sbíрка MBH Rokycany, album fotografií, s. 81, i. č. 030844.

140 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 11. 7. 1983 a z 25. 7. 1983, neevidované.

141 Sbíрка MBH Rokycany, album fotografií, s. 81, i. č. 030844.

142 Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary, s. 267.

143 Tamtéž, účetní doklad z 18. 9. 1984 a z 29. 9. 1984, neevidované.

144 Tamtéž, účetní doklad z 15. 10. 1984, neevidované.

145 Tamtéž, účetní doklad z 31. 10. 1984, neevidované.

146 Svědectví Jiřího Štrunce z 18. 11. 2021.

147 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 28. 9. 1987, neevidované.

148 Tamtéž, účetní doklady za rok 1984, neevidované.

149 Tamtéž, účetní doklad z 1. 6. 1985, 19. 7. 1985, 20. 7. 1985, 1. 8. 1985, 17. 8. 1985, 4. 9. 1985, neevidované.

150 Tamtéž, účetní doklad z 22. 3. 1985, neevidované.

dveře Kamilem Bernatákem a jedním neidentifikovaným brigádníkem.¹⁵¹ Koncem září Rýzner zaplatil Jiřímu Štruncovi a Zdenku Vokounovi za klempířské práce na kostele. Oba odpracovali 31 hodin během září a října 1985.¹⁵² V roce 1985 Rýzner obdržel ze sbírek na opravy 19 950 Kčs.

V roce 1986 byly provedeny rozsáhlé opravy na vícero památkách: na kostele Panny Marie Sněžné byly namontovány další měděné žlaby a opravena střecha,¹⁵³ také na kapli Navštívení Panny Marie na Vršíčku se pracovalo. Pokrývačské práce byly provedeny i na kostele Nanebevzetí Panny Marie v Oseku a sv. Bartoloměje ve Volduchách.¹⁵⁴

Koncem června Rýzner koupil 10,2 kg bronzových hřebíků na opravu střech.¹⁵⁵ 30. srpna 1986 Rýzner zaplatil třem klempířům brigádníkům: Václavu Matoušíkovi, Ladislavu Kimmelovi a Ladislavu Zámečkovi za celkem 170 hodin odpracovaných během srpna na kostele Panny Marie Sněžné.¹⁵⁶

V září práce na střechě vrcholily, koncem měsíce Rýzner platil třinácti brigádníkům: Jiřímu Štruncovi, Zdenku Vokounovi, Aloisi Pechovi, Václavu Kimmelovi, Ladislavu Zámečkovi, Stanislavu Matoušíkovi, Václavu Kubečkovi, Jaroslavu Novému mladšímu a staršímu, Kamilu Bernatákovi, Ivanu a Martinu Kyselovým a blíže neurčenému panu Brožovi za víc než osm set hodin práce na děkanském kostele.¹⁵⁷

V říjnu byla opravená omítka na jižní straně kostela v rohu, který vede k Mariánskému sloupu.¹⁵⁸ Pro zednické práce Rýzner nakoupil 5,5 q cementu SPC 250 a 2 q vápenného hydrátu, koncem října bylo ještě zakoupeno 2,5 q vápenného hydrátu.¹⁵⁹ Na začátku listopadu se sedm brigádníků: Václav Kimmel, Václav Kubeček, Matoušík, Jaroslav Nový mladší a starší, Alois Pecha a Ladislav Zámeček, dočkalo odměny za práci na kostele. Dohromady na kostele odpracovali 368 hodin.¹⁶⁰

Na konci listopadu Jiří Štrunc, Zdenek Vokoun, Kamil Bernaták, Ivan a Martin Kyselovi a Brož dostali odměnu za dalších 304 hodin odpracovaných na kostele.¹⁶¹

Částka darů na opravy toho roku činila 29 275,40 Kčs.¹⁶²

Na rok 1987 děkan Rýzner plánoval instalaci hromosvodu a dokončení povrchového odvodnění.¹⁶³ Byl nucen zabývat se škodami na gotickém původním portálu kostela, na kterém se vlasové trhliny zvětšily do takové míry, že část portálu se odštípla.¹⁶⁴ V únoru 1987 poprosil KSSPPOP o vyhodnocení škod. V polovině dubna ředitel KSSPPOP zmiňoval několik faktorů, které v kombinaci mohly způsobit trhliny v portálu: přetížení původní západní zdi lodi kostela přístavbou věže, rozdílná únosnost základového zdiva věže, dlouhodobé podmáčení zdiva, ořesy způsobené dopravou v bezprostřední blízkosti kostela. Doporučil, aby

se ke stavu vyjádřil statik, a vysvětluje správný postup připevnění odstouplého prvku portálu.¹⁶⁵

Po pracích v roce 1986 zbylo 1 170 kg železného plechu a 97 kg barevného plechu, které Rýzner prodal do sběrných surovin za 973 Kčs v dubnu 1987. Šrot odvezl Okresní stavební podnik.¹⁶⁶

V květnu Jiří Štrunc a Zdenek Vokoun odpracovali každý 20 hodin na kostele.¹⁶⁷ V srpnu byly dokončené klempířské a pokrývačské práce na děkanském kostele brigádníky Josefem Pitnerem a Aloisem Pechem dle dohody z 1. října 1984,¹⁶⁸ která tím byla splněna.

V červnu 1987 Rýzner zařadil práce na hromosvodech a na fasádě děkanského kostela do plánu oprav a údržby církevních objektů na rok 1988 společně s pracemi na fasádě a na střechě kaple na Vršíčku. Práce měli provést brigádníci. Rýzner odhadl náklady za práce na všech spravovaných budovách na 100 000 Kčs, k plánu poznamenal: „Tyto velké opravy je těžko plánovat, když nejsou předem zajištěny finanční prostředky. Musí se tedy zatím dělat jen nutná běžná údržba, pokud se seženou brigádníci. OSP není ochoten tyto práce přijmout.“¹⁶⁹ Potvrzuje to průběh oprav z předchozích let, děkan Rýzner mohl provést jen práce, na které dokázal vybrat na darech a sehnat brigádníky.

V roce 1987 bylo shromážděno 18 800 Kčs na opravy.¹⁷⁰ Na konci roku Rýzner převedl přebytek řádného hospodaření 2 155, 85 Kčs do mimořádného hospodaření na opravy.¹⁷¹

Od brzkého jara roku 1988 Rýzner financoval opravy kapličky na Kalvárii, kaple na Vršíčku a kostela Nejsvětější Trojice v Rokycanech.¹⁷² V dubnu uzavřel Rýzner dohodu o provedení prací na děkanském kostele s Jiřím Štruncem a Ivem Ohajdou. Každý odpracoval mezi dubnem až červencem 72 hodin na kostele Panny Marie Sněžné.¹⁷³ V polovině července Rýzner koupil na opravy písek z Chotíkova a z Horní Břízy.¹⁷⁴ V srpnu a září Jiří Štrunc a Zdenek Vokoun odpracovali každý 48 hodin na děkanském kostele. Ivo Ohajda vykázal v září ještě 32 hodin.

V listopadu Rýzner odměnil Jiřího Štrunce a Zdenka Vokouna každého za 40 odpracovaných hodin v měsících říjnu a listopadu.¹⁷⁵ V období od září do listopadu pracovalo osm brigádníků na hromosvodu děkanského kostela.¹⁷⁶ V listopadu 1988 Rýzner objednal další materiál na hromosvody.¹⁷⁷

V roce 1988 se Rýznerovi povedlo soustředit na opravy 20 560 Kčs.

V roce 1989 práce na památkách začaly v květnu, tentýž měsíc Rýzner koupil 5 q cementu a 10 q vápenného hydrátu¹⁷⁸ a nechal provést opravy na kapli Navštívení Panny Marie na Vršíčku, na kostele Nejsvětější Trojice a na děkanském kostele. Práce

151 Tamtéž, účetní doklad ze 4. 9. 1985, neevidované.

152 Tamtéž, účetní doklad z 28. 10. 1985, neevidované.

153 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010, dopis J. Rýznera KSSPPOP z 12. 2. 1987.

154 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklady z 30. 8. 1986 a 2. 9. 1986, neevidované.

155 Tamtéž, účetní doklad z 25. 6. 1986, neevidované.

156 Tamtéž, účetní doklady z 30. 8. 1986, neevidované.

157 Tamtéž, účetní doklady 24. a 27. 9. 1986.

158 Sbírk MBH Rokycany, album fotografií, s. 81, i. č. 030844.

159 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 7. 10. 1986 a 27. 10. 1986.

160 Tamtéž, účetní doklad ze 7. 11. 1986.

161 Tamtéž, účetní doklad z 25. 11. 1986.

162 Tamtéž, účetní doklady za rok 1986, neevidované.

163 Archiv NPÚ ÚOP v Plzni, Rokycany 2410 – Kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010, dopis J. Rýznera KSSPPOP z 12. 2. 1987.

164 Tamtéž, dopis ředitele KSSPPOP odboru kultury ONV Rokycany z 13. 4. 1987.

165 Tamtéž.

166 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 11. 4. 1987, 30. 4. 1987 a 7. 5. 1987, neevidované.

167 Tamtéž, účetní doklad z 3. 9. 1987, neevidované.

168 Tamtéž, účetní doklad z 28 a 30. 9. 1987, neevidované.

169 SOKA Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1976–1998, plán oprav a údržby církevních objektů na rok 1988 z 26. 6. 1987.

170 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklady za rok 1987, neevidované.

171 Tamtéž, účetní doklad z 29. 12. 1987, neevidované.

172 Tamtéž, účetní doklady za rok 1988 z 21. 3. 1988, 11. 5. 1988, 7. 9. 1988, 4. 10. 1988, 31. 10. 1988, neevidované.

173 Tamtéž, účetní doklad z 30. 6. 1988 a 25. 7. 1988, neevidované.

174 Tamtéž, Západočeské keramické závody n. p. Horní Bříza, faktura za hotové z 13. 7. 1988 a ZKŠ Blatná, provozovna Chotíkov, faktura za hotové z 15. 7. 1988.

175 Tamtéž, účetní doklad z 8. 11. 1988, neevidované.

176 Tamtéž, účetní doklad z 26. 11. 1988.

177 Tamtéž, účetní doklad z 5. 1. 1989.

178 Tamtéž, účetní doklad z 12. 5. 1989, neevidované.

si mezi sebou dělili brigádníci horolezci Ivo Ohajda, Jiří Štrunc a Zdenek Vokoun.¹⁷⁹ Od poloviny roku 1989 bylo mnoho úsilí soustředěno na kostel Panny Marie Sněžné. V červnu výše zmínovaná trojice odpracovala dohromady 128 hodin na kostele.¹⁸⁰ V červenci Ivo Ohajda, Zdenek Vokoun a Jiří Štrunc opravili omítku a provedli nátěr věže bez lešení, vykákali dohromady 208 hodin. V srpnu 1989 „brigádníci lešení“ Ivan a Martin Kysela a jeden blíže neurčený pracovník odvedli dohromady 120 hodin práce.¹⁸¹ Dle svědectví Martina Kysely se mohlo jednat o práce na věžovitém přístavku na severní straně lodi, ve které se nachází schodiště na věž. Při těchto pracích prováděných z lešení byly vyměněny nahnílé trámy střechy přístavku.¹⁸² Horolezci Ivo Ohajda, Zdenek Vokoun a Jiří Štrunc odpracovali v srpnu dohromady 208 hodin.¹⁸³ Není specifikované, na kterém objektu, ale vzhledem k tomu, že v období 1989–1990 byl natřen vnějšek kostela,¹⁸⁴ je pravděpodobně, že i tyto hodiny strávili na děkanském kostele. Barvy dodala bezplatně mezinárodní charita z Vídně.¹⁸⁵

V říjnu 1989 sedmičlenná skupina brigádníků: Alois Pech, Kamil Bernaták, Miroslav Štádler, Jiří Kovařík, Petr Rouš, Ivan a Martin Kysela odvedla další práce na děkanském kostele.¹⁸⁶

Ve světle doložených faktů je patrné, že osobnost děkana Rýznera má velkou zásluhu na tom, že kostel Panny Marie Sněžné přečkal období reálného socialismu bez těžkých škod. Děkan Rýzner investoval do kostela své síly, nepropadl vyčerpání a nerezignoval na překážky. Zařadil se tím mezi obzvlášť duchovně silné kněze. Přebytky peněz investoval do početných staveb děkanství. Zanedbatelná není oběť těch, kteří podporovali opravy svými dary. Brigádníci zase obětovali svůj volný čas na často obtížné a nebezpečné práce ve výškách, v letním žáru nebo v sychravém počasí podzimu. To nemohli být lidé, kteří hledali v tomto vedlejším zaměstnání rychlý a pohodlný zisk, oni v sobě museli mít správnou dávku kulturního nebo náboženského idealismu. Idealismu, který zachovává a tvoří kulturu a povznáší k vyšší lidskosti.

Prameny a Literatura

Archiv bezpečnostních složek, fond archivních svazků a vyšetřovacích, OB-175 HK, pořadové číslo 156, list 309–323.

Archiv územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu. Plzeň. PPOP 037-4 169 19.

Archiv územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu. PPOP 037 - 4 169 23.

Archiv územního odborného pracoviště v Plzni Národního památkového ústavu. Plzeň, Rokycany 2410 - kostel Panny Marie Sněžné spisy 1965–2010.

Katastrální úřad pro Plzeňský kraj, Katastrální pracoviště Rokycany, pozemková kniha, knihovní vložka č. 740, knihovní vložka č. 441, knihovní vložka č. 2757, knihovní vložka č. 149.

Městská část Praha 1, úřad městské části, odbor matrik, oddělení matrik, matrika narozených, f. Ú. Cyril a Metoděj, sv. XX, str. 189.

Moravský zemský archiv v Brně, kniha narozených a pokřtěných Boskovice 1907–1916, kniha 179, s. 281. (online), <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/detail/10895?image=216000010-000253-003368-000000-000179-000000-VR-B08265-01430.jp2>. [cit. 11. 8. 2021].

Státní okresní Archiv Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1954–1976.

Státní okresní Archiv Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1960–1976.

Státní okresní Archiv Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1974–1990.

Státní okresní Archiv Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1976–1990.

Státní okresní Archiv Rokycany, fond ONV, církevní záležitosti 1977–1991.

SOkA Rokycany, fond Okresní podnik bytového hospodářství.

Svědectví Martina Kysely z 30. 11. 2021.

Svědectví Martina Kysely ze 17. 12. 2021.

Svědectví Jiřího Štrunce z 8. 8. 2015.

Svědectví Jiřího Štrunce z 19. 5. 2021.

Svědectví Jiřího Štrunce z 18. 11. 2021.

Římskokatolická farnost Rokycany, Kronika rokycanské fary.

Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, Přehled výdajů a příjmů za kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech 1969–1977.

Římskokatolická farnost Rokycany, sešit Oprava interiéru děkanského kostela, 1977.

Římskokatolická farnost Rokycany, Oprava a malování děkanského kostela, rukopisný soupis výdajů za materiál.

Římskokatolická farnost Rokycany, strojopis, přehled výdajů a příjmů za opravy nemovitosti 1969–1979.

Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklady z let 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989.

Sbírka MBH Rokycany, Dohoda o provedení práce mimo pracovní poměr mezi Děkanským úřadem v Rokycanech zastoupené Jaromírem Rýznerem a Jiřím Štruncem a Zdeňkem Vokounem, i. č. 064461.

Sbírka MBH Rokycany, Album fotografií i. č. 030844.

179 Tamtéž, účetní doklad ze 7. 6. 1989, neevidované.

180 Tamtéž, účetní doklad ze 7. 7. 1989, neevidované.

181 Tamtéž, účetní doklad z 19. 8. 1989, neevidované.

182 Svědectví Martina Kysely z 30. 11. 2021.

183 Římskokatolická farnost Rokycany, účetní doklad z 30. 8. 1989, neevidované.

184 Tamtéž, Kronika rokycanské fary, s. 267.

185 Tamtéž, Kronika rokycanské fary, s. 267.

186 Tamtéž, účetní doklad z 8. 11. 1989, neevidované.

BOREK, David, *Encyklopedie Rokycan, Pražské předměstí, Oblast pod kostelem, Děkanský rybníček a jeho okolí*, aktualizováno: 21. 12. 2021 [cit. 26. 12. 2021]. Přístup z: <http://encyklopedierokycan.sweb.cz/prazskepredmesti10.htm>.

CUHRA, Jaroslav, *Církevní politika KSČ a státu v letech 1969-1972*. Praha: Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, vol. 32, 1998. ISBN 8085270846.

HOFMAN, Karel, *Kostel Panny Marie Sněžné v Rokycanech: historie, přítomnost, děkanové*. Rokycany: nákladem vlastním, 1991.

KRČMÁŘ, Luděk, –SOUKUP, Zdeněk – SOUKUP, Jan, *Zničené kostely, Vernichtete Kirchen*. Průvodce západních Čech č. 14. Domažlice: Nakladatelství Českého lesa, 2005. ISBN 80-86125-57-2.

KRČMÁŘ, Luděk – SOUKUP, Jan, *Obrožené kostely: příběh staveb, které už brzy nemusí být*. Plzeň: Plzeňský kraj, 2008.

NESVADBÍKOVÁ, Jiřina – WIRTH, Zdeněk – VINTER, Vlastimil, *K vývoji památkové péče na území Československa. Sv. 1, Přehled právních dokumentů a nástin vývoje 1749–1958*. Praha: SPN, 1983.

VLČEK, Vojtěch, *Mučedníci komunismu – kněží, řeholníci*. In: *Moderní dějiny* [online]. Publikováno: 17. 6. 2014, aktualizováno: 19.6.2014 21:54 [cit. 19. 4. 2021]. Přístup z: <https://www.moderni-dejiny.cz/clanek/mucednici-komunismu-knezi-reholnici/>.

Instandsetzungsarbeiten an der Kirche Heilige Marie Schnee in Rokycany während des totalitären Regimes im Kontext der Kirchenpolitik und der lokalen Verwaltung des Kirchenwesens

Die Kommunistische Partei der Tschechoslowakei versuchte die Katholische Kirche mit Gewalt und Schikanen zu zwingen sich der Politik der Partei anzupassen, viele Geistige wurden in Haft genommen, manch einer bezahlte seine Gesinnung mit dem Leben. Die Klöster wurden geschlossen und die Organisationen der Katholischen Kirche wie z. B. Verlage und die Charitas aufgelöst. Die Geistlichen benötigten das Einverständnis des Staates um ihre Tätigkeit ausführen zu können. Dabei standen sie unter ständiger Aufsicht eines Parteifunktionärs, der veranlassen konnte, dass den Priestern das staatliche Einverständnis entzogen wurde. Der Religionsunterricht wurde durch kapillare atheistische Propaganda und Schikanen der christlichen Kinder und Eltern gegenüber so gut wie unterbunden.

Die Finanzierung der Kirchlichen Einrichtungen, die bis dahin durch traditionelle Patronate gesichert worden war, wurde vom Staat übernommen. Die Wartung und Renovierung der Kirchliche Bauten und Denkmäler wurde in der ersten Zeit stark vernachlässigt, sodass vielerorts Schäden entstanden, deren Reparatur sehr teuer wurde. In Rokycany hat Pater Jaromír Rýzner das größte Verdienst bei der Erhaltung der Pfarrkirche Hl. Marie Schnee und den anderen Kirchen und Pfarrhäusern unter seiner Verwaltung. Rýzner wies die staatlichen Organe wiederholt auf die Schäden an den Bauwerken hin. Er war stets bemüht staatliche Unterstützung für die Reparaturen zu erlangen und die Reparaturen bei den staatlichen Baubetrieben vergeben zu können. Allerdings gab entweder kein Geld, oder die Betriebe hatten meist keine freien Kapazitäten um die Arbeiten auszuführen. Rýzner musste so den Großteil der Arbeiten durch gesammelte Spenden finanzieren mit denen er Nebenerwerbskräfte bezahlte. Mit diesen schloss Rýzner dazu vorgesehene Arbeitsverträge ab. Unter den Nebenerwerbshandwerkern befanden sich auch Bergsteiger die sich auf Arbeiten an hohen Gebäuden wie Kirchen und Kirchtürme spezialisiert hatten. Andere Handwerker kamen aus den Pfarrgemeinden. Nur so war es Jaromír Rýzner möglich die größten Schäden an der Kirche Heilige Marie Schnee in Rokycany zu beheben.

Seznam autorů:

Mgr. Petr Brož

(13. 8. 1993),

kurátor oddělení historie a společenských věd Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech,
pobočky Západočeského muzea v Plzni, p. o.

Mgr. Luděk Krčmář

(27. 6. 1972),

vedoucí oddělení novějších dějin Západočeského muzea v Plzni, p. o.

Mgr. et Mgr. Marie Kučerová

(16. 6. 1979),

soukromá badatelka, absolventka Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni.

Mgr. Jan Lehner

(5. 10. 1972),

vedoucí oddělení historie a společenských věd Muzea Dr. Bohuslava Horáka,
pobočky Západočeského muzea v Plzni, p. o.

PhDr. Karel Řeháček, Ph.D.

(7. 10. 1972),

archivář Státního oblastního archivu v Plzni.

Mgr. Martina Skalová

(28. 4. 1984),

kurátor oddělení historie a společenských věd Muzea Dr. Bohuslava Horáka v Rokycanech,
pobočky Západočeského muzea v Plzni, p. o.

Sborník Západočeského muzea v Plzni - Historie XXII

©Západočeské muzeum v Plzni, p. o.

Odpovědný redaktor: Luděk Krčmář

Výkonný redaktor: Jiří Fák

Redakční rada ve složení: Vilém Knoll, Jan Lehner, Jindřich Mleziva

Návrh obálky: Petr Fák

Fotografie na obálce: Plzeň, Muzeum církevního umění plzeňské diecéze v Plzni,
socha Ukřižovaného Krista z Horního Slavkova, 2019. Foto V. Marian.

Překlady resumé do anglického jazyka: Vladimír Kraus

Sazba: Petr Fák

Tisk: Tiskárna Král

Vydalo Západočeské muzeum v Plzni v roce 2022

Náklad 300 výtisků

1. vydání

ISBN: 978-80-7247-199-7

ISSN: 0860-3597

Za obsah článků a kvalitu grafických předloh odpovídají autoři